

Slim samenwerken loont

Uitbreiden en versnellen

Resultaten Taal voor het Leven na twee jaar in de regio

2013 en 2014

Taal voor
het Leven

SAMENWERKINGSPARTNERS TAAL VOOR HET LEVEN

REGIO STAD AMSTERDAM ABC-Alliantie • ABC/Taal op Scherp • AKROS • Amsta • BlijfGroep • CABO • Cybersoek • De Talentenschool • Dynamo • Espria WZN • Eva & Adam • Gemeente Amsterdam • GGD Amsterdam • Gilde Amsterdam • Hogeschool van Amsterdam • BOOT • Hogeschool van Amsterdam Urban Management • Impuls/Daadkracht • IVIO • Kansrijk Zuidoost • Kraamvogel • Leef en Leer! • Lions Zuidas • MUG Magazine • Nederlands Centrum Buitenlanders • NL Training • OLVG • Open Leer Centrum • Openbare Bibliotheek Amsterdam • OSA • P'oema • Pantar Amsterdam • Pluspunt-Eigenwijken • Puur Zuid • ROC van Amsterdam • Rotary Amsterdam • SAB catering • SEZO • Sint Lucas Andreas Ziekenhuis • SIPI • Stichting Doras Amsterdam Noord • Stichting Andische • Stichting Turks Onderwijs Centrum • Stichting Witte Tulp • Taal en COAST op Maat • Taal in het Bedrijf • Taal op Scherp • TopTaal • Venzo • Vereniging Adrar • Volksbond • Volksuniversiteit Amsterdam • VONK • VoorUit Project • Vrijwilligers Centrale Amsterdam • Vrijwilligersacademie • Vrijwilligerscentrale Amstelland • Vrouw en Vaart • VUmc • Ymere

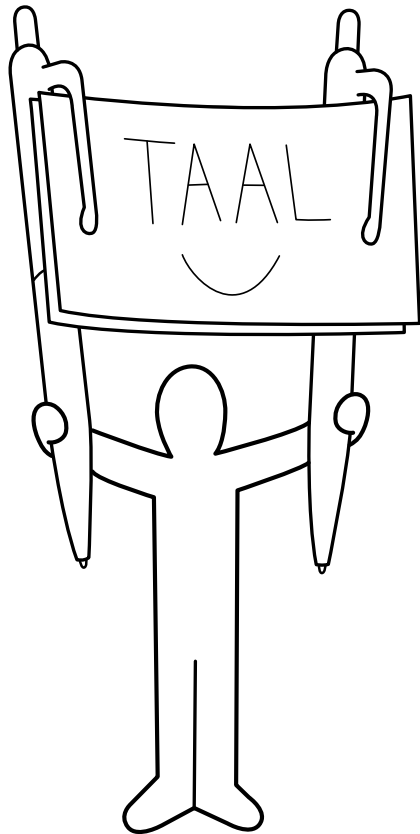
REGIO FLEVOLAND Basisz • Caritas Urk • De Alliantie Flevoland • De Schoor • De Nieuwe Bibliotheek • Espria/Icare • FlevoMeer Bibliotheek • Flevoziekenhuis • Gemeente Almere • Gemeente Lelystad • Gemeente Noordoostpolder • Gemeente Urk • Gemeente Zeewolde • GoedeStede • Homestart Humanitas Dronten • Humanitas Almere • IVIO-Integratie • Kinderopvang Dronten • Kinderopvang Zeewolde • Kwintes Dronten • Maatjes Project Dronten • ROC Friese Poort • ROC Landstede • ROC van Flevoland • SITRO Stichting Individueel Taal- en Rekenonderwijs • Stichting Carrefour • Stichting VluchtelingenWerk Zeewolde • Stichting Welzijn De Meerpaal • UWV Flevoland • Vereniging Bedrijfskring Almere • Vitree Flevoland • VluchtelingenWerk Dronten • VMCA • Welzijn Zeewolde • Ymere • Zorggroep Almere

REGIO HAAGLANDEN ADO Den Haag • Bibliotheek aan de Vliet • Bibliotheek Den Haag • Bibliotheek Maasvluis, Midden Delfland • Bibliotheek Oostland • Bibliotheek Westland • Bibliotheek Zoetermeer • Brijder Verslavingszorg • CBS de Horizon • Cooperatief Eigenwijzer • De Haagse Hogeschool • Dienst Sociale Werkvoorziening Rijswijk • Doe Weer Mee • DOK Delft • First Security Events • FloraHolland • Fox AOB • Gemeente Delft • Gemeente Den Haag • Gemeente Leidschendam-Voorburg • Gemeente Midden-Delfland • Gemeente Pijnacker-Nootdorp • Gemeente Rijswijk • Gemeente Westland • Gemeente Zoetermeer • Gilde Samenpraak • Huisartsen Kring Haaglanden • Humanitas • HWWZorg • Instituut het Centrum • Jong Florence • Kessler Stichting • Kinderboekenmuseum • Leger des Heils • Lions International • Lions Randstad • Participe • Patijnenburg • PEP • PI Zoetermeer • ProBiblio • ROC ID College • ROC Mondriaan • Sagenn • Schuldhulpmaatje Den Haag • Stichting Anton Constandse • Stichting Jeugdformaat • Stichting Jeugdwerk 's-Gravenhage-oost • Stichting Ouder en School Plus • Stichting Piëzo • Stichting Stunt • Stichting Welzijn en Ondersteuning Pijnacker • Stichting Welzijn Midden-Delfland • Stichting Xtra • Taal aan Zee • Taal in de buurt • Taal op eigen Kracht • UWV Haaglanden • VBM Businessclub Den Haag • VIP Zoetermeer • Vitis Welzijn • VluchtelingenWerk Rijswijk • VluchtelingenWerk Zuidvleugel • VoorleesExpress • Welzijn Rijswijk • Welzijn Scheveningen • Woej

REGIO IJSSEL-VECHTSTREEK Bibliotheek Dalfsen • Bibliotheek Deventer • Bibliotheek Hardenberg • Bibliotheek Kampen • Bibliotheek Meppel • Bibliotheek Noord Veluwe • Bibliotheek Olst/Wijhe • Bibliotheek Ommen • Bibliotheek Raalte • Bibliotheek Staphorst • Bibliotheek Steenwijkerland • Bibliotheek Zwartewaterland • Bibliotheek Zwolle • Brede School Steenwijk West • Budget Wijzer • Businessclub • Capabel Taal Zwolle • De Kern • EHBO Steenwijk • Espria (Icare VenV, WNZ, Icare JGZ, de Trans) • Gemeente Dalfsen • Gemeente Deventer • Gemeente Hardenberg • Gemeente Hattem • Gemeente Heerde • Gemeente Kampen • Gemeente Oldebroek • Gemeente Olst-Wijhe • Gemeente Ommen • Gemeente Raalte • Gemeente Staphorst • Gemeente Steenwijkerland • Gemeente Zwartewaterland • Gemeente Zwolle • Gilde Samenspraak • Hofstra Trainingen BV • Ichtus College afdeling praktijkonderwijs • IGSD Steenwijkerland/Westerveld • Impact WSW Kampen • In Balans • IVIO-integratie • Kadera • Kinderboerderij Canteleer • Kulterhus Olst-Wijhe • Leger des Heils • MEE IJsseloevers • Praktijkonderwijs de Hoeksteen • Provincie Overijssel • Rabobank • Randstad Uitzendbureau • ROC Aventus • ROC Deltion • ROC Landstede • Rode Kruis 'Kop van Overijssel' • ROZIJ werk • RSG Tromp Meesters • Scania Productions • SMON Welzijn • Speciaal basisonderwijs SO/VSO Kampen • Steunpunt vrijwilligers Ouderen Staphorst • Stichting de Stuw • Stichting Kringloop Steenwijk • Stichting Stipt • Stichting Welzijn Ouderen Olst-Wijhe • Stichting Welzijn voor Ouderen • Timpaan Welzijn • Travers Welzijn • UWV Werkbedrijf • VluchtelingenWerk Oldebroek • VluchtelingenWerk Oost Nederland Hardenberg • VluchtelingenWerk Overijssel • VOC • Vrijwilligerscentrale Zwolle Doet • Vrijwilligerspunt Dalfsen • Vrijwilligerssteunpunt Ommen • VUSO (Vrije Universiteit Studenten Organisatie) • Welzijn Kampen • WEZO groep • WSW Impact • WSW Voorziening NoordWestGroep

REGIO MIDDEN-UTRECHT Acceptus • AxionContinu • Bibliotheek Angstel, Vecht en Venen • Bibliotheek Lek & IJssel • Bibliotheek Utrecht • Bibliotheek Z-O-U-T • BonTalen & Partners BV • DOENJA Dienstverlening • Douwe Egberts • Ferm Werk N.V. • Gemeente Bunnik • Gemeente De Bilt • Gemeente IJsselstein • Gemeente Nieuwegein • Gemeente Stichtse Vecht • Gemeente Utrecht • Gemeente Utrechtse Heuvelrug • Gemeente Wijk bij Duurstede • Gemeente Woerden • Gemeente Zeist • GGD Nederland • Gilde Utrecht • Gilde Zeist • Hema • Hogeschool van Utrecht • Humanitas Utrechtstad, Lek en Weide • International Christian Fellowship • JTI (Japan Tobacco International) • Leger des Heils • LHV (Landelijke Huisartsen Vereniging) • Me'kaar • MeanderOmnium

Slim samenwerken loont Uitbreiden en versnellen

Slim samenwerken loont Uitbreiden en versnellen

Taal voor het Leven

Met de aanpak Taal voor het Leven kan elke organisatie of gemeente effectief en duurzaam laaggeletterden vinden en hen naar een hoger niveau van taal, rekenen en digitale vaardigheden brengen.

Mensen die hun basisvaardigheden willen verbeteren, krijgen de kans om in hun eigen vertrouwde omgeving een cursus te volgen. De aanpak van honderden lokale partners combineert de kracht van ondersteuning van taalvrijwilligers, docenten in de buurt, kwalitatief hoogwaardig lesmateriaal met goede mogelijkheden om het geleerde toe te kunnen passen in de praktijk. Voor Taal voor het Leven zijn verschillende instrumenten ontwikkeld, zoals de Taalmeter, een basistraining voor vrijwilligers, Taalhuizen, lesmaterialen, campagnes en modellen voor samenwerking.

Succesvolle implementatie van de aanpak zorgt voor actievere participatie van deelnemers in de maatschappij. De resultaten van de leertrajecten zijn bovendien even goed of beter dan vergelijkbare trajecten in binnen- en buitenland. Dit blijkt uit onderzoek van Universiteit Maastricht. In 2013 en 2014 zijn er in zes regio's door meer dan 460 samenwerkingspartners ruim 10.320 cursisten geschoold en 3.710 taalvrijwilligers opgeleid.

Taal voor het Leven wordt uitgevoerd door Stichting Lezen & Schrijven in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

VOORWOORD

Met Taal voor het Leven hebben we samen met vele partijen inmiddels veel geleerd en ontdekt. Steeds beter weten we hoe een effectieve aanpak van laaggeletterdheid in elkaar steekt. Met vele gemeenten is besproken wat zij nodig hebben voor een goede aanpak van laaggeletterdheid. Zo hebben we de afgelopen twee jaren aan een gereedschapskist gewerkt met tientallen instrumenten voor gemeenten en organisaties die aan de slag willen met laaggeletterdheid. Hierin zitten bijvoorbeeld instrumenten om deelnemers te werven, zoals de Taalmeter die een indicatie geeft van iemands leesniveau. Ook lesmaterialen voor specifieke doelgroepen, zoals Werk Ze! en Succes! zijn hier onderdeel van. Samen met de partners blijven we nieuwe kennis en ervaringen ontwikkelen om de aanpak te optimaliseren.

Het is geweldig om te merken dat het verbeteren van taalvaardigheden zo veel positieve impact kan hebben op iemands persoonlijke leven. In oktober 2014 was de zesdelige tv-serie 'Zeg eens B' te zien op NPO 1. Een prachtig initiatief van KRO-NCRV waar we graag onze medewerking aan hebben verleend. Presentatrice Caroline Tensen volgde in deze serie zeven mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Verderop leest u interviews met deelnemers van de serie. Marco, Daniëlle, Erik en Tarik vertellen openhartig over hun ervaringen.

Ook leest u in deze editie van 'Slim samenwerken loont' over de resultaten van twee jaar Taal voor het Leven in de regio. Het tweede jaar stond vooral in het teken van uitbreiding en versnelling van de aanpak. Dit kon uiteraard niet zonder de inzet van de vele partners en slimme samenwerkingen die gevormd zijn in het eerste jaar.

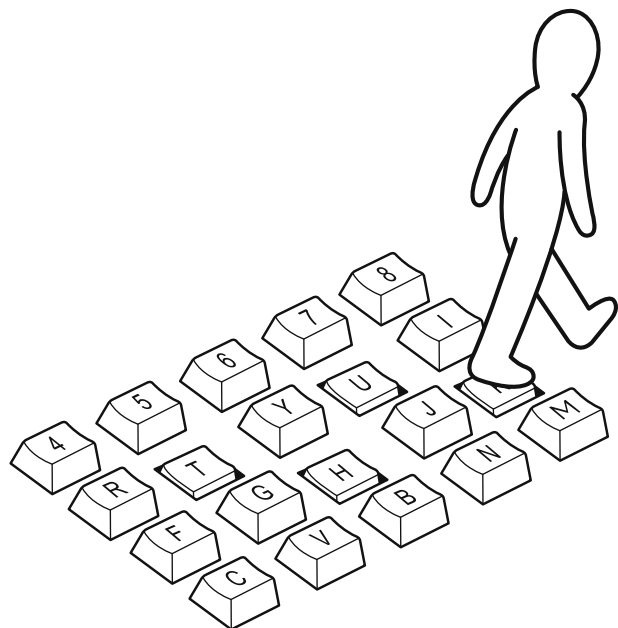
In 2015 ligt de focus op verfijning en verbinding. Zo is er de nieuwe Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB), die gemeenten een grotere vrijheid geeft in de aanpak van laaggeletterdheid. Ook door de grote decentralisaties die het kabinet doorvoert, krijgen de gemeenten ruimere verantwoordelijkheden én meer beleidsruimte. Meer ruimte om te bekijken hoe passende investeringen in basisvaardigheden kunnen helpen bij bijvoorbeeld een betere dienstverlening in de jeugdzorg, het vinden van een baan, of om uit de schulden te komen en vooral ook te blijven.

Daar denken wij met onze partners graag over mee. Het is belangrijk om samen te onderzoeken waar de kansen liggen, wat er beter kan en waar behoefte aan is. Dat gebeurt gelukkig op steeds meer plekken. Ook buiten de oorspronkelijke zes regio's van Taal voor het Leven zetten steeds meer gemeenten en organisaties de instrumenten in en passen zij de geleerde lessen toe. Laten we niet allemaal het wiel opnieuw uitvinden, dat zou zonde zijn.

Ik wil iedereen die tot nu toe heeft meegewerkt aan de bestrijding van laaggeletterdheid hartelijk bedanken. Samen bereiken we meer!

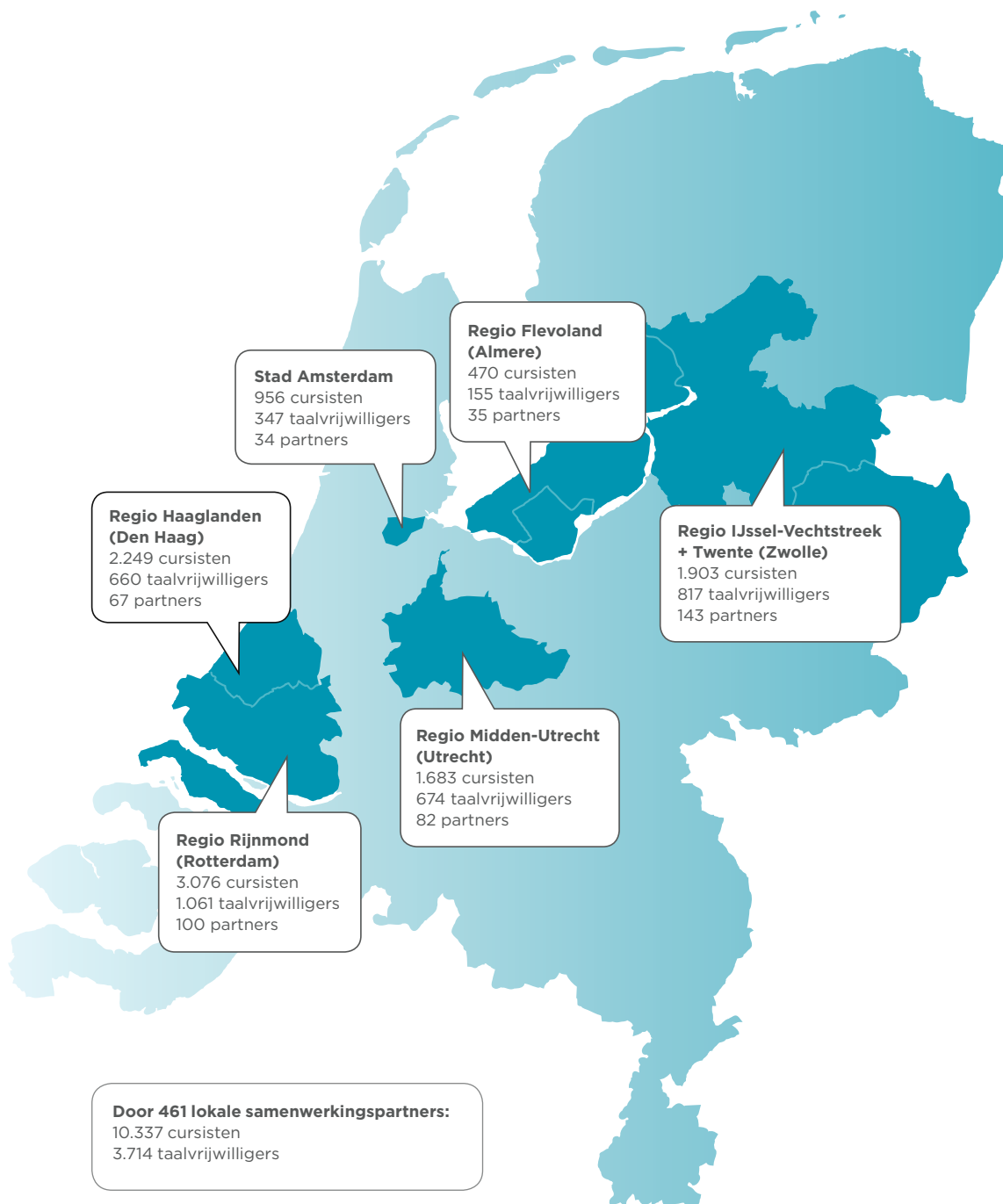
Marja van Bijsterveldt
Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Lezen & Schrijven

INHOUD

1. Samenvatting	9
<i>Interview met Marco, deelnemer 'Zeg eens B'</i>	14
2. Leren van de praktijk: uitbreiden en versnellen	17
Kwalitatief onderzoek – Bureau Wending	
2.1 Een sterke en samenhangende lokale infrastructuur opbouwen	20
2.2 Taalhuizen opzetten in bibliotheken	25
2.3 Effectieve vrijwilligersaanpak	30
2.4 Laaggeletterden bereiken en opleiden	35
2.5 Structurele borging aanpak	44
2.6 Aan de slag met Taal voor het Leven. Stappenplan voor middelgrote en kleine gemeenten	47
<i>Interview met Daniëlle, deelnemer 'Zeg eens B'</i>	60
3. De impact van Taal voor het Leven op taalvaardigheden en sociale inclusie	63
Kwantitatief onderzoek – Universiteit Maastricht	
3.1 Verandering in lees- en schrijfvaardigheden en sociale inclusie	64
3.2 Verschillen tussen deelnemers	67
3.3 Verband tussen leeromgeving en verandering	69
3.4 Verbanden nader bekeken	70
<i>Interview met Erik, deelnemer 'Zeg eens B'</i>	72
4. Gereedschapskist	75
Instrumenten voor cursisten, vrijwilligers en partners	
4.1 Screeningsinstrumenten	75
4.2 Lesmaterialen	77
4.3 Vrijwilligersopleiding	81
4.4 Taalhuis	82
4.5 Taalzoeker	83
4.6 Voortgangstoetsen	84
<i>Interview met Tarik, deelnemer 'Zeg eens B'</i>	86
Bijlage 1: Taalniveaus Formeel en non-formeel leren	88
Bijlage 2: Rollen van taalvrijwilligers Registratie	90
Bijlage 3: Handreiking Educatie voor gemeenten	92
Bijlage 4: Het rendement van Taal voor het Leven onderzoek PwC	97

Figuur 1. Taal voor het Leven (t/m december 2014)

1. SAMENVATTING

Wat is nodig en wat werkt voor een effectieve aanpak van laaggeletterdheid? Welke uitgangspunten zijn te benoemen en welke instrumenten maken het verschil? Door kwalitatief en kwantitatief onderzoek zijn de effecten en resultaten van de aanpak Taal voor het Leven in kaart gebracht. De belangrijkste bevindingen zijn hieronder weergegeven aan de hand van zeven kernvragen.

Uitbreiden en versnellen

Bureau Wending achterhaalde welke aanpak, succesfactoren en randvoorwaarden bepalend zijn voor het terugdringen van laaggeletterdheid. In 2014 lag de prioriteit in de regio's bij het uitbreiden van het aantal actieve gemeenten en bij het zoeken naar manieren om meer laaggeletterden te bereiken. De toename van het aantal gemeenten dat naast de centrumgemeenten aan de slag is gegaan met Taal voor het Leven, maakt dat meer ervaring is opgedaan in gemeenten van verschillende omvang. Het is nu duidelijker wat vaste elementen zijn van de aanpak, welke invloed de omvang van gemeenten heeft op de aanpak en waar maatwerk nodig is.

De resultaten van Taal voor het Leven maken duidelijk dat de basis voor het bereiken van substantiële aantallen deelnemers bestaat uit een kwalitatieve en brede samenwerking van partnerorganisaties, in combinatie met de inzet van de Taalmeter. Benaderingen gericht op specifieke doelgroepen kunnen deze basis vervolgens verbreden. Een zogenaamd Taalhuis, een laagdrempelig en fysiek punt in de stad, is gewenst zodat mensen in hun buurt terecht kunnen voor advies en informatie.

Kernvraag 1:

Wat is nodig om een sterkere en meer samenhangende infrastructuur op te bouwen?

Om resultaten te behalen, is het nodig dat partnerorganisaties eigenaarschap voelen bij het terugdringen van laaggeletterdheid en de aanpak daarvan. Eigenaarschap bij organisaties wordt versterkt door aansluiting bij lokale initiatieven, concrete afspraken met organisaties over hun bijdrage aan de afname van laaggeletterdheid, en een heldere rolverdeling. Gemeenten van elke omvang hebben te maken met de volgende rollen:

- Regie en coördinatie: een lokale aanpak met partnerorganisaties opzetten. Zorgen voor voortgang en financiële onderbouwing.
- Vrijwilligers: werven, opleiden en begeleiden van vrijwilligers door professionals. Ook het koppelen van vrijwilligers aan deelnemers.
- Deelnemers: werven van deelnemers, de intake, bepalen van de leerroutes en opleiden van deelnemers door vrijwilligers.
- Het Taalhuis: het gaat hierbij om samenwerking, coördinatie en kwaliteitsbewaking, maar ook de praktische invulling van het Taalhuis.

Kernvraag 2:

Wat vraagt de opzet van een Taalhuis van de bibliotheken?

Kern van het Taalhuis is dat het gaat om een samenwerking van lokale organisaties. 80 procent van de Taalhuizen bevindt zich in bibliotheken. Een Taalhuis als losstaand initiatief werkt niet; het wordt dan een geïsoleerde balie of loket zonder lokale inbedding. Terwijl dat juist de basis is om vrijwilligers en deelnemers te werven en een samenhangend taalaanbod te realiseren. Om meer eenheid te realiseren in wat een Taalhuis inhoudt, is een lijst met minimale elementen vastgesteld. Belangrijk hierin is een inhoudelijke professional die aan het Taalhuis is verbonden. Deze geeft advies en ondersteuning aan vrijwilligers en deelnemers. Kleine gemeenten werken vaak regionaal samen en 'delen' een professional. Het opzetten van een Taalhuis vraagt het volgende van bibliotheken:

- Draagvlak en commitment bij het management.
- Kennis op het gebied van laaggeletterdheid, bij medewerkers of door samen te werken met andere organisaties.
- Externe oriëntatie in het aanboren van (nieuwe) netwerken en het realiseren van samenwerking tussen organisaties.
- Actieve externe communicatie, zodat het Taalhuis bekendheid krijgt en laagdrempelig is voor laaggeletterden en vrijwilligers.
- Regionale samenwerking, vooral voor kleine gemeenten.
- Financiële kennis en vaardigheden: het opstellen van een businessplan en het aanboren van sponsorgelden.

Kernvraag 3:

Wat is een effectieve aanpak om vrijwilligers te werven, hun kwaliteit te versterken en hen te koppelen aan cursisten?

Voor vrijwilligers is al veel ontwikkeld, zoals de basistraining, certificaten en de inhoudelijke ondersteuning door de professional die is verbonden aan het Taalhuis. Versterking is nodig op drie gebieden:

- De rol van vrijwilligers. Een betere aansluiting is nodig tussen de kwaliteiten van vrijwilligers en de rol die zij hebben. Hiervoor zijn vijf rollen onderscheiden die verschillen in kennis, ervaring en didactische kwaliteiten die worden gevraagd. Ook zal de nieuwe lesmethode Succes! bijdragen aan de ondersteuning van vrijwilligers bij het lesgeven.
- Het matchen tussen vrijwilligers en organisaties. Werven van nieuwe vrijwilligers betekent dat er druk ontstaat rond de koppeling met vrijwilligersorganisaties. Vrijwilligers koppelen aan de vrijwilligerscentrale of het Taalhuis, kan hierbij uitkomst bieden.
- De begeleiding en ondersteuning van vrijwilligers. In 2013 was een van de knelpunten dat het voor getrainde vrijwilligers lastig is de beginfase met deelnemers vorm te geven. Hiervoor is een instrument ontwikkeld, Startfase. Verder bestaat bij vrijwilligers veel belangstelling voor inhoudelijke ondersteuning,

intervisie en workshops. Intervisie en inhoudelijke workshops worden dan ook goed bezocht. Dit vraagt om versterking in de toekomst.

Kernvraag 4:

Wat zijn strategieën om laaggeletterden te bereiken en op te leiden? Wat brengt versnelling in de werving van cursisten?

Eind 2014 zijn de twee meest effectieve instrumenten om deelnemers te werven een breed en kwalitatief goed netwerk van partnerorganisaties, en de Taalmeter. Voorwaarde is dat vanaf de start organisaties zijn betrokken die veel contact hebben met laaggeletterden. In een kwalitatief goed netwerk voelen organisaties eigenaarschap bij het terugdringen van laaggeletterdheid, en zijn concrete afspraken gemaakt over hun eigen rol hierin.

De Taalmeter is breed inzetbaar. Het is niet alleen geschikt voor gemeenten, maar ook voor organisaties zoals het UWV, uitzendbureaus, schoonmaakbedrijven en maatschappelijke instellingen. Opmerkelijk is dat signaleren niet automatisch leidt tot werving van cursisten. Juist omdat het bij de Taalmeter gaat om grote aantallen, is hiermee bij de werving van cursisten substantiële winst te behalen.

In 2014 zijn ook acties in gang gezet die zijn gericht op het bereiken van omvangrijke doelgroepen. Voorbeelden hiervan zijn Taal voor Thuis, gericht op ouders met kinderen van 2 tot 12 jaar, en Taal maakt Gezonder voor eerstelijnszorgverleners.

Kernvraag 5:

Wat is nodig om de opbrengsten van Taal voor het Leven structureel te borgen, waardoor de kwaliteit behouden blijft?

Gemeenten hebben aangegeven dat kwaliteitsborging van de Taal voor het Leven-aanpak gewenst is, zonder dat dit leidt tot intensieve certificeringstrajecten. Daarom wordt gekozen voor de combinatie van basiselementen van de Taal voor het Leven-aanpak, monitoring en enquêtes. De monitoring geeft inzicht in de leerresultaten en de sociale inclusie van de deelnemers. De enquêtes geven een beeld van de tevredenheid, ervaringen en wensen van vrijwilligers en deelnemers. Op basis van de ervaringen wordt de onderzoekssystematiek eind 2015 aangescherpt. Ook wordt bekeken welke ondersteuning organisaties wensen op dit vlak.

Gemeenten hebben momenteel te maken met grote veranderingen. Zo moeten zij samen met de collega-gemeenten een plan van aanpak opstellen voor de arbeidsmarktregio's in verband met de nieuwe Wet educatie en beroepsonderwijs, die op 1 januari 2015 in werking is getreden. Maar ook de drie decentralisaties zijn van invloed op de aanpak van laaggeletterdheid (gemeenten zijn in 2015 bijvoorbeeld verantwoordelijk voor jeugdzorg, werk en inkomen en de zorg aan langdurig zieken en ouderen). Doordat de verplichte inkoop van taalonderwijs bij de roc's geleidelijk wordt losgelaten, is de verwachting dat er meer ruimte ontstaat voor gemeenten om lokaal taalaanbod ook via non-formele taalaanbieders in te vullen of in combinatie

met roc's. Gemeenten willen dit graag samen met lokale partners oppakken. Het kan dus ook betekenen dat het non-formele aanbod wordt verruimd.

De impact van Taal voor het Leven

Universiteit Maastricht heeft door middel van kwantitatief onderzoek de impact van Taal voor het Leven op sociale inclusie en lees- en schrijfvaardigheden in kaart gebracht.

Kernvraag 6:

Wat is de mate van verandering in sociale inclusie (inclusief gezondheid en arbeidsmarktpositie) en in lees- en schrijfvaardigheden bij deelnemers aan een taaltraject?

De aanpak Taal voor het Leven heeft een goede impact op sociale inclusie, gezondheid, arbeidsmarktpositie en lees- en schrijfvaardigheden van de deelnemers aan georganiseerde taaltrajecten. Dit blijkt ook uit een benchmark met vergelijkbare trajecten in binnen- en buitenland. De belangrijkste conclusies op een rij:

- 50 tot 65 procent heeft een betere plek in de samenleving gekregen.
- 70 procent kan zijn of haar taalvaardigheden in de praktijk beter toepassen.
- 53 procent heeft betere leesvaardigheden gekregen.
- 58 procent heeft betere schrijfvaardigheden gekregen.
- 53 procent ervaart een betere psychische gezondheid en 39 procent een betere fysieke gezondheid.
- 20 tot 35 procent heeft een betere arbeidsmarktpositie gekregen of is actiever op de arbeidsmarkt.

Kernvraag 7:

Zijn er verschillen tussen deelnemers als het gaat om socio-demografische kenmerken, zoals geslacht, opleiding en leeftijd op verandering in sociale inclusie en lees- en schrijfvaardigheden?

Er blijkt nauwelijks directe invloed van achtergrondkenmerken van deelnemers op verandering in sociale inclusie en lees- en schrijfvaardigheden. Er is dan ook vrijwel geen causaal verband tussen bepaalde achtergrondkenmerken en behaalde resultaten. Er blijkt echter wel dat vrouwen en mensen met een diploma op een paar dimensies van sociale inclusie betere resultaten behalen. De analyses laten zien dat er alleen een significante samenhang is tussen geslacht en de toename in arbeids- en opvoedingsvaardigheden naast het hebben van een diploma op het verkrijgen van een betere psychische gezondheid.

Kernvraag 8:

Is er een verband tussen de manier waarop deelnemers de leeromgeving ervaren en de mate van verandering in sociale inclusie en lees- en schrijfvaardigheden?

De aanwezigheid van de vier onderstaande factoren kan ervoor zorgen dat deelnemers eerder een betere plek in de samenleving krijgen. Het leertraject moet hiertoe bestaan uit een goede mix van deze factoren:

- een kwalitatief goede docent
- ondersteuning van een taalvrijwilliger
- kwalitatief hoogwaardig materiaal
- voldoende mogelijkheden om het geleerde toe te kunnen passen in de praktijk

De gereedschapskist van Taal voor het Leven

Voor Taal voor het Leven zijn verschillende instrumenten ontwikkeld voor cursisten, vrijwilligers en partners. Deze instrumenten zijn gericht op werving, scholing, kwaliteitsbehoud en ondersteuning. Eind 2015 wordt een de volledige gereedschapskist online beschikbaar gemaakt voor alle organisaties en gemeenten. Zie figuur 8 (p. 74) voor voorbeelden van instrumenten uit de gereedschapskist.

Aanbevelingen voor 2015

- Uitbreiden en versnellen vraagt de combinatie van standaardiseren van succesvolle aanpakken en maatwerk.
- Kwaliteitsborging vindt plaats in de combinatie van basiselementen van de aanpak, monitoring en enquêtes.
- Een sterkere afbakening is gewenst van het concept Taalhuis.
- Taalmeter: een betere doorgeleiding is nodig van de mensen die de indicatie laaggeletterdheid krijgen naar een geschikt taalaanbod.
- In 2015 zal meer duidelijkheid moeten ontstaan over welke instrumenten (Taalmeter, Taalverkenner, protocollen) geschikt zijn voor welke organisaties. Ook zal eind 2015 meer zicht moeten ontstaan over de aanpakken die geschikt zijn rond het bereiken van kansrijke doelgroepen.
- De aanpak van laaggeletterdheid zal moeten aansluiten op ontwikkelingen binnen het sociale domein. Extra ondersteuning voor gemeenten is nodig.
- Nader kwantitatief onderzoek is gewenst om meer te kunnen zeggen over welke aanpak voor de verschillende doelgroepen het meest effectief is.

Marco

Voordat de 49-jarige Marco naar school ging, had hij het thuis en op zijn werk zwaar met lezen en schrijven. De computer was zijn grootste vijand. Inmiddels gaat hij al een tijd naar school. Zijn droom was een uitje voor zijn vrouw te regelen en haar een (liefdes)brief te schrijven. Een hele uitdaging.

“Niet goed kunnen lezen en schrijven, is een soort handicap. Het is alsof een ziende blind is. Een blinde heeft een stok of hond nodig om zich te redden. Laaggeletterden zijn vaak aangewezen op anderen. Neem nu het lezen van een menukaart. Je kunt aan iemand vragen om voor te lezen wat er staat of je zegt simpelweg: ‘Ik neem hetzelfde als jij, want jij weet wat lekker is.’ Allemaal trucjes om te verbergen dat je niet goed kunt lezen.”

Waardevol

“Ik ben blij dat ik aan ‘Zeg eens B’ mocht meewerken, omdat het probleem niet op een zielige manier wordt neergezet. Als mensen zien wat het is om laaggeletterd te zijn, begrijpen ze het beter en beseffen ze hoe waardevol het is om naar school te gaan. Ik zat tot mijn veertiende op een school voor kinderen met leerproblemen. In die tijd wisten ze niet wat laaggeletterdheid was. Als ik tijdens de les iets niet snapte en vragen stelde, zei de meester: ‘Ga maar naar de kantine.’ Leraren wisten niet hoe ze ermee om moesten gaan.”

Trots

“Toen ik een jaar of dertig was, werkte ik als bewaker in een gevangenis. Daar kreeg ik de kans om mijn diploma Sociaal Pedagogisch Medewerker niveau 4 te behalen. Dat

ging niet zonder slag of stoot. Twee collega’s maakten tijdens de lessen aantekeningen. Daarvan maakte ik kopieën, die mijn vrouw me vervolgens voorlas. Door veel te herhalen, kon ik de leerstof onthouden. Ik ben trots op mijzelf dat ik het diploma gehaald heb.”

Hartelijk lachen

“Wat zou er van mij geworden zijn zonder mijn vrouw? Al sinds onze verkeringstijd doet zij onze bankzaken. Als ik naar de dokter of het ziekenhuis moest, ging ze met me mee. Zoek je weg maar eens in een ziekenhuis als je niet kunt lezen. Ook boodschappen deden we altijd samen, want dat is toch veel gezelliger? De echte reden: als ik alleen ging, moest ik etiketten van voedingswaren meenemen als herkenning. Gelukkig heb ik er altijd de humor wel van ingezien. Zo heb ik een keer met een tube shampoo mijn tanden gepoetst. Daar moesten mijn vrouw en ik hartelijk om lachen.”

Motivatie

“Sinds een aantal jaren werk ik in een woonzorgcentrum voor mensen met een verstandelijke en lichamelijke beperking. Toen daar werd meegedeeld dat er meer schriftelijk gerapporteerd moest worden, schrok ik zo dat ik ontslag nam. Toen mijn

chef vroeg naar de reden heb ik haar opgebiecht dat ik moeite had met lezen en schrijven. Samen zochten we een oplossing. Een dictafoon helpt me om iets in te spreken wat gerapporteerd moet worden. De eerste keer dat ik naar school ging, dacht ik: ‘Ik ben benieuwd wat voor dombo’s daar zitten.’ Niets was minder waar. Ik voelde me meteen op mijn gemak

“Ik heb het gevoel dat mijn vrouw nu met andere ogen naar mij kijkt”

onder de lotgenoten. Je mag vijftig keer hetzelfde vragen. Ik leer er zó veel! Boodschappen doe ik tegenwoordig met een boodschappenbriefje. Net als iedereen.”

Blij gezicht

“Eindelijk kon ik mijn vrouw verrassen met een uitje en een zelfgeschreven liefdesbrief. Ik kreeg altijd lieve briefjes van haar, maar kon ze niet lezen en begrijpen. Laat staan dat ik zelf een briefje aan haar terugschreef. Zij regelde ook altijd al onze uitstapjes. Het heeft me heel veel energie gekost om een uitje te regelen en een brief te schrijven, maar het was de moeite meer dan waard. Ik zie haar blije gezicht nog voor me toen ik haar de brief voorlas. Ik heb het gevoel dat mijn vrouw nu met andere ogen naar mij kijkt.”

Zelfstandiger

“Ik ben trots op wat ik bereikt heb. De school en het programma hebben me zelfstandiger gemaakt, maar ik wil blijven leren. Wat zou het fijn zijn om een hoger diploma te halen waardoor ik op mijn werk nog meer mogelijkheden krijg. Ik merk dat het leven zo veel mooier en gemakkelijker is, omdat ik minder afhankelijk ben van anderen.”

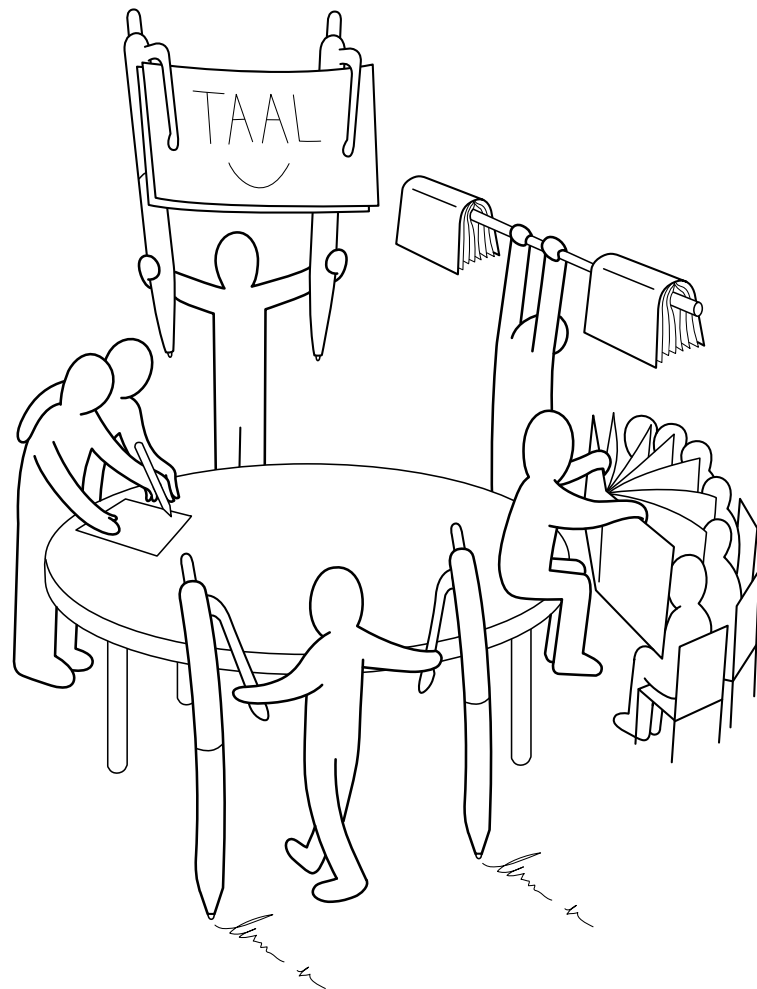
Marco Zeeman nam deel aan de zesdelige tv-serie ‘Zeg eens B’ die in oktober 2014 op NPO 1 te zien was. Caroline Tensen volgt hierin zeven mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Kijk de afleveringen terug via www.npo.nl/uitzending-gemist.

2. LEREN VAN DE PRAKTIJK: UITBREIDEN EN VERSNELLEN

KWALITATIEF ONDERZOEK

drs. Rita van Dijk, Bureau Wending

WENDING

Inleiding

Het kwalitatieve onderzoek dat Bureau Wending heeft uitgevoerd in opdracht van Stichting Lezen & Schrijven, heeft een veranderkundige insteek. Het doel is om te achterhalen welke aanpak, succesfactoren en randvoorwaarden bepalend zijn voor het terugdringen van laaggeletterdheid. In de zes Taal voor het Leven-regio's worden verschillende benaderingen en methoden ontwikkeld en getest. Jaarlijks vindt een kwantitatieve monitoring plaats van de voortgang en de impact van de aanpak, en moet aan de hand van kwalitatieve interviews blijken wat de praktijkervaringen kunnen leren. Dit biedt de mogelijkheid om niet alleen na afloop, maar ook tussentijds te leren over wat bijvoorbeeld bepalend is voor een effectieve samenwerking tussen lokale partners, wat zorgt voor versnelling in het bereiken en scholen van laaggeletterden en wat nodig is om de kwaliteit te borgen.

Het kwalitatieve onderzoek uit 2014 bouwt voort op de resultaten en inzichten van 2012 en 2013. De resultaten uit deze periode zijn terug te lezen in de publicatie 'Slim samenwerken loont. Resultaten van Taal voor het Leven na één jaar in de regio' (2013). Door de jaarlijkse frequentie van het kwalitatieve onderzoek ontstaat kennis die gebaseerd is op de praktijk en die meegroeit met de voortgang van het programma en de actuele ontwikkelingen.

Uitbreiden en versnellen

In 2014 lag de prioriteit in de regio's bij de uitbreiding van het aantal actieve gemeenten en bij het zoeken naar manieren om meer laaggeletterden te bereiken. De toename van het aantal gemeenten dat naast de centrumgemeenten aan de slag is gegaan met Taal voor het Leven, zorgt ervoor dat er meer ervaring is opgedaan met gemeenten van verschillende omvang. Het is nu duidelijker wat vaste elementen zijn van de aanpak, welke invloed de omvang van gemeenten heeft op de aanpak en waar maatwerk nodig is.

Daarnaast is meer inzicht ontstaan in de benaderingen die nodig zijn om laaggeletterden sneller te kunnen bereiken. Dit is een thema dat vooral bij gemeenten speelt. Zij stellen zich de vraag welke benaderingen effectief zijn, wat kansrijke vindplaatsen zijn en welke instrumenten nodig zijn om laaggeletterden te signaleren. De resultaten van de regionale aanpak van Taal voor het Leven maken duidelijk dat de basis voor het bereiken van substantiële aantallen deelnemers bestaat uit een kwalitatieve en brede samenwerking van partnerorganisaties, in combinatie met de inzet van de Taalmeter. Deze basis kan vervolgens worden uitgebreid met benaderingen die gericht zijn op specifieke doelgroepen. Een laagdrempelig en fysiek punt in de stad, het zogenaamde Taalhuis, is gewenst om mensen in hun buurt een plek te geven waar ze terecht kunnen voor advies en informatie.

Met een kwalitatieve en brede samenwerking wordt bedoeld dat vanaf de start zowel taalaanbieders als organisaties betrokken zijn die veel contact hebben met laaggeletterden. De samenwerking is niet vrijblijvend, maar gekoppeld aan concrete resultaten die zij samen afspreken. De Taalmeter is een effectief signaleringsinstrument en blijkt geschikt voor een brede groep van organisaties, zoals de gemeentelijke sociale dienst, het UWV, uitzendbureaus, schoonmaakbedrijven en maatschappelijke instellingen. Opmerkelijk is dat signalering niet automatisch tot gevolg heeft dat mensen worden opgeleid. Ongeveer 60 procent van de mensen die de Taalmeter maakt en de indicatie laaggeletterdheid krijgt, start met een taaltraject of een breder traject waarbij het verbeteren van taal een onderdeel vormt. Bij de andere 40 procent gebeurt dit niet. De reden hiervan is niet duidelijk en zal in 2015 onderwerp van onderzoek zijn. De Taalmeter is in 2014 meer dan tienduizend keer ingezet door organisaties. Dit betekent dat het hierbij gaat om substantiële aantallen. Het vraagt dan ook om een betere begeleiding naar een geschikt taalaanbod.

Verder zijn in 2014 benaderingen uitgewerkt voor specifieke doelgroepen. Voorbeelden zijn Taal voor Thuis, gericht op ouders met kinderen in de leeftijd van 2 tot 12 jaar, Taal maakt Gezonder voor eerstelijnszorgverleners, en het project Leven en Leren in Utrecht, dat gericht is op het versterken van digitale vaardigheden in combinatie met taal. Ook zijn het afgelopen jaar materialen en methodieken geschikt gemaakt voor een bredere inzet naar de gemeenten toe, en dit zal in 2015 een vervolg krijgen. Consequentie van de decentralisaties vanuit de Rijksoverheid is dat de benaderingen geschikt moeten zijn voor de verschillende sociale domeinen waar gemeenten steeds meer verantwoordelijkheden krijgen.

Kernvragen

In het kwalitatieve onderzoek zijn vier kernvragen onderscheiden. Omdat naar voren is gekomen dat de Taalhuizen een cruciale schakel vormen in de lokale infrastructuur, krijgt dit instrument door een toegevoegde vijfde onderzoeksvraag extra aandacht. Een Taalhuis is een herkenbare, fysieke plek waar iedereen terecht kan die beter Nederlands wil leren lezen en spreken, of die aan de slag wil als taalvrijwilliger. Vaak is het Taalhuis een katalysator waar de basiselementen van Taal voor het Leven worden toegepast. Een grote verandering op lokaal niveau is de inwerkingtreding van de nieuwe Wet educatie en beroepsonderwijs. Deze wet biedt meer ruimte om naast de roc's andere taalaanbieders lokaal in te zetten voor de aanpak van laaggeletterdheid. In 2014 hebben gemeenten hierop al geanticipeerd in de beleidsvorming en zijn regionale samenwerkingsverbanden aangegaan. Dit onderwerp komt ook aan bod bij de kernvraag over de kwaliteit en borging van de Taal voor het leven-aanpak.

De kernvragen zijn:

1. Wat is nodig om een sterkere en meer samenhangende **infrastructuur** op te bouwen met lokale partners waarmee meer cursisten worden toegeleid naar de opleiding en begeleiding die bij hen past?
2. Wat vraagt het opzetten van een **Taalhuis** van de bibliotheken? Uit welke basiselementen bestaat het Taalhuis en wat vraagt het aan randvoorwaarden, kennis en vaardigheden van bibliotheken?

3. Wat is een effectieve aanpak om **vrijwilligers** te werven, hun kwaliteiten te versterken en hen te koppelen aan cursisten?
4. Wat zijn strategieën om laaggeletterden te bereiken en op te leiden? Wat brengt versnelling in het werven van **cursisten**?
5. Wat is nodig om de opbrengsten van Taal voor het Leven structureel te borgen, waardoor de **kwaliteit** behouden blijft?

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt. Per kernvraag staat kort aangegeven wat de actuele feiten en cijfers zijn, en samengevat wat al bekend is uit het kwalitatieve onderzoek uit 2012 en 2013. Daarna komen de resultaten van 2014 aan bod. Het kwalitatieve onderzoek moet leiden tot een concreet product: een gereedschapskist met instrumenten voor gemeenten en organisaties die aan de slag willen met laaggeletterdheid. Op basis van de interviews is een stappenplan gemaakt dat past binnen deze gereedschapskist. Het is een leidraad specifiek voor middelgrote en kleine gemeenten. Deze is opgenomen in paragraaf 2.6 (p. 47). Het stappenplan en de terugkoppeling van het kwalitatieve onderzoek kunnen los van elkaar worden gelezen.

Verantwoording

Het kwalitatieve onderzoek gaat door op de resultaten uit 2012 en 2013. In deze periode zijn met de regioteams en inhoudelijke specialisten van Taal voor het Leven in totaal 45 teaminterviews en individuele interviews gehouden. Ook zijn vijftien wethouders en ambtenaren van gemeenten en ministeries geïnterviewd.

In 2014 zijn met de regioteams van Taal voor het Leven en twintig sleutelfiguren en inhoudelijke specialisten interviews gehouden voor het kwalitatieve onderzoek. Dit zijn ambtenaren van kleine en middelgrote gemeenten, de VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten), projectleiders laaggeletterdheid van bibliotheken en specialisten van Taal voor het Leven. De intervisie die Taal voor het Leven heeft georganiseerd voor bibliotheken over het opzetten van een Taalhuis en een workshop tijdens de landelijke dag voor bibliotheken over laaggeletterdheid en digitale vaardigheden op 13 november 2014 hebben ook input opgeleverd.

Op 1 januari 2015 is de WEB ingegaan. De rapportage van elf rondetafelbijeenkomsten met 55 gemeenten in 2014 dienden als bron van informatie om meer zicht te krijgen op wat dit betekent voor gemeenten (zie bijlage 3). De deelnemers aan de rondetafelbijeenkomsten vertegenwoordigen in totaal 111 gemeenten. De bijeenkomsten zijn gehouden op initiatief van VNG, Stichting Lezen & Schrijven en Steunpunt Volwasseneneducatie.

2.1 EEN STERKE EN SAMENHANGENDE INFRASTRUCTUUR OPBOUWEN

Kernvraag 1:

Wat is nodig om een sterkere en meer samenhangende infrastructuur op te bouwen met lokale partners waarmee meer cursisten worden toegeleid naar de opleiding en begeleiding die bij hen past?

Feiten en cijfers

In 2014 zijn in de zes proefregio's 61 gemeenten actief met de Taal voor het Leven-aanpak. Deze 61 gemeenten werken samen met 461 lokale partners. De belangrijkste partners zijn gemeenten, taalaanbieders (formeel en non-formeel; voor meer informatie, zie bijlage 1), bibliotheken, vrijwilligersorganisaties en organisaties die veel contact hebben met laaggeletterden. Dit zijn zorginstellingen, woningcorporaties, organisaties voor schuldhulpverlening, bedrijven, voedselbanken, kringloopwinkels, scholen, et cetera.

Inzichten 2012-2013

Bij de start van Taal voor het Leven kwam al snel naar voren dat betrokken partijen in gemeenten geen of beperkt overzicht hebben van het lokale taalaanbod. Het is dus niet duidelijk welke organisatie wat doet voor welke doelgroep en waar in het aanbod witte vlekken zitten. Verder viel op dat organisaties nauwelijks met elkaar samenwerken. In het eerste jaar van Taal voor het Leven is binnen de regio's hard gewerkt aan het opzetten van een meer samenhangende lokale infrastructuur. Conclusie was dat de volgende elementen nodig zijn:

- Gemeenschappelijke focus en eigenaarschap bij partnerorganisaties.
- Inzicht in het bestaande taalaanbod (formeel en non-formeel taalaanbod).
- Een lokale kerngroep die de kar trekt.
- Gemeenschappelijke werksessies om samen met partners een aanpak te ontwikkelen.
- Concrete afspraken met partners over wie welke resultaten bereikt.
- De Taalzoeker waarin het taalaanbod lokaal is opgenomen. Dit vormt de basis voor organisaties om laaggeletterden door te verwijzen naar het juiste taalaanbod.
- Een beperkt aantal professionals op sleutelposities.
- Het Taalhuis als belangrijke fysieke schakel in de lokale infrastructuur.

Onderzoek 2014

Voor het behalen van resultaten is het nodig dat partnerorganisaties eigenaarschap voelen bij het terugdringen van laaggeletterdheid en voor de aanpak. Dit was een belangrijke conclusie van de regioteams. Eigenaarschap betekent dat organisaties zich committeren aan het behalen van gemeenschappelijke resultaten en kijken naar wat dat betekent voor hun eigen organisatie. In 2014 is ervaring opgedaan met de manier waarop eigenaarschap kan ontstaan bij partnerorganisaties. Ook is de rolverdeling tussen partnerorganisaties uitgewerkt. Verder is meer inzicht ontstaan in de relatie tussen de omvang van de gemeente en het opzetten van een lokale infrastructuur met partnerorganisaties.

Eigenaarschap lokale organisaties

Tijdens het opbouwjaar van Taal voor het Leven was het voor de regioteams zoeken naar manieren om eigenaarschap te versterken. Eigenaarschap vormt de basis voor het continueren van de aanpak. In 2014 is duidelijker geworden wat nodig is voor het realiseren hiervan. Het vraagt een combinatie van de volgende elementen:

• Aansluiting op wat er al is

Dit kan alleen als duidelijk is welke organisatie wat doet voor welke doelgroep. Op basis hiervan wordt duidelijk waar witte vlekken zitten omdat er geen aanbod is ontwikkeld. Ook wordt inzichtelijk waar kansen liggen.

• Doelen: gemeenschappelijk en SMART

Met alle partners initieert Taal voor het Leven een gezamenlijke werksessie om de gemeenschappelijke doelen te bepalen en SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch, Tijdgebonden) te maken. Het gaat er dus om wat de afname van het aantal laaggeletterden is, wanneer dat gebeurt en hoe dat meetbaar is. In kleinere gemeenten zijn alle partnerorganisaties daarbij betrokken, in grotere gemeenten beperkt dit zich tot de kernpartners.

• Rolverdeling tussen partnerorganisaties

In een gemeenschappelijke werksessies met partnerorganisaties worden de rollen duidelijk. Iedere organisatie kiest de rol die het beste past en het meeste aansluit op de 'natuurlijke' rol van de organisatie. Kleine gemeenten hebben vaak een beperkt aantal partnerorganisaties die meerdere rollen op zich nemen. In grote gemeenten zijn de rollen vaak verdeeld over meerdere organisaties. Het blijkt in de praktijk minder belangrijk te zijn welke organisatie de rol van regie en coördinatie op zich neemt. In deze rol gaat het namelijk meer om de combinatie van communicatieve vaardigheden, enthousiasme en beschikken over een breed lokaal netwerk dan om het type organisatie.

Verdelen van de rollen

Het verdelen van rollen blijkt zowel voor grote, middelgrote als kleine gemeenten een goed instrument te zijn. Het zorgt voor duidelijkheid over wie wat gaat doen, en het vormt een basis voor concrete afspraken met organisaties over resultaten. Het overzicht van rollen blijkt ook te werken als een checklist; soms is het nodig om drie of zes maanden na de start de rollen nog eens aan te scherpen.

Er zijn twee aandachtspunten bij de rolverdeling. Voor de borging is het belangrijk dat de gemeente de afspraken met organisaties vastlegt in de subsidieverordeningen en de mogelijkheden die de nieuwe WEB biedt. Het tweede aandachtspunt gaat over de rol van verbinder en aanjager. In de zes regio's heeft het Taal voor het Leven-team vaak deze rol, die na afloop van de proeffase in principe bij een andere organisatie komt te liggen. Gemeenten geven aan dat zij meer een rol op afstand willen en dat die rol bij voorkeur ligt bij een organisatie die geen directe belangen heeft. Gemeenten hebben een faciliterende rol en zijn subsidieverstrekkers. Als zij zich te direct bemoeien met de rolverdeling en de uitvoering, is de kans groot dat partijen achteroverleunen en afwachten, en komt de focus te liggen bij financiële middelen.

Afhankelijk van de omvang van de aanpak, zijn er meerdere rollen te verdelen. In het stappenplan (zie p. 47) staan alle rollen uitgebreid benoemd. Op hoofdlijnen ziet de verdeling er als volgt uit:

- **Regie en coördinatie**
Omvat de opzet van een lokale aanpak samen met partnerorganisaties; samenwerking structureren in een lokale stuurgroep en vaak ook projectgroep; zorgen voor de voortgang en financiële onderbouwing.
- **Vrijwilligers**
Omvat alle activiteiten rond de werving van vrijwilligers, opleiden en matchen met vrijwilligersorganisaties; vrijwilligers aan deelnemers koppelen; de inhoudelijke ondersteuning van vrijwilligers waarbij professionals een rol spelen.
- **Deelnemers**
Omvat alle activiteiten die gericht zijn op de werving van deelnemers; de intake van deelnemers; bepalen van de leerroutes en opleiden.
- **Taalhuis en lesruimtes**
Omvat de rollen die zich bezighouden met het opzetten van het Taalhuis; de samenwerking, coördinatie en kwaliteitsbewaking van het leerproces door professionals; de praktische invulling van het Taalhuis.

Gemeenten verschillen in opbouw van infrastructuur

De belangrijkste verschillen tussen grote en kleine gemeenten ligt in het aantal partners dat is betrokken, het beleid en de beleidsmatige focus. Veel kleine gemeenten hebben beperkt of geen beleid ontwikkeld. De formele educatie is vaak neergelegd bij het roc, waar plaatsen zijn ingekocht voor een aantal uren per week. Voor de non-formele educatie bestaat vaak geen beleid.

De kleine gemeenten werken met een beperkt aantal partners. Met de partners bouwen zij een structuur op en werken ze de aanpak uit. Het betekent in de praktijk dat de partnerorganisaties vaak meerdere rollen en taken op zich nemen. Een Taalhuis opzetten fungeert als vliegwiel. Partnerorganisaties in kleine gemeenten zijn overwegend zeer gemotiveerd om aan de slag te gaan met Taal voor het Leven. Samenwerkingen zijn relatief gemakkelijk van de grond te krijgen. In kleine gemeenten is veelal regionale samenwerking nodig. Bijvoorbeeld om gezamenlijk een professional aan te trekken die vrijwilligers inhoudelijk ondersteunt.

In middelgrote gemeenten is meestal wel enig beleid ontwikkeld op het gebied van laaggeletterdheid. Ook zijn er meerdere organisaties actief op dit gebied. Middelgrote gemeenten willen met Taal voor het Leven een samenhangende infrastructuur realiseren waarbij zowel het formele als het non-formele aanbod goed met elkaar samenwerkt. Andere prioriteiten zijn de werving en opleiding van nieuwe vrijwilligers, verbetering van de kwaliteit ervan en de opzet van Taalhuizen. De professionals in het Taalhuis hebben vaak een heel diverse rol. Zij nemen de intake van vrijwilligers en deelnemers op zich en de matching van vrijwilligers en deelnemers. Daarnaast zetten ze een optimale leerroute uit voor cursisten en zijn ze de inhoudelijke vraagbaak voor vrijwilligers.

In de G4-gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) bestaat gemeentelijk beleid op het gebied van laaggeletterdheid. Vaak ligt de focus op anderstaligen. Kenmerkend is dat veel organisaties actief zijn op het gebied van laaggeletterdheid. Juist in de vier grootste gemeenten is het belangrijk dat Taal voor het Leven scherp kijkt naar waar zijn toegevoegde waarde ligt en een maatwerk aanpak ontwikkelt. In alle G4-gemeenten ontbrak het aan een effectief samenwerkend taalnetwerk. Daarnaast is zowel de werving van nieuwe taalvrijwilligers als de opleiding van vrijwilligers een belangrijke doelstelling. Vaak zijn meerdere Taalhuizen nodig. Belangrijk is dat die zich in wijken bevinden waar veel mensen wonen die laaggeletterd zijn, zodat Taalhuizen ook daadwerkelijk laagdrempelig zijn. In de G4-gemeenten heeft de Taal voor het Leven-aanpak een grote veranderkundige impact. Een betere samenwerking realiseren tussen organisaties, vraagt doorbreking van diep verankerde werkwijzen en soms ook onderlinge verhoudingen. Veranderkundig betekent het laveren tussen het behouden van kennis en ervaring, aanpakken uit het verleden loslaten en een eilandencultuur tussen organisaties doorbreken.

Voorbeeld uit de praktijk: Regio Flevoland

KETENSAMENWERKING IN EEN HECHTE GEMEENSCHAP

Op Urk werken de gemeente, de bibliotheek, het buurtwerk, welzijnswerk (Caritas) en ROC Friese Poort intensief samen bij de aanpak van laaggeletterdheid. Op Urk, van oudsher een hechte gemeenschap met een eigen cultuur en dialect, draaide het eeuwenlang om de visserij. Nog steeds is de visverwerkende industrie de belangrijkste sector voor de werkgelegenheid. De vanzelfsprekendheid om in deze sector te gaan werken, geeft weinig uitdaging om verder te leren. De laaggeletterdheid op Urk is circa 18 procent. In de strijd tegen laaggeletterdheid opende de gemeente Urk in juni een Taalhuis (Huis voor Taal) in de FlevoMeer Bibliotheek, in samenwerking met Taal voor het Leven en uitgevoerd door Caritas.

In het Taalhuis is wekelijks een spreekuur waar mensen adviezen kunnen krijgen over cursussen en activiteiten waarvoor zij zich ook kunnen aanmelden. Een overzicht van het taalaanbod is opgenomen in de Taalzoeker. Dit online instrument helpt op een snelle en eenvoudige manier om een cursus lezen, schrijven, spreken of digitale vaardigheden te vinden. Na een intake krijgt de cursist een taalvrijwilliger aangewezen. Ook is er een meeleesgroep waarbij een taalcoach allochtone laaggeletterden meeneemt in de Nederlandse taal. Verder laat de gemeente Urk iedere aanvraag van een uitkering gepaard gaan met de afname van de Taalmeter en bij onvoldoende taalvaardigheid krijgt de aanvrager een aanbod op maat: een-op-een of in een groepje met een taalvrijwilliger of in het reguliere volwassenenonderwijs bij het roc.

Figuur 2. Taalhuizen in Nederland (t/m december 2014)

2.2 TAALHUIZEN OPZETTEN IN BIBLIOTHEKEN

Kernvraag 2:

Wat vraagt het opzetten van een Taalhuis van de bibliotheken? Uit welke basiselementen bestaat het Taalhuis en wat vraagt het aan randvoorwaarden, kennis en vaardigheden van bibliotheken?

Feiten en cijfers

Tot en met 2014 zijn 65 Taalhuizen geopend en 34 in oprichting (figuur 2, p. 24). Het Taalhuis vormt een fysieke plek waar vrijwilligers en cursisten elkaar kunnen ontmoeten. Er bestaat overzicht van het taalaanbod en medewerkers geven advies over geschikte cursussen. Vrijwilligers kunnen er terecht voor inhoudelijke ondersteuning. Ook vinden er regelmatig lessen plaats. Het merendeel van de Taalhuizen bevindt zich in bibliotheken. Daarnaast is een aantal Taalhuizen opgezet in buurtcentra, ziekenhuizen en bij het jongerenloket van de gemeentelijke sociale dienst in Rotterdam. Ook buiten de Taal voor het Leven-regio's slaat het concept van het Taalhuis aan. Bibliotheken nemen zelf het initiatief om een Taalhuis op te zetten en vragen advies en begeleiding bij het opzetten ervan. Circa 20 procent van de Taalhuizen bevindt zich niet in de bibliotheek.

Inzichten 2012-2013

Uit het kwalitatieve onderzoek in 2013 is al naar voren gekomen dat het Taalhuis een belangrijke schakel vormt in de Taal voor het Leven-aanpak. Zowel vrijwilligers als laaggeletterden hebben behoefte aan een fysieke plek. Zeker voor kleine gemeenten geldt dat het Taalhuis een aanjager is voor het opbouwen van een lokaal netwerk en om de aanpak lokaal te borgen. Er zijn twee varianten ontwikkeld, het Taalhuis en het Taalpunt. Het Taalhuis biedt meer dan het Taalpunt. Naast de informatie- en doorverwijfsfunctie verzorgt het Taalhuis ook intakes en er is een helpdesk voor vrijwilligers (zie figuur 3, p. 26). In deze publicatie is het Taalhuis de overkoepelende term die naar zowel het Taalhuis als het Taalpunt verwijst.

Onderzoek 2014

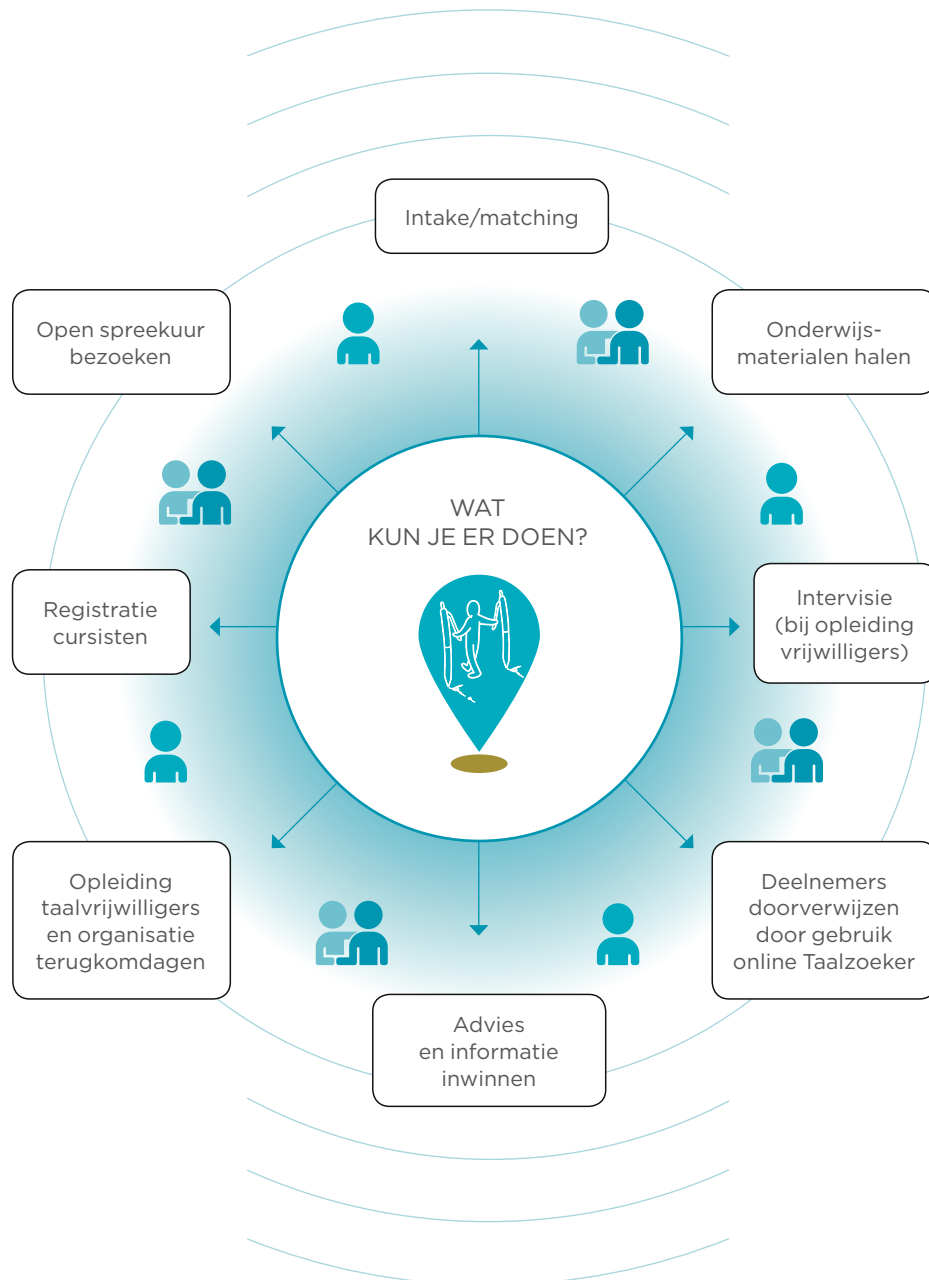
Het onderzoek in 2014 heeft zich toegespitst op de rol van bibliotheken. Het is duidelijk geworden wat de basiselementen zijn waaruit een Taalhuis moet bestaan en die nodig zijn om de kwaliteit te garanderen. Daarnaast is meer inzicht ontstaan in wat het opzetten van een Taalhuis vraagt van onder andere de bibliotheken.

Elementen van een Taalhuis

De kern van het Taalhuis is dat het is gebaseerd op een samenwerking met lokale organisaties. Wat niet werkt, is als een Taalhuis een losstaand initiatief is van bijvoorbeeld de bibliotheek. Dan wordt het een geïsoleerde balie of loket zonder lokale inbedding, terwijl dat juist de basis is om vrijwilligers en deelnemers te werven en om een samenhangend taalaanbod te realiseren. Om meer eenheid te creëren in wat een Taalhuis inhoudt, zijn de elementen die minimaal nodig zijn beschreven, te weten:

- Samenwerking met gemeente(n), formele en non-formele taalaanbieders, vrijwilligersorganisaties, welzijnsorganisaties en organisaties die direct contact hebben met laaggeletterden, zoals basisscholen, buurthuizen, kinderopvang, huisartsen en ggz.

Figuur 3. Taalhuizen. Wat kun je er doen?

- Fysiek punt met (les)ruimte, materialen en het liefst ook computers.
- Overzicht van het lokale taalaanbod (via de Taalzoeker).
- Professional die laaggeletterden inhoudelijk adviseert en een vraagbaak is voor vrijwilligers. Kleine gemeenten werken vaak regionaal samen en 'delen' een professional.
- Opgeleide taalvrijwilligers.
- Registratie van vrijwilligers en deelnemers.

De inhoudelijke professional is belangrijk voor het functioneren van het Taalhuis. Hij of zij garandeert de kwaliteit voor de langere termijn. Deze professional kan vrijwilligers begeleiden en de matching van vrijwilligers en cursisten op zich nemen. Kleine gemeenten werken vaak regionaal samen, wat betekent dat meerdere bibliotheken samen een professional aantrekken en financieren. De professional kan de coördinator zijn van het Taalhuis, maar het kunnen ook twee verschillende functies zijn.

Voorbeeld uit de praktijk: Regio Haaglanden

COMBINATIE FORMEEL EN NON-FORMEEL TAALONDERWIJS

In gemeente Pijnacker-Nootdorp werkt Taal voor het Leven samen met onder andere Bibliotheek Oostland, het roc en de gemeente. Met de wijzigingen in de wetgeving rond volwasseneneducatie krijgen gemeenten vanaf 2015 meer mogelijkheden om taalaanbod op formele en non-formele wijze te combineren. Pijnacker-Nootdorp benut hierdoor de kracht van onderwijsaanbieders als het roc én van netwerkspelers als de bibliotheek. Een docent van het roc is beschikbaar en actief ter ondersteuning van de ruim veertig taalvrijwilligers in de gemeente.

Het Taalhuis speelt hierin een belangrijke rol: laaggeletterden en taalvrijwilligers kunnen er terecht met al hun vragen over basisvaardigheden en voor een koppeling met het juiste taalaanbod. Getrainde vrijwilligers bemensen het Taalhuis, gecoördineerd door de bibliotheek waarin het Taalhuis zich bevindt. Het roc is als een deskundige partner beschikbaar voor onderwijskundige ondersteuning.

Rol bibliotheken

Het opzetten van een Taalhuis vraagt het volgende van bibliotheken:

- Draagvlak en commitment bij management**
 Een Taalhuis opzetten betekent dat bibliotheken een rol pakken in de educatie van laaggeletterden. Voor een deel van de bibliotheken sluit dit aan op de kerntaken, maar er zijn ook bibliotheken die terughoudend zijn. Bibliotheken hebben te maken met bezuinigingen en de keuze om al dan niet een rol te nemen op het gebied van laaggeletterdheid, past binnen deze afweging. Een Taalhuis opzetten lukt niet met een instrumentele benadering. Het vraagt een andere rol van de bibliotheken met bijhorende kennis, werkwijze en vaardigheden. Het betekent ook dat er opgeleide taalvrijwilligers werken. Dit vormt de basis van de aanpak. Een deel van de bibliotheken is huiverig om met vrijwilligers te werken. Zij zijn bang dat dit afbreuk doet aan een professionele organisatie.
- Kennis**
 Kennis is nodig op het gebied van laaggeletterdheid en educatie, maar niet alle bibliotheken beschikken hierover. Het gaat hierbij om kennis waarmee je laaggeletterdheid kunt herkennen, bespreekbaar kunt maken en mensen kunt doorverwijzen naar het Taalhuis. De bibliotheken kunnen kennis verzamelen door een deel van de medewerkers te trainen en samen te werken met andere organisaties.
- Externe oriëntatie en netwerken**
 De kern van het Taalhuis is dat het een samenwerkingsverband is tussen organisaties. Dit betekent (nieuwe) netwerken aanboren en samenwerking initiëren tussen organisaties. Het vraagt om externe oriëntatie, een netwerk op het gebied van laaggeletterdheid en educatie en projectleidersvaardigheden. Benodigde competenties bevinden zich op het gebied van verbinden, faciliteren en samenwerken. Daarbij is het van belang om scherp te zijn op de rol die de bibliotheek heeft in de samenwerking. Is de bibliotheek de partij die de kar gaat trekken of ligt deze taak bij een andere organisatie? Is de bibliotheek een neutrale partij in de samenwerking die meer een faciliterende rol heeft of is de bibliotheek zelf ook taalaanbieder?
- Actieve externe communicatie**
 Dit betekent dat het Taalhuis laagdrempelig is voor laaggeletterden. Hiervoor zijn activiteiten nodig, zoals taalcafés en een taalbalie waar mensen terecht kunnen met vragen. Ook vraagt het een actief communicatiebeleid om het Taalhuis lokaal bekendheid te geven, bijvoorbeeld door lokale tv, radio en bladen in te schakelen.
- Regionale samenwerking**
 Vooral kleine gemeenten willen regionaal samenwerken, bijvoorbeeld door een inhoudelijke professional aan te trekken voor meerdere gemeenten. Regionaal bestaat er regelmatig overlap in de partnerorganisaties die zijn betrokken. Verder is er behoefte aan intervisie en uitwisseling tussen professionals die het Taalhuis bemensen. Op zich is samenwerking geen probleem. Redelijk nieuw is het als bibliotheken onderdeel zijn van verschillende regionale organisaties. Ook blijken er verschillen te zijn in de indeling van de arbeidsmarktregio's en de bibliotheekregio's.

- Financiële kennis en vaardigheden**

Een businessplan maken is voor veel bibliotheken nieuw. Voor gemeenten is dit de basis voor overleg over subsidies en het verkennen van de mogelijkheden die de Wet educatie en beroepsonderwijs biedt. Ook met het aanboren van sponsorgelden is de ervaring beperkt. Gemeenten zijn vaak wel bereid om een opstartsubsidie te geven, maar terughoudend in het aangaan van meerjarige financiële afspraken. Dit heeft tot gevolg dat de bekostiging van het Taalhuis moet plaatsvinden uit de reguliere middelen, eventueel aangevuld met sponsorgelden die de bibliotheek werft. Het instellen van arbeidsmarktregio's leidt op de korte termijn tot onduidelijkheid op financieel gebied. Vanaf 2015 kent de overheid het budget voor volwasseneneducatie niet langer toe aan gemeenten, maar aan arbeidsmarktregio's, wat wel meer mogelijkheden lijkt te bieden voor bibliotheken.

Uitgebreid instrumentarium

Stichting Lezen & Schrijven heeft een Taalhuis-team opgezet om bibliotheken en andere organisaties te ondersteunen. Het team heeft een uitgebreid instrumentarium ontwikkeld. Zo zijn er workshops voor het opzetten van een Taalhuis en het maken van een businessplan. Er is een competentieprofiel ontwikkeld voor Taalpunt-coördinatoren, er is een training en er zijn landelijke kennisdelingsbijeenkomsten. Bibliotheken kunnen vrijwilligers laten trainen met de basisopleiding, en er is een registratiesysteem gemaakt voor vrijwilligers en deelnemers. Ook kunnen zij gebruikmaken van de opleidingsmaterialen voor deelnemers. En er zijn promotiematerialen beschikbaar. Het Taalhuis-team werkt samen met landelijke en provinciale ondersteuningsorganisaties van bibliotheken, zoals Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) / Koninklijke Bibliotheek (KB), de Rijnbrink Groep en ProBiblio.

2.3 EFFECTIEVE VRIJWILLIGERSAANPAK

Kernvraag 3:

Wat is een effectieve aanpak om vrijwilligers te werven, hun kwaliteiten te versterken en hen te koppelen aan cursisten?

Feiten en cijfers

In 2014 zijn in totaal 3.714 vrijwilligers opgeleid met de Taal voor het Leven-training. Ongeveer 60 procent hiervan is nieuw geworven. De overige 40 procent was al langer werkzaam als vrijwilliger. Bij hen is geïnvesteerd in de kwaliteit en effectiviteit van hun werkwijze. Gemiddeld begeleiden vrijwilligers ongeveer drie deelnemers. Dit gebeurt vaak een-op-een en in mindere mate in groepjes.

Inzichten 2012-2013

Vrijwilligers ondersteunen professionals (bijvoorbeeld bij het roc) of werken meer zelfstandig, waarbij ze dan wel inhoudelijke ondersteuning krijgen. Als vrijwilligers een meer zelfstandige rol hebben, geven zij een-op-een les of in kleine groepjes. Het blijkt relatief gemakkelijk om nieuwe vrijwilligers te werven. Dit geldt zowel voor grote als kleine gemeenten. De werving verloopt via promotie- en mediacampagnes in lokale kranten, flyers, vrijwilligersmarkten, of een artikel in de krant over de opening van een Taalhuis. Daarna volgt een voorlichtingsbijeenkomst. Mensen maken een bewuste keuze om taalvrijwilliger te worden. Het opleidingsniveau van nieuwe taalvrijwilligers is gemiddeld hoog. Uit een enquête onder 411 taalvrijwilligers blijkt dat 67 procent minimaal een hbo-opleiding heeft afgerond.

In 2013 is een landelijke trainerspool opgezet die bestaat uit ongeveer twintig professionele taaltrainers. Hiervan kunnen alle regio's gebruikmaken. Dit zorgt zowel voor versnelling en kwaliteit in de opleiding van vrijwilligers. De basisopleiding van Taal voor het Leven bestaat uit vier avonden.

Onderzoek 2014

In 2014 is een vernieuwde versie gereedgekomen van de Taal voor het Leven-training voor vrijwilligers. Deze bewerking heeft plaatsgevonden op basis van de evaluatie met vrijwilligers en de regioteams. Er zijn nieuwe modules toegevoegd rond spreken, luisteren en gesprekken voeren. Deelnemers hebben zowel de vernieuwde training voor vrijwilligers als de trainer geëvalueerd en beoordelen beide gemiddeld met een 8 (zie ook figuur 9, p. 80). Verder is een landelijk registratiesysteem ontwikkeld waarvan alle partnerorganisaties gebruik kunnen maken.

Voor vrijwilligers zijn al veel middelen ontwikkeld. De vraag is of dit voldoende garantie biedt om de kwaliteit van vrijwilligers te borgen of dat versterking nodig is. Dit is voorgelegd aan de regioteams en aan de Taal voor het Leven-medewerkers, die specialist zijn op dit gebied. In Utrecht is onderzoek verricht naar de inzet en kwaliteit van vrijwilligers door I&O Research. In de andere regio's zijn de conclusies gebaseerd op de praktijkervaringen.

Versterking kwaliteit vrijwilligers

Om de kwaliteit van vrijwilligers te borgen, is versterking gewenst op drie gebieden: de rol van vrijwilligers, de matching met vrijwilligersorganisaties en de begeleiding en ondersteuning. In het onderstaande wordt toegelicht wat dit inhoudt.

• De rol van vrijwilligers

Niet iedere vrijwilliger heeft een onderwijsachtergrond of een docent in de buurt die een coachende rol op zich kan nemen. Deze vrijwilligers hebben soms onvoldoende zicht op wat het begeleiden van cursisten inhoudt en de wijze waarop zij lesmaterialen kunnen inzetten. Ook blijkt dat het taalniveau niet altijd toereikend is om anderen te ondersteunen. Er is daarom een betere selectie nodig van de kwaliteiten van vrijwilligers en de rol die zij gaan innemen. Vrijwilligers kunnen vijf rollen vervullen, te weten die van taalsupporter, voorlezer, taalmaatje, taalcoach en taaltrainer (zie bijlage 2). De rollen verschillen in het niveau van kennis, ervaring, taalvaardigheid en didactische kwaliteiten. Er is een online taalvrijwilligerscheck ontwikkeld, zodat taalvrijwilligers aan de hand van virtuele cursisten en praktijksituaties een beter beeld krijgen van de rol die het beste bij hen past. Daarnaast zijn er nieuwe lesmaterialen in ontwikkeling, zoals de methode Succes! (zie ook p. 77). Hierbij gaat een vrijwilliger grotendeels zelfstandig met een cursist aan de slag.

Voorbeeld uit de praktijk: Stad Amsterdam

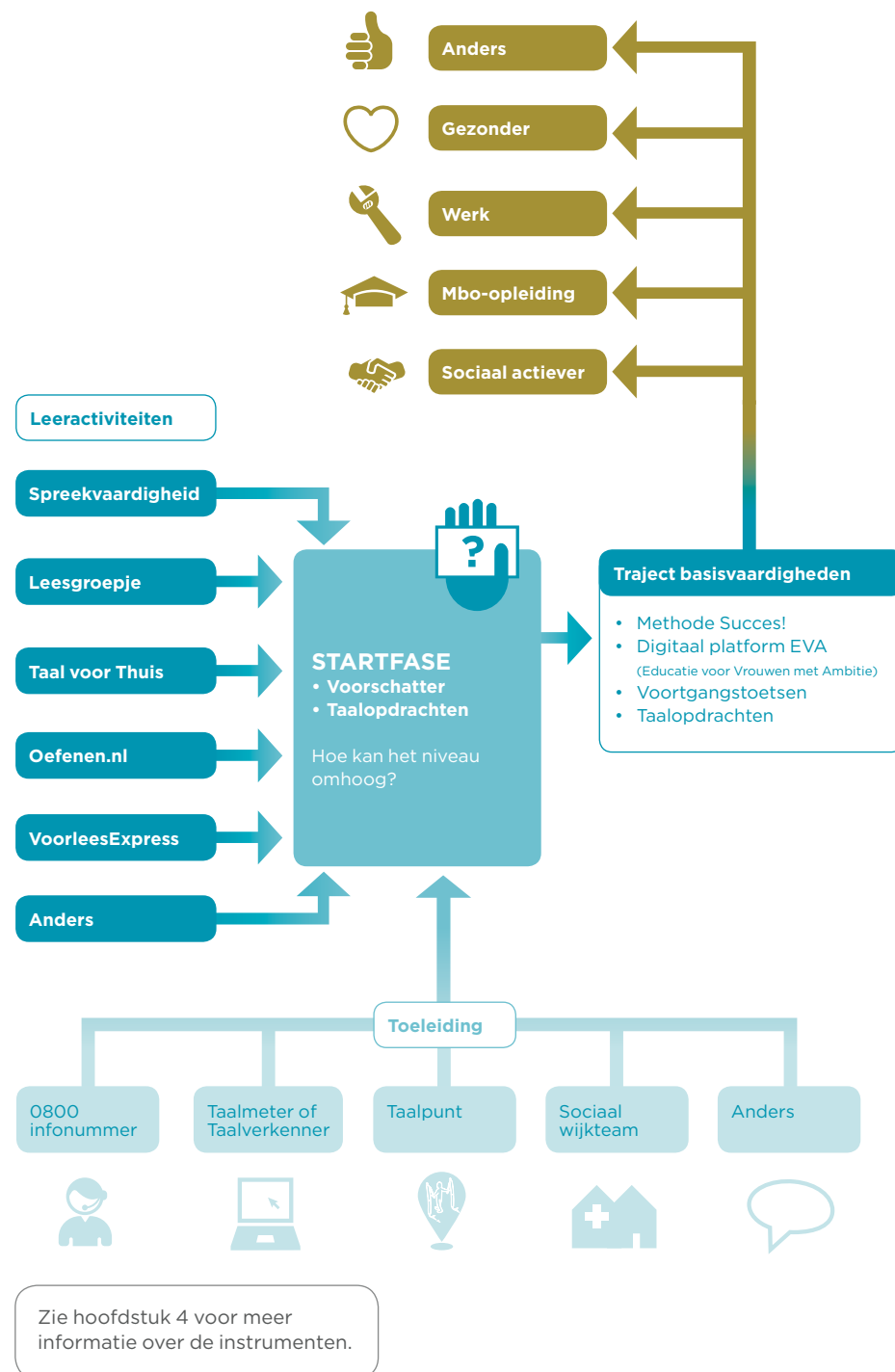
STRUCTURELE ONDERSTEUNING TAALVRIJWILLIGERS

Om meer Amsterdammers naar een hoger taalniveau te tillen, werkt het ROC van Amsterdam (ROCvA) met getrainde taalvrijwilligers. Deze taalvrijwilligers ondersteunen een professionele docent van het ROCvA. Het gaat om begeleiding bij computerlessen en van cursisten die extra ondersteuning of uitdaging nodig hebben.

De vrijwilligersorganisatie Gilde Amsterdam traint taalvrijwilligers met de Taal voor het Leven-methodiek. ROCvA verwijst cursisten ook door naar het taalmaatjesproject van Gilde Amsterdam. Daar kunnen cursisten een-op-een begeleiding krijgen van een getrainde taalvrijwilliger, vaak bij een Taalpunt in de bibliotheek.

De gemeente heeft ervoor gezorgd dat een docent van het ROCvA fungeert als taaladviseur voor alle vrijwilligers die de basistraining in Amsterdam hebben gevolgd. Vrijwilligers kunnen met al hun inhoudelijke vragen bij deze taaladviseur terecht. Van het totale aantal cursisten in Amsterdam zit ongeveer 13 procent op het roc.

Figuur 4: Aanpak verhogen taalniveau

• **De matching tussen vrijwilligers en organisaties**

Juist doordat veel nieuwe vrijwilligers zich aanmelden, ontstaat extra druk op de koppeling met vrijwilligersorganisaties. In het eerste jaar van Taal voor het Leven leek dit in een aantal regio's een knelpunt te vormen omdat vrijwilligersorganisaties soms terughoudend zijn om meer vrijwilligers op te nemen. Dit hangt vooral samen met onduidelijkheid over toekomstige budgetten. Toch zijn deze knelpunten in vrijwel alle regio's opgelost, veelal door vrijwilligers te koppelen aan de vrijwilligerscentrale. Kleine gemeenten brengen taalvrijwilligers vaak onder bij het Taalhuis. Wel blijkt dat nieuwe vrijwilligers het lastig vinden om een keuze te maken uit het grote aantal taalaanbieders. Dit geldt vooral in de grotere steden. Om deze keuze gemakkelijker te maken, heeft Taal voor het Leven samen met de vrijwilligerscentrale Utrecht een matchingspel ontwikkeld dat is gebaseerd op de profielen van de organisaties. De vrijwilligerscentrale in Utrecht gebruikt het instrument. De praktijkervaringen moeten nog uitwijzen in hoeverre het succesvol is en geschikt voor meerdere regio's.

Voorbeeld uit de praktijk: Regio Midden-Utrecht

LEERVRAAG CURSISTEN HELDER IN KAART DOOR STARTFASE

Leren gaat beter als de cursist duidelijk voor ogen heeft wat de leerdoelen zijn en hoe hij het beste kan leren, te beginnen op zijn huidige niveau. Er moet dus een goed beeld zijn van het niveau, de leerwensen en de (on)mogelijkheden van de cursist. Daarom heeft Taal voor het Leven het instrument Startfase ontwikkeld. Dit achterhaalt per basisvaardigheid het instroomniveau en de leerdoelen van cursisten, en bepaalt vervolgens de meest geschikte leerroute.

In de testfase van Startfase zijn twee wijken in Utrecht betrokken. Hier wordt intensief samengewerkt met het roc, de non-formele taalaanbieder Taal doet meer, de gemeente en de bibliotheek. De leervraag in kaart brengen gebeurt onder andere aan de hand van individuele (taal)opdrachten en groepsopdrachten. De opdrachten zijn bedoeld om een goed beeld te krijgen van de cursist en tegelijkertijd wordt er al geleerd en gewerkt. Een docent van het roc en door Taal voor het Leven getrainde taalvrijwilligers begeleiden deze fase. De samenwerking rondom Startfase is een goed voorbeeld van hoe slim samenwerken van onder meer formele- en non-formele educatie loont. Na afloop van de testfase moet blijken hoe Startfase kan uitgroeien tot een structurele voorziening.

- **De begeleiding en ondersteuning van vrijwilligers**

Een van de knelpunten uit 2013 was dat het voor getrainde vrijwilligers lastig is de startfase met deelnemers vorm te geven. Daarom is in 2013 een reeks oefeningen ontwikkeld met de naam Startfase. Deze oefeningen achterhalen per basisvaardigheid het instroomniveau van de cursisten, de leerdoelen en ze bepalen de meest geschikte leerroute (zie ook figuur 4, p. 32). In twee Utrechtse wijken vindt een test plaats om input te krijgen voor verschillende modellen om Startfase te kunnen implementeren.

Er bestaat bij vrijwilligers veel belangstelling voor inhoudelijke ondersteuning, intervisie en workshops. De eerste terugkomdag in Zwolle is bezocht door zeventig vrijwilligers. De inhoudelijke professional heeft naar vrijwilligers toe de rol van vraagbaak. Dit is al uitgebreid aan de orde geweest in paragraaf 2.2 over de Taalhuizen. Uit het onderzoek in Utrecht blijkt dat de bekendheid met deze ondersteuning soms achterblijft, waardoor vrijwilligers niet weten waar ze terecht kunnen met inhoudelijke vragen. In 2014 is geëxperimenteerd met digitale ondersteuning van vrijwilligers. Een online spreekuur via Twitter en Facebook werd weinig gebruikt omdat vrijwilligers onvoldoende actief zijn via deze media. Zij bekijken wel vaak beschikbare online filmpjes rond voorlezen.

2.4 LAAGGELETTERDEN BEREIKEN EN OPLEIDEN

Kernvraag 4:

Wat zijn strategieën om laaggeletterden te bereiken en op te leiden?
Wat brengt versnelling in het werven van cursisten?

Feiten en cijfers

Tot en met 2014 volgden 10.337 cursisten een taaltraject met een door Taal voor het Leven getrainde vrijwilliger (zie figuur 1, p. 8). Bij een deel van hen (5.344 cursisten) gaat het om intensivering met een getrainde taalvrijwilliger. Deze cursisten waren dus al actief bij lokale partners, maar krijgen vaak betere ondersteuning, waardoor het rendement hoger is. Daarnaast zijn 4.331 cursisten nieuw geworven en 566 cursisten zijn specifiek geworven voor Taal voor Thuis. Verder zijn er landelijk 14.500 Taalmeters afgenomen. Ruim 40 procent daarvan kreeg de indicatie laaggeletterd. Hierdoor zijn er 6.350 nieuwe laaggeletterden gevonden. Een beperkt aantal is verbonden aan taalvrijwilligers. Het merendeel is doorverwezen naar een roc-traject.

Inzichten 2013

Voor de werving van laaggeletterden lopen drie routes naast elkaar: werving via intermediairs, werving via de Taalmeter en zelfmelding. In 2013 was de Taalmeter het belangrijkste instrument voor de signalering van laaggeletterden. De Taalmeter werd vooral ingezet bij gemeenten (ongeveer 80 procent), bij de aanvraag van een uitkering en als onderdeel van re-integratietrajecten. Eind 2013 werkten twintig gemeenten met de Taalmeter. Zij gebruiken de Taalmeter tot en met mbo 4-niveau. Randvoorwaarden voor succes bij gemeenten zijn: de Taalmeter vormt een verplicht onderdeel van de intake, het is slim geïntegreerd in het werkproces, en er zijn afspraken gemaakt over een geschikt taaltraject zodat een snelle opvolging kan plaatsvinden.

Onderzoek 2014

Eind 2014 zijn de twee meest effectieve instrumenten om deelnemers te werven een breed en kwalitatief goed netwerk van partnerorganisaties en de Taalmeter. In 2014 is dus duidelijk geworden dat naast de Taalmeter een brede coalitie van partners de basis vormt voor het werven van deelnemers. Voorwaarde is wel dat vanaf de start organisaties zijn betrokken die veel contact hebben met laaggeletterden. De kwaliteit van het netwerk staat voor organisaties die eigenaarschap voelen bij het terugdringen van laaggeletterdheid en de praktische doorvertaling daarvan in concrete afspraken over hun eigen rol hierin.

Daarnaast is de Taalmeter een effectief instrument om laaggeletterden te signaleren. Opmerkelijk is dat signaleren niet automatisch tot gevolg heeft dat mensen een taaltraject starten. Ongeveer 60 procent van de mensen die de indicatie laaggeletterd krijgen, doet dat. Voor de overige 40 procent geldt dit niet. Conclusie is dat een verbetering van de toeleiding van cursisten de effectiviteit van de Taalmeter kan versterken. Juist doordat het bij de Taalmeter gaat om grote aantallen, is hiermee substantiële winst te behalen.

Kansrijke doelgroepen en methodes

In 2014 zijn lokale programma's in gang gezet gericht op de werving van specifieke groepen laaggeletterden. In 2015 zal hiermee meer ervaring worden opgedaan, zodat de effecten en randvoorwaarden duidelijker worden. De programma's staan hieronder toelicht. Het project EVA, dat zich richt op vrouwen in achterstandssituaties, wordt in 2015 uitgewerkt.

- **Taal voor Thuis**

Hiervoor zijn 181 vrijwilligers opgeleid die 566 ouders begeleiden. De aanpak heeft als doel om de taalstimulering vanuit ouders richting de kinderen te verbeteren en de ouderbetrokkenheid te vergroten (zie ook p. 78). Uit de testfase blijkt dat Taal voor Thuis goed past bij op de opdracht die gemeenten hebben om vve-beleid (voor- en vroegschoolse educatie) op te zetten en te implementeren. Het sluit aan bij de motivatie van ouders om hun kinderen te ondersteunen bij hun taalontwikkeling. Bovendien is de doelgroep omvangrijk. Voor ouders is de aanpak redelijk

Voorbeeld uit de praktijk: Regio Rijnmond

TAALMETER VINDT HONDERDEN LAAGGELETTERDE JONGEREN

Bij het jongerenloket van de gemeente Rotterdam melden jongeren zich met vragen over onderwijs, werk of inkomen. Dit zijn honderden mensen tussen de 16 en 27 jaar die geen opleiding volgen of baan hebben. Taal kan de oorzaak zijn van de problemen die zij ondervinden. Jongerenloket Rotterdam heeft samen met Taal voor het Leven een aanpak ontwikkeld die structureel is ingebed in het werkproces.

Om taalproblemen te achterhalen en handvatten te hebben om die aan te pakken, maken alle jongeren van het jongerenloket de Taalmeter. Dat is een online instrument dat in 12 tot 15 minuten op eenvoudige en betrouwbare wijze laat zien of iemand moeite heeft met taal. Sinds juni 2013 zijn er ruim achthonderd Taalmeters afgenomen. Een consulent begeleidt de jongeren hierin.

Een derde van de jongeren blijkt moeite te hebben met taal. Zij kunnen terecht bij het Taalpunt dat is gevestigd in hetzelfde jongerenloket. De jongeren krijgen een taaltraject op maat aangeboden, veelal via een roc, rekening houdend met hun specifieke situatie. Dankzij dit traject kunnen velen nu wel doorstromen naar werk of school en vinden zij hernieuwde motivatie om hier een succes van te maken.

laagdrempelig. Binnen Taal voor Thuis werken vrijwilligers op verschillende plekken in Nederland intensief samen met de VoorleesExpress, dat een belangrijke brugfunctie naar ouders toe heeft. De vrijwilligers van de VoorleesExpress gaan eerst drie weken voorlezen in gezinnen en maken vervolgens de inschatting of ouders openstaan voor Taal voor Thuis. Als ouders en vrijwilliger besluiten om met Taal voor Thuis te starten, volgen de vrijwilligers eerst de basisopleiding van Taal voor het Leven.

- **Taal maakt Gezonder**

Deze campagne is ontwikkeld samen met de Verenigde EersteLijns Organisaties en richt zich op 64.000 eerstelijnszorgverleners. Zij worden geholpen om laaggeletterde patiënten door te verwijzen naar taalscholing. Laaggeletterden ervaren hun gezondheid als slechter, hebben minder kennis over ziekte en gezondheid, zijn vaker ziek en maken meer gebruik van de zorg. Uit onderzoek van Universiteit Maastricht blijkt dat taalscholing leidt tot een betere (ervaren) gezondheid en een vermindering van zorgkosten. De aanpak is kansrijk omdat het gaat om een omvangrijke groep zorgverleners die contacten heeft met een grote groep patiënten. Bovendien bestaat bij de zorgverleners draagvlak om laaggeletterdheid bespreekbaar te maken. In opdracht van Stichting Lezen & Schrijven heeft onderzoeksbureau ResCon hier onderzoek naar gedaan. Conclusie was dat een ruime meerderheid van de zorgverleners het tot de taken vindt behoren om laaggeletterdheid te herkennen, bespreekbaar te maken en patiënten te wijzen op taalscholing. Het schort echter aan kennis om deze taak in te vullen. De campagne Taal maakt Gezonder biedt hiervoor informatie, tips en tools. In 2015 bouwen lokale en nationale partners dit verder uit samen met Stichting Lezen & Schrijven.

- **Project Leven en Leren in Utrecht**

Het doel van het project Leven en Leren is een gecombineerde aanpak te ontwikkelen waarmee deelnemers zowel hun digitale vaardigheden als hun taalvaardigheden versterken. Vrijwilligers begeleiden hen hierbij. Mensen ervaren in toenemende mate dat computervaardigheden een voorwaarde zijn om mee te kunnen doen in de maatschappij. Bovendien blijkt dat mensen vaak minder schroom hebben om te starten met een computercursus dan met een taalopleiding. Een substantieel deel van de mensen dat moeite heeft met computervaardigheden, is ook laaggeletterd. Het project is om meerdere redenen kansrijk. Het biedt inzichten in het aanleren van zowel digitale vaardigheden als taalvaardigheden en wat dit betekent voor de ondersteuning van vrijwilligers, maar het kan ook nieuwe zienswijzen opleveren voor de werving. Mogelijk is het eenvoudiger om mensen te werven voor een computercursus, waarna zij bereid zijn om via de computer ook andere basisvaardigheden te leren. Leven en Leren is een samenwerkingsproject van de Bibliotheek Utrecht, Mira Media, Taal doet meer, Wijkbedrijf Utrecht en Stichting Lezen & Schrijven.

Werving via intermediairs met praktische instrumenten

In 2013 zijn workshops 'Herkennen en Doorverwijzen' gehouden voor intermediairs. Deze zijn vooral gericht op de realisatie van draagvlak voor de omvang van het probleem en de impact ervan. Professionals van organisaties hebben aangegeven dat deze workshops onvoldoende handvatten bieden om laaggeletterdheid binnen het eigen werk te signaleren. Hiervoor zijn op de praktijk gerichte instrumenten nodig. Aandachtspunt hierbij is dat de organisaties onderling sterk verschillen, wat voorwaarden stelt aan de instrumenten die in aanmerking komen. In principe zijn drie instrumenten beschikbaar. Dit zijn de Taalmeter, de Taalverkenner en de bestaande protocollen van organisaties waarin taal wordt opgenomen.

Voor alle instrumenten geldt dat laaggeletterdheid signaleren onderdeel moet zijn van de bestaande werkwijze. Ook blijkt dat de inzet van instrumenten gemakkelijker is als hiervoor een 'logisch' moment is, in de praktijk vaak het intakegesprek met nieuwe cliënten. Hiernaast de drie instrumenten op een rij.

Voorbeeld uit de praktijk: Regio Twente

JEUGDZORGORGANISATIE VERSTERKT GEZINNEN

De hoogste prioriteit van jeugdzorgorganisatie Jarabee is de zelfredzaamheid van de cliënten vergroten. Mensen krijgen meer zelfvertrouwen doordat ze zelf meer kunnen en minder afhankelijk zijn van ondersteuning. Jarabee heeft medewerkers enthousiast gemaakt om laaggeletterdheid aan te pakken. Het onderwerp staat dan ook hoog op de agenda, ondanks alle veranderingen door de transitie van de jeugdzorg. Jarabee is actief in veertien Twentse gemeenten. Er is een werkgroep geformeerd voor de vier grote gemeenten in het werkgebied: Enschede, Hengelo, Almelo en Oldenzaal.

De aanpak is structureel opgenomen in werkprocessen. Bij Jarabee zijn twee sleutelpersonen aangesteld: een projectleider en coördinator. De projectleider verzamelt de aanmeldingen die binnenkomen via medewerkers. Zij hebben hiervoor de training 'Herkennen en Doorverwijzen' gevolgd en leerden daar onder meer hoe zij laaggeletterdheid bij cliënten kunnen ontdekken en wat manieren zijn om dit bespreekbaar te maken. Verder gebruiken ze de Taalmeter om bij cliënten na te gaan in hoeverre zij moeite hebben met lezen en schrijven. De coördinator, die afkomstig is van een Taalpunt, zorgt voor een geschikt taaltraject voor de cursist. Alle cursisten worden gemonitord: zij doen mee een begin- en eindmeting die taalvaardigheden en mate van sociale inclusie meten. Aan taaltrajecten die de cliënten van Jarabee volgen, zijn taalvrijwilligers verbonden. De jeugdzorgorganisatie werft ook taalvrijwilligers onder de eigen medewerkers en binnen hun netwerk.

- **Taalmeter 1F**

Deze bestaat uit 24 meerkeuzevragen en duurt maximaal twaalf minuten. Voor de Taalmeter zijn computers nodig en een instructie van medewerkers. Voordeel van de Taalmeter is dat opdrachten valide en betrouwbaar zijn. De resultaten geven een indicatie van het leesniveau van de deelnemer. Sinds eind 2014 is de Taalmeter ook beschikbaar voor 2F. Verder komt in 2015 een Rekenmeter beschikbaar. De verschillende basismeters worden gebundeld in een portal met aparte ingangen (zie ook p. 75).

- **Taalverkenner**

De Hogeschool van Amsterdam heeft een snelle methode ontwikkeld specifiek voor professionals, die aan de hand van zes vragen op papier de mate van geletterdheid onderzoekt. De Taalverkenner is al toegepast in Amsterdam-West. In totaal hebben 2.300 mensen deelgenomen. Ongeveer 27 procent hiervan bleek laaggeletterd. In 2015 gaan professionals de Taalverkenner uitproberen in hun werk (zie ook p. 76).

- **Uitbreiding bestaande protocollen**

Veel organisaties gebruiken protocollen voor de intake van nieuwe cliënten. Deze bestaande protocollen kunnen worden uitgebreid met vragen naar het taalniveau. Jeugdformaat in Haaglanden en verschillende sociale wijkteams experimenteren hier bijvoorbeeld mee. Dit sluit het meest direct aan op de eigen werkwijzen en de aanpak van organisaties. Vooral professionals in de gezondheidszorg zijn gewend en opgeleid om gesprekken te voeren met cliënten over lastige en persoonlijke onderwerpen. Een nadeel kan zijn dat mensen zelf moeten aangeven wat hun taalniveau is en dat zij door schaamte niet willen toegeven laaggeletterd te zijn. Informatie over het taalniveau (van vooral autochtone cliënten) kan ook een signaal zijn om de mondelinge en schriftelijke communicatie aan te passen en daarmee de effectiviteit van de dienstverlening te vergroten.

Taalmeter breed inzetbaar

In 2013 hebben vooral gemeenten de Taalmeter ingezet. Daarnaast hebben in 2014 ook andere organisaties, waaronder het UWV, uitzendbureaus, schoonmaakbedrijven, maatschappelijke instellingen zoals het Leger des Heils, zorginstellingen, de voedselbank en de kringloopwinkel het instrument gebruikt (zie ook figuur 5, p. 40). Bij gemeenten en het UWV is het verplichtende karakter van de Taalmeter een van de voorwaarden. Ook bij uitzendbureaus maakt de Taalmeter deel uit van de vaste intake (vaak tot en met mbo 4-niveau). Dit geldt niet voor de andere organisaties. Daar is het gebruik van de Taalmeter afhankelijk van de relatie met de cliënt of medewerker. Zeker voor zorginstellingen geldt dat als in de relatie veel lastige en persoonlijke onderwerpen aan bod komen, de kans groot is dat ook de taalvaardigheid bespreekbaar is en de cliënt de Taalmeter invult.

De implementatie verloopt beter als de Taalmeter geen losstaand instrument is, maar onderdeel van een bredere visie op wat de organisatie wil bereiken op het gebied van participatie, toeleiding naar werk en digitalisering. Als de Taalmeter een losstaand instrument is, ervaren medewerkers het als een extra taak en verzwaring van de werkdruk.

Figuur 5. Voorbeelden locaties Taalmeter (t/m december 2014)

Opvolging vraagt om verbetering

De opvolging naar een geschikt taaltraject vraagt om verbetering. Van de deelnemers aan de Taalmeter krijgt ruim 40 procent de indicatie laaggeletterd. Het merendeel hiervan wordt afgenomen in de Taal voor het Leven-regio's. Hiervan start ongeveer 60 procent van de mensen een taaltraject, meestal bij het roc of een andere taalaanbieder. Dit betekent dus ook dat ongeveer 40 procent wel de indicatie laaggeletterd krijgt, maar niet begint met een taaltraject. De reden hiervan is onduidelijk. Mogelijke redenen zijn: het is niet helder wie verantwoordelijk is voor de verdere begeleiding, er is onvoldoende taalaanbod, de financiering is ontoereikend (voor plaatsen bij formele taalaanbieders), mensen verwerven een baan (hiermee stopt de investering van de gemeente in een taaltraject) mensen weigeren een taaltraining te volgen, of het past (tijdelijk) niet in hun persoonlijke situatie. In 2015 zal duidelijk moeten worden wat precies de redenen zijn en wat nodig is om een goede doorstroming naar een geschikt taalaanbod te realiseren.

Zelfmelding: communicatie creëert voedingsbodem

Er zijn twee onderzoeken gehouden naar de effecten van communicatieactiviteiten. Universiteit Maastricht heeft in 2013 onderzoek gedaan naar de effecten van regionale communicatie in Utrecht, Zwolle, Almere en Den Haag. Het gaat hierbij om het verspreiden van folders, advertenties en free publicity in lokale kranten, lokale

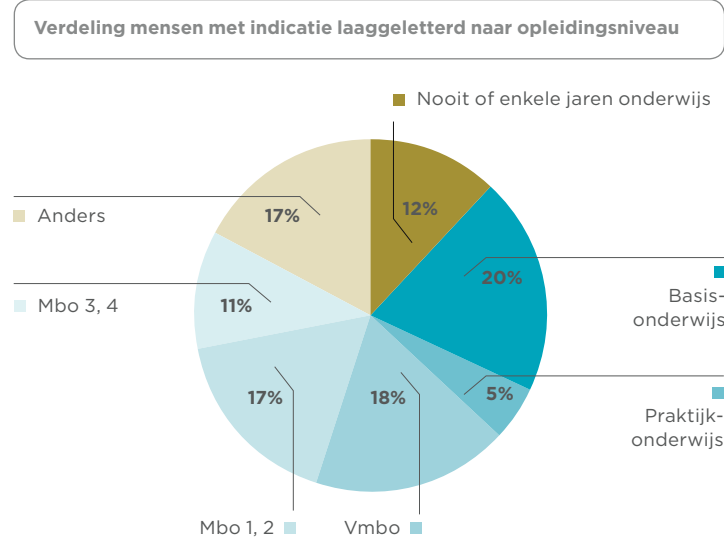
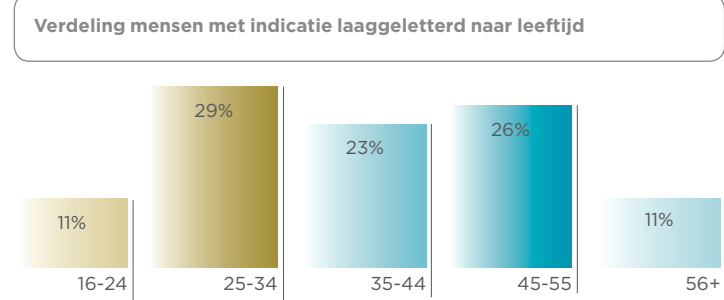
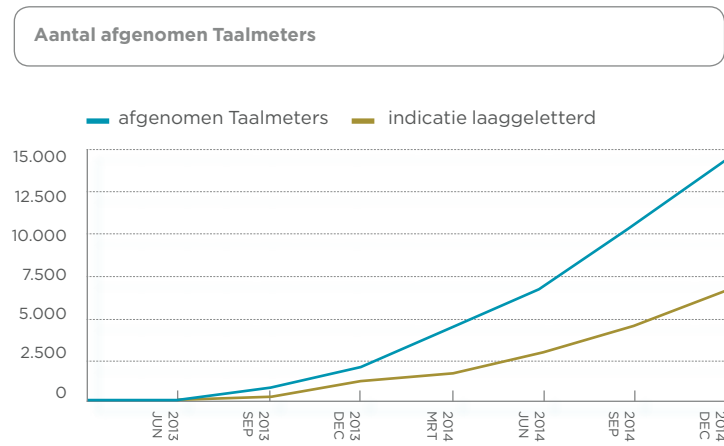
Voorbeeld uit de praktijk: Regio IJssel-Vecht

MEDEWERKERS KRINGLOOPWINKEL STARTEN MET TAAL

Binnen de Kringloopwinkel Steenwijkerland en omstreken werken ongeveer 150 mensen, van wie een groot gedeelte afstand heeft tot de arbeidsmarkt. De Kringloopwinkel heeft, naar aanleiding van een presentatie van Taal voor het Leven, laaggeletterdheid in kaart gebracht. Er is gestart met het afnemen van de Taalmeter om een indicatie te krijgen van het taalniveau van iedereen, inclusief het management. Vanaf 2013 zijn er 159 Taalmeters afgenomen bij de Kringloopwinkel Steenwijkerland en 55 medewerkers kregen de indicatie laaggeletterd. Deze uitslag zorgde ervoor dat Taal voor het Leven een samenwerking startte met relevante actoren: de gemeente, het roc en vrijwilligers. Lesmateriaal en ondersteuning is beschikbaar gesteld.

De interventie bleek succesvol, omdat cursisten op een laagdrempelige manier met collega's aan de slag gingen met taal op het werk. Bovendien gaf het management het goede voorbeeld door zelf ook de Taalmeter te maken. Hierdoor was er vrijwel geen weerstand en werd het juist gezien als kans om de taalvaardigheid te verbeteren. De Taalmeter is inmiddels geïntegreerd in het personeelsbeleid van de organisatie.

Figuur 6. Resultaten Taalmeter (t/m december 2014)

radio en televisie. Blauw Research heeft onderzoek gedaan naar de effecten van de zes weken durende campagne 'Moeite met lezen ofzo?', die in september is gelanceerd in de regio's Midden-Utrecht en IJssel-Vechtstreek. De campagne bestond uit een tv- en radiocommercial, printadvertenties en posters op abri's, bij partnerorganisaties en op masten langs de snelweg.

Uit beide onderzoeken komt naar voren dat de communicatieactiviteiten vooral een ondersteunende en voorwaardelijke rol hebben. Zij realiseren bewustwording. Langdurige campagnes zorgen ervoor dat mensen een positieve houding hebben ten opzichte van laaggeletterdheid. Het leidt niet onmiddellijk tot ander gedrag, maar creëert daarvoor wel een goede voedingsbodem. Eén op de zeven mensen die de campagne gezien hebben (14 procent), heeft ook daadwerkelijk actie ondernomen. Dit betekent bijvoorbeeld dat met iemand anders is gesproken over laaggeletterdheid of dat de campagne website www.moeitemetlezenofzo.nl is bezocht.

Verder zijn in 2014 twee digitale zelftests ontwikkeld: een voor lezen en een voor digitale vaardigheden. Verder onderzoek is nodig om na te gaan of mensen deze tests gebruiken en of dat vervolgens leidt tot actie.

Ook Taalambassadeurs spelen een rol bij het bespreekbaar maken van laaggeletterdheid. Zij kunnen uit eigen ervaring vertellen over de impact van laaggeletterdheid. De Taalambassadeurs hebben vooral een rol om het onderwerp lokaal onder de aandacht te brengen. De uitbreiding van het aantal Taalambassadeurs blijft nodig. In veel regio's is de samenstelling hiervan eenzijdig, waardoor de groep die zich erin herkent beperkt is. In 2014 is begonnen met de uitbreiding van de groep Taalambassadeurs in Flevoland en Utrecht.

2.5 STRUCTURELE BORGING AANPAK

Kernvraag 5:

Wat is nodig om de opbrengsten van Taal voor het Leven structureel te borgen, waardoor de kwaliteit behouden blijft?

De vraag over borging staat niet los van de grote veranderingen die op het bord liggen van de gemeenten. Zij hebben te maken met forse bezuinigingen. De budgetten voor educatie gaan niet langer naar de verschillende gemeenten, maar worden vanaf 2015 verdeeld over de 35 arbeidsmarktregio's. Stapsgewijs wordt in drie jaar de verplichte inkoop van opleidingsplaatsen bij het roc losgelaten, en komt er ruimte om dit budget in te zetten voor educatiedoeleinden bij andere organisaties, zoals private opleiders en vrijwilligersorganisaties al dan niet gecombineerd met de roc's. Daarnaast hebben gemeenten te maken met de zogenaamde 3D-operatie, waarmee taken van het Rijk worden gedecentraliseerd naar gemeenten.

In 2014 zijn elf rondetafelbijeenkomsten gehouden waaraan 55 gemeenten hebben deelgenomen. Deze vertegenwoordigen in totaal 111 gemeenten (zie ook bijlage 3). De VNG heeft op grond hiervan in oktober 2014 een handreiking voor gemeenten gepubliceerd. Daarnaast zijn met zeven gemeenten kwalitatieve interviews gehouden specifiek over de aanpak van Taal voor het Leven. Hierin is ook de kwaliteitsborging aan de orde is gekomen.

Kwaliteit borgen

De combinatie van kleine, middelgrote en G4-gemeenten biedt een divers landschap wat betreft de kennis en faciliteiten die aanwezig zijn. Vooral voor kleine gemeenten geldt dat er niet altijd een taalaanbieder is die expertise in huis heeft op het gebied van educatie en een ondersteunende rol kan hebben in de aanpak. Bovendien is de rol van roc's sterk aan verandering onderhevig. Dit roept vragen op over de manier waarop de kwaliteit van de Taal voor het Leven-aanpak het beste kan worden geborgd, zonder dat iedereen zelf het wiel gaat uitvinden. Gemeenten hebben aangegeven dat kwaliteitsborging gewenst is, maar dat dit niet mag resulteren in zware certificeringstrajecten. Deze afwegingen hebben ertoe geleid dat borging plaatsvindt in de combinatie van basiselementen waaruit de aanpak van Taal voor het Leven bestaat, monitoring en enquêtes.

De basiselementen zijn de minimale vereisten voor een succesvolle Taal voor het Leven-aanpak. De keuze van deze basiselementen zal in 2015 worden aangescherpt en definitief worden vastgesteld. De monitoring zorgt voor inzicht in de leerresultaten en sociale inclusie bij deelnemers, en de enquêtes geven een beeld van de tevredenheid, ervaringen en wensen van vrijwilligers en deelnemers. Voor alle onderdelen zijn instrumenten aanwezig. In 2015 wordt bekeken of deze aanpak werkt en welke ondersteuning gemeenten hierin wensen van Stichting Lezen & Schrijven. De voorlopige basiselementen zijn:

- * Vrijwilligers: basistraining, certificering (voor bepaalde tijd en rol), inhoudelijke vraagbaak, intervisie en enquêtes.
- * Cursisten: opleidingsmaterialen, voortgangstoets, evaluatie en enquêtes.
- * Inhoudelijke deskundige: docent of opgeleide vrijwilliger.
- * Taalhuis: basiselementen daarvan zijn beschreven, intervisie voor Taalhuiscoördinatoren.
- * Monitoring Universiteit Maastricht van leeropbrengsten en sociale inclusie.

Arbeidsmarktregio's

De gemeenten hebben te maken met grote veranderingen, zoals het instellen van de arbeidsmarktregio's en de drie decentralisaties (de zogenaamde 3D-operatie), die van invloed zijn op de aanpak van laaggeletterdheid. Na de inwerkingtreding van de WEB, worstelen gemeenten vooral met de financiering en de regionale samenwerking. Het educatiebudget voor 2015 is vastgesteld, maar er komt een overgangsregeling waarvan de uitwerking nog niet helemaal duidelijk is. Mede hierdoor, en omdat er nu veel dingen tegelijk op de gemeenten afkomen, zullen veel van hen in 2015 het huidige beleid min of meer voortzetten. Het is in deze overgangsfase lastig om een meerjarig beleid te ontwikkelen op het gebied van educatie. Zeker voor kleine gemeenten geldt dat het educatiebudget op gemeentelijk niveau beperkt is. De verwachting is dat de regionale samenwerking voor kleine gemeenten oplevert dat het eenvoudiger wordt een taalaanbod te ontwikkelen. De handreiking van de VNG onderstreept dat met de arbeidsmarktregio's gemeenten meer mogelijkheden krijgen om het aanbod beter af te stemmen op de lokale doelgroepen. Juist doordat gemeenten meer keuzevrijheid hebben om te bepalen met welke lokale partner zij gaan samenwerken. Samenwerking biedt meer mogelijkheden voor kennisuitwisseling, maar ook praktische voordelen. Bijvoorbeeld het gezamenlijk werven van vrijwilligers.

De 3D-operatie heeft onder meer tot gevolg dat educatie hiermee een beleidsinstrument wordt voor het aanpakken van maatschappelijke problemen en voor het verhogen van de arbeidsparticipatie. Het betekent dat educatie wordt opgenomen in verschillende beleidsdomeinen, zoals schuldhulpverlening, Wmo, werk en bijstand, et cetera. Dit in tegenstelling tot de huidige sectorale aanpak. Dit vraagt van gemeenten een grote verandering in denken en werken. Sommige gemeenten bespreken op welke wijze de sociale teams taalachterstanden kunnen signaleren. Het merendeel van de gemeenten geeft aan dat er meer bewustzijn en cijfermatige onderbouwing nodig is van de relatie tussen de aanpak van laaggeletterdheid en het blijvend oplossen van maatschappelijke problemen.

Formele en non-formele educatie

Gemeenten stellen binnen de arbeidsmarktregio's gezamenlijk een programma op voor educatie. De contactgemeenten hebben een regierol. Het regionale programma educatie vormt de basis voor overeenkomsten die worden gesloten met educatieaanbieders. De contactgemeente krijgt vanaf 1 januari 2015 het educatiebudget van de gemeenten in de regio uitgekeerd. De verdeling van gelden vindt plaats overeenkomstig het plan dat is opgesteld. De vraag is wat dit betekent voor het non-formele taalaanbod. Juist doordat de verplichte inkoop bij het roc verdwijnt, is de verwachting dat er meer ruimte ontstaat voor gemeenten om lokaal het non-formele aanbod in te vullen. Gemeenten willen dit graag samen met lokale partners oppakken. Het

kan dus ook betekenen dat het non-formele aanbod ruimer wordt. Vooral omdat onderzoeken laten zien dat de combinatie van formele en non-formele educatie succesvol is. Een verruiming van het non-formele aanbod stelt gemeenten in staat ook minder voor de hand liggende organisaties erbij te betrekken die in specifieke wijken een signalerende rol hebben.

Aanbevelingen

- Uitbreiden en versnellen van de Taal voor het Leven-aanpak vraagt de combinatie van standaardiseren van succesvolle aanpakken en maatwerk. De grote verschillen tussen gemeenten maakt maatwerk noodzakelijk. Standaardisering is nodig rond de basiselementen die bepalend zijn voor een succesvolle aanpak.
- Kwaliteitsborging vindt plaats in de combinatie van basiselementen van de aanpak, monitoring en enquêtes. Ook dit vraagt meer scherpheid rond de basiselementen van de Taal voor het Leven-aanpak.
- Een sterkere afbakening is gewenst van het concept Taalhuis. Dus: wat houdt een Taalhuis in en wat zijn de kwaliteitscriteria waaraan het minimaal voldoet.
- Taalmeter: een betere doorgeleiding is nodig van de mensen die de indicatie laaggeletterdheid krijgen naar een geschikt taalaanbod. Dit begint met inzicht in de redenen dat een substantieel deel van de mensen niet start met een taal cursus.
- Versnelling in het bereiken en werven van deelnemers: partnerorganisaties hebben een belangrijke rol in de werving. In 2015 zal meer duidelijkheid moeten ontstaan over welke instrumenten (Taalmeter, Taalverkenner, protocollen) geschikt zijn voor welke organisaties. Ook zal eind 2015 meer zicht moeten ontstaan over de aanpakken die geschikt zijn rond het bereiken van kansrijke doelgroepen.
- De aanpak van laaggeletterdheid zal moeten aansluiten op de ontwikkelingen binnen het sociale domein. Gemeenten ervaren nog veel onduidelijkheden die het lastig maken om een langeretermijnaanpak te realiseren. In 2015 zal duidelijker moeten worden wat de mogelijkheden zijn op regionaal en lokaal niveau en tot welke gewenste ondersteuning dit leidt van Stichting Lezen & Schrijven bij het lokaal ontwikkelen van een non-formeel taalaanbod.

2.6 AAN DE SLAG MET TAAL VOOR HET LEVEN. STAPPENPLAN VOOR MIDDELGROTE EN KLEINE GEMEENTEN

Dit stappenplan is bedoeld voor middelgrote en kleine gemeenten die aan de slag willen met Taal voor het Leven. In de interviews hebben gemeenten aangegeven dat zij bij de ontwikkeling van een maatwerk aanpak die past bij de lokale situatie graag ondersteuning willen van een specialist van Taal voor het Leven. Deze kan vanuit een coachende rol meedenken en heeft bovendien ervaring met de ontwikkelde instrumenten en methodes. Met dit stappenplan krijgen beleidsambtenaren zicht op de aanpak, de praktijkervaringen en de beschikbare instrumenten. De Taal voor het Leven-specialist kan meedenken bij de keuze van instrumenten en helpen bij de implementatie. Veel instrumenten zijn gratis beschikbaar voor gemeenten.

De Taal voor het Leven-aanpak omvat een aantal landelijk ondersteunde basiselementen die zijn uit te breiden met modules waarmee de aanpak aansluit op de lokale situatie. De Taal voor het Leven-aanpak bestaat uit:

- overzicht van lokaal taalaanbod
- samenwerking tussen lokale organisaties
- Taalhuis
- inhoudelijke professional
- opgeleide taalvrijwilligers
- gerichte werving van cursisten
- contextueel leren
- registratie van vrijwilligers en cursisten
- kwaliteit en continuïteit borgen

De aanpak kent een bepaalde logische volgorde. Altijd wordt gestart met de inventarisatie van het lokale taalaanbod en de realisatie van samenwerking tussen lokale organisaties. Ook gaat de opleiding van de vrijwilligers vóór de werving van cursisten. Maar er is ook een zekere flexibiliteit in de volgorde van de stappen. Zo halen kleine gemeenten de oprichting van een Taalhuis vaak naar voren, waarmee dat een aanjager wordt van de aanpak.

Hieronder volgt een stapsgewijze toelichting van de Taal voor het Leven-aanpak met informatie over de inhoud, beschikbare middelen en praktijktips.

Stap 1: Overzicht lokaal taalaanbod

Wat houdt dit in?

Maak een lokale taalkaart. Inventariseer welke organisaties actief zijn op het gebied van laaggeletterdheid, op welke doelgroepen zij zich richten, welke projecten er lopen en waar witte vlekken zitten.

Waarom is het belangrijk?

Vaak bestaat er onvoldoende overzicht van het lokale taalaanbod. Het overzicht maakt duidelijk waar de gaten zitten, maar ook eventuele overlappingsen. De lokale

taalkaart is een middel om een betere samenwerking te realiseren tussen organisaties. Met de informatie kunnen organisaties cursisten doorverwijzen naar het meest geschikte taalaanbod. De informatie wordt opgenomen in de lokale Taalzoeker.

Middelen

- Taalkaart: inventarisatie van alle lokale taalaanbieders; wie doet wat voor welke doelgroep.
- De Taalzoeker is een online instrument met daarin alle lokale cursussen basisvaardigheden. Het instrument is geschikt voor partnerorganisaties die mensen willen doorverwijzen naar een geschikte cursus. Het Taalhuis maakt er gebruik van. De professional kan samen met mensen bekijken welk aanbod het beste past bij hun vraag. Het is belangrijk is dat de Taalzoeker actueel blijft; deze rol ligt vrijwel altijd bij de Taalhuizen.

Praktische tips

- De gemeente heeft vaak het meeste zicht op de lokale taalaanbieders. Nodig deze taalaanbieders uit en laat hen meedenken over welke organisaties nog meer actief zijn.
- Betrek de lokale partners actief bij de productie van de taalkaart. Gebruik daarvoor een werksessie met bijvoorbeeld de volgende vragen: wat doe je al, wat ben je bereid te doen en wat zijn je wensen? Laat organisaties zelf hun positie aangeven in het lokale taalaanbod. Actieve betrokkenheid ontstaat niet wanneer een taalkaart achter een bureau tot stand komt op basis van digitale informatie.
- Nodig naast de taalaanbieders ook organisaties uit die veel contact hebben met laaggeletterden, of bedrijven waar veel laaggeletterden werken. Realiseer je dat de breedte van het netwerk bepalend is voor het bereiken van grote groepen van laaggeletterden.

“Het informele aanbod bestond uit veel losse initiatieven waarbij niet bekend was wie exact welke doelgroep bediende en wat de effectiviteit daarvan was. Wat we willen bereiken met Taal voor het Leven is dat de aanpak wordt gestructureerd en gecoördineerd, zodat het efficiënter wordt geregeld en er versterking optreedt.”

Marlies van Boxel, gemeente Zeist

Stap 2: Samenwerking tussen lokale partners

Wat houdt het in?

In een gezamenlijke bijeenkomst bespreken de belangrijkste lokale organisaties de resultaten uit de inventarisatie. De volgende partners zijn minimaal nodig om een samenwerking op te zetten: de gemeente, de bibliotheek en de welzijnsorganisaties. Hier kunnen nog bij komen: scholen en organisaties die veel contact hebben met laaggeletterden, zoals vluchtelingenwerk, Leger des Heils, huisartsen, kringloopwin-

kel en bedrijven. Als er een roc aanwezig is, wordt deze ook betrokken. De samenwerkingspartners bepalen gezamenlijk de resultaten die zij willen bereiken en verdelen de rollen over de partijen. Dit gebeurt in één of twee werksessies. Daarna spreken de partijen een overlegstructuur af om de voortgang te bespreken. Bijvoorbeeld: de kernpartners komen eens per maand bij elkaar. Afhankelijk van de agenda-punten die aan bod komen, kunnen ook andere partners worden uitgenodigd.

Waarom is het belangrijk?

Een brede en kwalitatief sterke samenwerking is de basis om cursisten te kunnen werven en door te verwijzen naar een geschikt taalaanbod. De rolverdeling tussen organisaties zorgt voor duidelijkheid over wie wat gaat doen. De gezamenlijke resultaten die worden afgesproken, krijgen een doorvertaling naar wat dit betekent voor iedere organisatie. De overlegstructuur zorgt ervoor dat de partijen samen de voortgang bewaken en zo nodig bijsturen.

Middelen

Werksessie(s) met lokale partners waarin zij de inventarisatie bespreken, de gemeenschappelijke resultaten bepalen en de rolverdeling vaststellen.

OVERLEGSTRUCTUUR

Projectgroep

Hieraan nemen de uitvoerders van de partnerorganisaties deel. Zij komen ongeveer een keer per maand bij elkaar.

Stuurgroep

Deze bestaat uit directeurs en managers van de partnerorganisaties. In de opstartfase is het goed om frequenter bij elkaar te komen, bijvoorbeeld vier keer per jaar. Daarna is een lagere frequentie van twee keer per jaar vaak voldoende. De stuurgroep faciliteert de mensen die bezig zijn in de uitvoering.

Brede groep van partners

Een of twee keer per jaar vindt een bijeenkomst plaats met alle partners. Zij praten over de voortgang en over specifieke projecten met organisaties.

Praktische tips

- Bepaal de rolverdeling van organisaties altijd in een gezamenlijke bijeenkomst. Dit zorgt ervoor dat er eigenaarschap ontstaat bij organisaties. Ook bevordert het samenwerking tussen organisaties.
- Laat organisaties zelf de rol kiezen die het beste bij ze past.
- Een lokale aanjager is belangrijk voor de voortgang en om partijen te motiveren. Welke organisatie die rol precies op zich neemt, blijkt minder van belang te zijn. In deze rol gaat het meer om de combinatie van communicatieve vaardigheden, enthousiasme en beschikken over een breed lokaal netwerk dan om het type organisatie.
- Belangrijk is dat de gemeente de gemaakte afspraken opneemt in de komende subsidieverordeningen. Dit borgt de continuïteit.

ADVIES OVER DE ROLVERDELING TUSSEN PARTNERS

Regie en coördinatie

Dit omvat de opzet van een lokale aanpak samen met partnerorganisaties, de structuur van de samenwerking in een lokale stuurgroep en vaak ook projectgroep. Dit zorgt voor de voortgang en financiële onderbouwing. Van belang zijn de volgende punten:

- lokale stuurgroep en projectgroep (wie: kernpartners)
- verbinding tussen diverse beleidsterreinen
- beïnvloeding van gemeentelijk beleid en politiek
- financier/fondsenwerving door gemeente en lokale sponsors
- contactbeheer alliantiepartners
- aanjager/kwaliteitsbewaking door de lokale stuurgroep
- monitoring

Vrijwilligers

Dit bestaat uit alle activiteiten rond vrijwilligers werven, opleiden en koppelen aan vrijwilligersorganisaties. Dit behelst ook de koppeling tussen vrijwilligers en deelnemers, en ten slotte de inhoudelijke ondersteuning van vrijwilligers.

- werving van nieuwe vrijwilligers door lokale partners
- aanmelding van vrijwilligers
- organisaties aanmoedigen bestaande vrijwilligers te laten scholen
- scholing van vrijwilligers door trainers via Taal voor het Leven of gecertificeerde lokale trainers
- scholing van vrijwilligers: uitvoering
- koppeling vrijwilliger-organisatie
- koppeling vrijwilliger-deelnemer door inhoudelijke deskundige van het Taalhuis
- ondersteuning en nascholing van vrijwilligers
- regie en kwaliteitsbewaking van vrijwilligers en vrijwilligersorganisaties

Deelnemers

Dit omvat alle activiteiten die gericht zijn op de werving van deelnemers. Verder behoort de intake van deelnemers hiertoe en het bepalen van de leerroutes.

- werving van deelnemers via algemene pr-activiteiten door de pr-werkgroep
- werving via de Taalmeter
- werving via vrijwilligers
- werving via alliantiepartners en overige vindplaatsen door de alliantiepartners
- werving via het 0800-nummer (eigen aanmelding deelnemers)
- coördinatie intake/leerroutes deelnemers

Taalhuis en lesruimtes

Hier gaat het om de rollen die nodig zijn voor het opzetten van het Taalhuis. Dit omvat de samenwerking, coördinatie en kwaliteitsbewaking, maar ook de praktische invulling van het Taalhuis.

- samenwerking kernpartners
- inrichting van het Taalhuis door een bibliotheek of andere organisatie
- kennis van Taalpunt bij de medewerkers van de betrokken organisatie
- lesruimtes voor deelnemers en vrijwilligers door de bibliotheek of andere organisatie
- beheer Taalzoeker, vaak via het Taalhuis
- coördinatie en kwaliteitsbewaking van het Taalhuis

Stap 3: Uitwerking van het projectplan

Wat houdt het in?

In het projectplan staan een beschrijving van de aanpak, de belangrijkste doelgroepen, de werving en de concrete acties.

Waarom is het belangrijk?

Het terugdringen van laaggeletterdheid vraagt een meerjarige aanpak. Het projectplan is het middel om per jaar gezamenlijk de prioriteiten vast te stellen en aan het einde van het jaar te evalueren. Dit is de basis voor het bepalen van nieuwe acties. Doordat meerdere partijen zijn betrokken, is het belangrijk om ieder jaar met elkaar te bespreken wat er is bereikt en tot welke aanscherping van prioriteiten dit leidt.

Middelen

Een voorbeeldprojectplan is beschikbaar. Aan de hand hiervan kunnen gemeenten zelf een plan op maat maken.

Praktische tips

- Als een structurele benadering niet mogelijk is, kan eerst kleinschalig worden gestart. In een later stadium kan dan alsnog worden besloten op te schalen.
- Zorg dat er bestuurlijk commitment is voor het projectplan. En dat dit een vervolg krijgt in de vorm van een meerjarig beleid met bijbehorende financiële middelen.
- Realiseer in het eerste jaar in ieder geval dat de infrastructuur staat, het Taalhuis open is en vrijwilligers een opleiding krijgen. Begin met bestaande taaltrajecten te intensiveren met opgeleide vrijwilligers. Op het moment dat hiermee ervaring is opgebouwd, vindt uitbreiding plaats naar nieuwe doelgroepen.
- Bedenk dat het aansluiten op lokale initiatieven zorgt voor een brede, lokale aandacht voor laaggeletterdheid. Dit biedt een goede voedingsbodem om vrijwilligers te werven en laaggeletterden te activeren. Vaak is een lokaal evenementenoverzicht een goed startpunt om te bepalen welke evenementen geschikt zijn. Bijvoorbeeld omdat de bezoekersaantallen hoog zijn of omdat er evenementen plaatsvinden in wijken waar veel laaggeletterdheid voorkomt.

Stap 4: Taalhuis opzetten

Wat houdt het in?

Het Taalhuis is een samenwerkingsverband tussen lokale en/of regionale partners. Het is een herkenbare, fysieke en laagdrempelige plek. Iedereen die beter wil leren lezen en schrijven en andere basisvaardigheden onder de knie wil krijgen, kan er terecht. Taalhuizen worden vaak opgezet in een bibliotheek. Een buurtcentrum, ziekenhuis, jongerenloket of wijkvoorziening kan ook geschikt zijn, omdat dat plaatsen zijn waar laaggeletterden toch al komen. Getrainde vrijwilligers bemensen een Taalhuis. Er zijn twee varianten: een Taalhuis en een Taalpunt. Voor beide geldt dat ze ten minste de volgende elementen bevatten:

- Samenwerking van partnerorganisaties. Belangrijke partijen zijn de gemeente, de bibliotheek, formele en non-formele taalaanbieders, lokale vrijwilligersorganisaties en welzijnsorganisaties.
- Fysiek punt met (les)ruimte, materialen, en het liefst ook computers.
- Overzicht van het lokale taalaanbod. In de lokale Taalzoeker wordt opgenomen welke organisatie, welke opleidingen heeft voor welke doelgroepen.
- Taalhuis-coördinator, veelal een professional of opgeleide vrijwilliger (deze heeft vaak een onderwijsachtergrond, afhankelijk van de lokale situatie).
- Opgeleide taalvrijwilligers.
- Registratie van vrijwilligers en deelnemers. Iedere partnerorganisatie kan hierbij gebruikmaken van een standaard registratiesysteem.

Een Taalhuis heeft een breder aanbod dan een Taalpunt. In een Taalhuis verzorgen opgeleide docenten of vrijwilligers ook intakes van laaggeletterden. De Taalhuis-coördinator is een inhoudelijke docent of vrijwilliger die laaggeletterden adviseert bij de keuze van een geschikte cursus. Daarnaast is het een inhoudelijke vraagbaak voor vrijwilligers. Hij of zij organiseert intervisie en verdiepingsbijeenkomsten.

Waarom is het belangrijk?

Het samenwerkingsverband zorgt voor een breed draagvlak van de aanpak van laaggeletterdheid en een goede inbedding in de lokale structuur. Laaggeletterden kunnen beter worden bereikt. Bovendien ontstaat een gevarieerder aanbod waarmee laaggeletterden gemakkelijker worden toegeleid naar het taalaanbod dat het beste past bij hun vraag. Ook is gebleken dat zowel vrijwilligers als cursisten behoefte hebben aan een fysieke plek waar ze terecht kunnen. Er is een overzicht van het taalaanbod, laaggeletterden krijgen er advies over een passende cursus en ze kunnen er daadwerkelijk een cursus volgen. Vrijwilligers kunnen er terecht voor inhoudelijke ondersteuning van de professional die aan het Taalhuis is verbonden. Zeker in kleine gemeenten fungeert het Taalhuis als aanjager voor de aanpak van laaggeletterdheid.

Middelen

Het Taalhuis-team van Stichting Lezen & Schrijven bestaat uit specialisten die kunnen ondersteunen bij de opzet en implementatie van een Taalhuis. Hiervoor zijn de volgende middelen ontwikkeld:

- workshop 'Opzetten van een Taalhuis'
- workshop 'Business Case Taalhuis'
- de Taalzoeker waarmee medewerkers cursisten kunnen verwijzen naar een passend taalaanbod
- competentieprofiel inhoudelijke professional
- training en intervisie Taalhuis-coördinator
- communicatiematerialen zoals banieren en folders
- registratiesysteem voor vrijwilligers en deelnemers

Praktische tips

- Door samen te werken met het roc, kan een docent de rol op zich nemen van inhoudelijke begeleider van vrijwilligers.
- De opening van het Taalhuis wordt gebruikt om veel aandacht te realiseren in de media. Het huis-aan-huis verspreiden van foldermateriaal in specifieke wijken is geschikt.

- Regionale samenwerking. Als Taalhuizen te klein zijn om zelf een inhoudelijke professional aan te trekken, kan regionale samenwerking een oplossing bieden. Meerdere lokale Taalpunten kunnen samen een inhoudelijke professional aantrekken en intervisie organiseren.
- Taalhuizen kunnen de taalvaardigheden uitbreiden naar basisvaardigheden. Dit betekent een uitbreiding met rekenen en digitale vaardigheden.

Regionale verbreding Midden-Utrecht

De gemeente Zeist is gestart met Taal voor het Leven. Meerdere gemeenten in de regio delen samen een sociale dienst en werken met hetzelfde roc. Bovendien is Zeist contactgemeente voor de webgelden. Daarom hebben de gemeenten Zeist, Wijk bij Duurstede, De Bilt, Bunnik en de Utrechtse Heuvelrug verkend of zij regionaal gaan optrekken in het terugdringen van laaggeletterdheid. Eerst is dit ambtelijk besproken en daarna hebben de wethouders van de vijf gemeenten besproken wat de samenwerking inhoudt en wat de route wordt.

Stap 5: Vrijwilligers opleiden, werven en matchen

Wat houdt het in?

- Alle taalvrijwilligers van de betrokken partnerorganisaties en nieuwe vrijwilligers volgen een basistraining en krijgen na afronding hiervan een certificaat. Ieder certificaat krijgt een uniek nummer en komt terecht in een landelijke centraal systeem. Hierdoor ontstaat overzicht van wie welke training heeft gevolgd en kan met lokale organisaties worden afgesproken hoe de kwaliteit behouden blijft. De partnerorganisaties kunnen hiervoor gebruikmaken van de landelijke pool van professionele trainers die de vrijwilligersopleiding verzorgen.
- Basistraining. Deze duurt vier dagdelen. Hierin komen aan bod: achtergronden van de doelgroepen, leerstijlen, taalniveaus, achterhalen van de leervraag van cursisten, kennis van het verbeteren van lees-, schrijf- en gespreksvaardigheden en werken met de materialen.
- Nieuwe vrijwilligers werven. Hiervoor is een set aan materialen beschikbaar die op maat gemaakt kunnen worden voor de gemeenten. Dit pakket bestaat uit een advertentie voor lokale bladen, een flyer en een voorlichtingsbijeenkomst.
- Vrijwilligers aan organisaties koppelen. Nieuwe vrijwilligers kunnen worden gekoppeld aan vrijwilligersorganisaties en/of de vrijwilligerscentrale. Zij kunnen ook worden verbonden aan het Taalhuis.
- Vrijwilligers aan deelnemers koppelen. Een vrijwilliger kan verschillende rollen vervullen: taalsupporter, voorlezer, taalmaatje, taalcoach en taaltrainer. De rol staat beschreven op het vrijwilligerscertificaat. Verder: ondersteuning en nascholing van vrijwilligers. De Taalhuis-coördinator organiseert minimaal vier keer per jaar een nascholingsbijeenkomst voor vrijwilligers. Doel is om hiermee de kwaliteit van de vrijwilliger te bevorderen.

Waarom is het belangrijk?

Het professionaliseren van vrijwilligers vormt de kern van de Taal voor het Leven-aanpak. Daarom is het belangrijk dat alle vrijwilligers de basistraining volgen. Een Taal voor het Leven-trainer of een lokale trainer die een train-de-traineropleiding heeft gevolgd, kan deze basistraining geven. Om de kwaliteit te borgen, is de afspraak dat trainers zich periodiek laten bijscholen.

In alle gemeenten blijkt het nodig om nieuwe vrijwilligers te werven. Bovendien blijkt dat het gericht werven van nieuwe taalvrijwilligers veel mensen aantrekt met een hoog opleidingsniveau. Met opgeleide vrijwilligers werken, leidt tot meer effectiviteit van de taaltraining.

Middelen

- basistraining voor vrijwilligers en certificaten
- overzicht rollen en competenties vrijwilligers
- modules dyslexie en digitale vaardigheden
- Taalopdrachten voor het vaststellen van de leervraag en het niveau van cursisten
- Voortgangstoetsen
- instructiekaarten met didactische do's en dont's
- registratiesysteem
- voorleesfilm: dit is een online film over voorlezen
- intervisie, terugkombijeenkomsten

Praktische tips

- Koppel nieuw geworven vrijwilligers aan bestaande organisaties. Maak hierover vooraf afspraken met partnerorganisaties. Als uitbreiding lastig is voor vrijwilligersorganisaties, kunnen vrijwilligers worden gekoppeld aan het Taalhuis. Het werkt goed als vrijwilligers pas aan de opleiding starten als ze gekoppeld zijn aan een vrijwilligersorganisatie.
- Vrijwilligers zijn goede ambassadeurs en geworteld in de lokale gemeenschap. Zij kennen vaak laaggeletterden in hun eigen omgeving en werven op deze manier hun eigen cursisten.
- Vrijwilligers hebben veel behoefte aan verdieping. Zorg dat de inhoudelijke professional zowel individuele coachingsessies houdt met vrijwilligers, maar ook intervisie en verdiepingmodules organiseert.

“Begin klein met een beperkte groep van vrijwilligers en een beperkt aantal cursisten. Juist door klein te beginnen, kun je ervaring opdoen. Pas als het goed loopt, kun je de aanpak uitbreiden en meer cursisten werven.”

Nico Brandts, gemeente Pijnacker-Nootdorp

Stap 6: Cursisten werven

Wat houdt het in?

Gebruik de volgende drie routes naast elkaar zodat zij elkaar kunnen versterken. De Taalmeter en de intermediairs zorgen voor substantiële aantallen deelnemers. Lokale pr geeft het onderwerp brede bekendheid.

- Taalmeter: een online screeningsinstrument waarmee organisaties snel mensen kunnen opsporen die moeite hebben met lezen en schrijven. Het duurt 12 tot 15 minuten en is bedoeld voor mensen tot en met mbo 4-niveau. De Taalmeter is geschikt voor gemeenten en ook organisaties zoals het UWV, uitzendbureaus, schoonmaakbedrijven en maatschappelijke instellingen. De gemeentelijke sociale dienst en het UWV nemen de Taalmeter bij voorkeur verplicht af bij de aanvraag van uitkeringen.
- Intermediairs: de belangrijkste hiervan zijn (basis)scholen, maatschappelijke organisaties, schuldhulpverlening, jeugdzorg, kringloopwinkel, voedselbank, vluchtelingenwerk, huisartsen, buurt- en wijkteams. Zorg eerst voor draagvlak voor het probleem. Hiervoor kun je workshops 'Herkennen en Doorverwijzen' houden. Bekijk daarna hoe organisaties het signaleren van laaggeletterdheid kunnen opnemen in hun eigen werk, bijvoorbeeld door de Taalmeter in te zetten, de Taalverkener of door in de intake van cliënten taal op te nemen als vast onderdeel.
- Pr: richt een lokale pr-werkgroep op met mensen die werken in de pr en communicatie. Zij zorgen voor de free publicity en maken hierbij gebruik van de lokale kranten, huis-aan-huisbladen en lokale radio en televisie.

Waarom is het belangrijk?

De omvang van laaggeletterdheid is groot en daarom is het bereiken van substantiële groepen nieuwe deelnemers een belangrijke doelstelling. Als organisaties signaleringsinstrumenten opnemen in hun bestaande werkwijzen, borgt dit de actiegerichtheid rond laaggeletterdheid voor een langere periode. Taal is vaak de reden dat er geen blijvende oplossingen ontstaan. Dit geldt bijvoorbeeld bij schuldhulpverlening, werk vinden, et cetera.

Middelen

- Taalmeter
- Taalverkener
- Taal voor Thuis
- lokaal campagnemateriaal

Praktische tips

- Inzet van de Taalmeter: regel vooraf dat mensen die de indicatie laaggeletterdheid krijgen 'warm' worden overgedragen aan de taalaanbieders.
- Veel gemeenten hebben een formulierenbrigade. Mensen die moeite hebben met formulieren, blijken vaak laaggeletterd te zijn.
- Er zijn in iedere gemeenten computercursussen. Het blijkt dat mensen die moeite hebben met de computer, in veel gevallen ook ondersteuning nodig hebben in taalvaardigheid.

- Het werken met licht verstandelijk gehandicapten vraagt speciale kennis maar ook affiniteit van vrijwilligers. In de praktijk is gebleken dat veel vrijwilligers dit moeilijk vinden en dat zij daardoor afhaken. Wat wel werkt, is als medewerkers van organisaties zoals Prago en sw-bedrijven worden opgeleid tot taalvrijwilliger.

Reneke Boer van de gemeente Steenwijkerland vertelt dat de gemeente de volgende doelgroepen onderscheidt:

- jongvolwassenen zonder startkwalificatie
- ouders met jonge kinderen
- volwassenen met werk
- volwassenen zonder werk
- allochtonen
- licht verstandelijk gehandicapten.

Om deze doelgroepen te bereiken, benadert de gemeente organisaties die goed kunnen signaleren. Dit zijn bedrijven, jeugd- en buurtcentra, consultatiebureaus, kinderdagverblijven, sportverenigingen, maatschappelijke organisaties, woningbouwcorporaties, vrouwenverenigingen, voedselbanken, organisaties die computerlessen geven, vluchtelingenwerk en de regionale dependance van het ziekenhuis.

Wat heeft je het meest verrast?

“Dat was de Kringloopwinkel. Daar is de Taalmeter afgenomen bij vrijwel alle medewerkers. Hiervan bleek ongeveer 34 procent moeite te hebben met lezen.”

Wat leverde nog meer veel resultaten op?

“De inzet van de Taalmeter bij nieuwe cliënten van de werkvoorziening. We gaan de Taalmeter ook gebruiken bij de sociale dienst en het Centrum Jeugd en Gezin. Verder is er een lokale ambassadeur die voor veel mensen de formulieren invult. Zij heeft haar cliënten gevraagd of zij benaderd wilden worden voor taallessen en dat heeft achttien nieuwe aanmeldingen opgeleverd.”

Stap 7: Intake en leerroutes cursisten

Wat houdt het in?

In het Taalhuis verzorgt de inhoudelijke professional de intake van deelnemers. Deze bekijkt wat het taalniveau is en de taalwens. Hij of zij kan Taalopdrachten gebruiken uit het eerder genoemde Startfase (zie paragraaf 2.3). Ook kan de professional gebruikmaken van de Voorschatter van Taal voor het Leven. Met behulp van de lokale Taalzoeker ontstaat een passend taalaanbod. Dit kan een traject zijn die binnen een school afspeelt (formeel) of erbuiten (non-formeel).

Kenmerkend voor de leertrajecten van Taal voor het Leven is dat de aanpak aansluit bij de leervraag van cursisten en de context waarin zij functioneren. Taal is bijvoorbeeld een middel om werk te vinden of om uit de schuldhulpverlening te komen. Ouders met schoolgaande kinderen kunnen hierdoor beter met de school communiceren, en ook hun kinderen ondersteunen. De methode Succes! sluit aan op de specifieke leerwensen van cursisten. Daarnaast is er voor Taal voor Thuis materiaal dat bestemd is voor ouders met kinderen op de basisschool.

Waarom is het belangrijk?

Als deelnemers zich hebben aangemeld, is het belangrijk dat ze snel en goed aan de slag kunnen. De intake door de Taalhuis-professional is hierin cruciaal. Deze kan goed inschatten wat de leerwens is en welke leerlijn het meest geschikt is. Ook is het belangrijk om ervoor te zorgen dat vrijwilligers een beroep doen op de inhoudelijke professional als ze er niet uitkomen of vragen hebben.

Middelen

- Taalopdrachten en Voorschatter
- Taalzoeker
- Succes!
- Taal voor Thuis

Praktische tips

- Belangrijk is dat cursist gemotiveerd blijft. De Taalhuis-professional kan dit versterken door vinger aan de pols te houden. Het werkt goed als de professional na zes weken belt om te bespreken hoe het gaat. Na een halfjaar houdt hij of zij een evaluatie met de deelnemer.
- Vaak begeleiden vrijwilligers deelnemers een-op-een. Het is aan te bevelen om daarnaast een aantal kleine groepjes te starten en vrijwilligers specifiek hiervoor te selecteren. Het voordeel voor deelnemers is dat het motiverend werkt en dat zij veel van elkaar kunnen leren.

“Het gaat om een samenwerking van lokale organisaties. En dan helpt het als je organisaties iets kunt bieden in de vorm van opleidingen, aanpakken en instrumenten. Ook is het belangrijk dat ervaringen en resultaten uit andere gemeenten de aanpak kunnen onderbouwen. In zowel Barendrecht, Albrandswaard als Ridderkerk gaan de gemeenten aan de slag met Taal voor het Leven. Iedere gemeente heeft een eigen projectgroep samengesteld. De reden is dat zaken lokaal gemakkelijker en sneller te regelen zijn dan in een groter verband. Onderling vindt wel uitwisseling van kennis en ervaringen plaats.”

Marjoleine Wezemer-de Boer, gemeenten Barendrecht, Albrandswaard en Ridderkerk

Stap 8: Kwaliteit en continuïteit borgen**Wat houdt het in?**

Voor de borging is het belangrijk dat alle afspraken met partnerorganisaties zijn doorvertaald naar subsidiebeschikkingen. Om de kwaliteit rond taallessen te borgen, wordt een systematiek ontwikkeld. Meerdere middelen zijn hiervan al beschikbaar en kunnen in de praktijk worden toegepast. Op basis van de ervaringen wordt de systematiek eind 2015 nader aangescherpt. Stichting Lezen & Schrijven ondersteunt de implementatie van de onderdelen die hieronder staan beschreven.

Vrijwilligers:

- Zij zijn getraind met de Taal voor het Leven-basistraining of een vergelijkbare training.
- Zij zijn gecertificeerd voor een bepaalde rol.
- Zij nemen deel aan inhoudelijke verdiepingsbijeenkomsten en intervisie.
- Minimaal eens per jaar zijn er tevredenheidsenquêtes onder de vrijwilligers.

Deelnemers:

- Zij hebben een intake gedaan om taalniveau en leerwensen in kaart te brengen.
- Zij gebruiken goede lesmaterialen.
- Zij nemen deel aan voortgangstoetsen.
- Minimaal eens per jaar zijn er tevredenheidsenquêtes onder de deelnemers.

Inhoudelijke deskundigheid:

- Een docent of getrainde vrijwilliger met onderwijsachtergrond is verbonden aan het Taalhuis.
- Deze zorgt voor de inhoudelijke verdieping van vrijwilligers en vormt de inhoudelijke vraagbaak.
- De inhoudelijke deskundige neemt zelf de intake van deelnemers op zich of het vindt plaats onder zijn of haar regie.

Taalhuis:

- De basiselementen van een Taalhuis zijn beschreven (zie p. 51).

Monitoring:

- Organisaties nemen deel aan de monitoring van Universiteit Maastricht naar leeropbrengsten en sociale inclusie.

Waarom is het belangrijk?

Voor de borging van de kwaliteit is het van belang dat het toetsen geen eenmalige activiteit is, maar dat het ieder jaar opnieuw plaatsvindt.

Middelen

- overzicht van basiselementen van aanpak en Taalhuis
- opleidingen: train-de-trainer, basisopleiding vrijwilligers
- competentieprofiel inhoudelijke deskundige Taalhuis

- opleidingsmaterialen: Succes!, Taal voor Thuis
- instrumenten: Startfase, voortgangstoets
- enquêtes vrijwilligers en deelnemers
- monitoring Universiteit Maastricht

Praktische tips

- Neem de afspraken over borgen van kwaliteit, de instrumenten en de methodes op in de subsidieafspraken met organisaties.
- Schakel eventueel een deskundige in van Taal voor het Leven die een toelichting geeft of kan ondersteunen bij de implementatie.

Daniëlle

Daniëlle is 29 jaar en woont met haar zoontje bij haar ouders. Door haar laaggeletterdheid is ze erg onzeker. Ze wil niets liever dan een baan als visagiste en op eigen benen staan. Maar solliciteren is voor haar een nachtmerrie, vooral het schrijven van een sollicitatiebrief. Om haar kansen op de arbeidsmarkt te vergroten, volgt Daniëlle taallessen. Zo komt ze steeds dichterbij haar doel.

“Tot drie jaar geleden kreeg ik enorme paniekaanvallen als ik iets moest opschrijven of een boodschappenlijstje moest maken in het bijzijn van anderen. Dan blokkeerde ik. Mijn hart ging flink tekeer, ik kreeg buikpijn, werd misselijk en kreeg een droge mond. Alsof ik stikte. Ik kan wel schrijven, maar spelling en zinsbouw vind ik moeilijk en daar ben ik enorm onzeker over. Allerlei smoesjes hielpen me om onder het schrijven uit te komen. Ik verzon dat ik naar het toilet moest en vroeg of iemand anders het wilde opschrijven. Of ik hield mijn notitieblok zo dicht bij me dat niemand kon zien wat ik opschreef. Op die momenten voelde ik me diep ongelukkig.”

Droom

“Al van kinds af aan ben ik bang om fouten te maken. Op school ging het van kwaad tot erger. Mijn klasgenoten lachten me uit als ik iets moest voorlezen of iets op moest schrijven. ‘Kun je dat niet?’, zeiden ze dan. Het pesten maakte me heel onzeker en verdrietig. Uiteindelijk heb ik een diploma in de verzorging gehaald. In vergelijking met anderen moest ik hiervoor ontzettend hard leren om het allemaal ingeprent te krijgen. Ik wilde graag werken en leren tegelijk. Daarom volgde ik een opleiding kinderopvang. Maar na twee jaar moest ik er noodgedwongen mee stoppen, want ik

had de ziekte van Pfeiffer. Daarna werkte ik in de horeca en als verkoopster. Het omgaan en adviseren van klanten was helemaal mijn ding. Op mijn werk gebruikte ik smoesjes, zodat niemand in de gaten had dat ik moeite had met schrijven. Door een reorganisatie verloor ik mijn baan en kwam ik thuis te zitten. Ik droomde er altijd van om visagiste te worden, maar dacht dat dat veel te hoog gegrepen was. Met knikkende knieën ben ik toch een cursus gaan volgen en ik heb het gehaald!”

Goed voorbeeld

“Door mijn schaamte en onzekerheid ging ik niet veel weg. Ik wilde het wel, maar durfde geen gesprekken aan te gaan. Ik was bang om dom over te komen. Laaggeletterdheid zit in onze familie. Mijn oma en moeder zijn het ook en ook mijn broer heeft dyslexie. Gelukkig heeft mijn zoon het niet. Ik wil een goed voorbeeld voor hem zijn.

Het lijkt mij ook geweldig om als visagiste in een parfumerie aan de slag te gaan. Om mijn zoon te kunnen helpen en mijn kans op een baan te vergroten, besloot ik om taallessen te volgen.”

“Ik beschouw mezelf niet meer als laaggeletterd en al zeker niet als dom”

Sollicitatiebrief

“Mijn doel? Ik wilde van mijn onzekerheid af om goed beslagen ten ijs komen tijdens een sollicitatiegesprek. Maar ook om een goede sollicitatiebrief te kunnen schrijven. Thuis lukte me dat niet. Ik heb nooit geleerd hoe je zo'n brief opbouwt en aantrekkelijk maakt. Laat staan dat ik dat op een computer kon schrijven. Op school heb ik dat allemaal geleerd. Mijn zelfvertrouwen groeide zienderogen en ik kreeg steeds meer zin om naar school te gaan.”

Respect

“Mede dankzij 'Zeg eens B' ben ik als persoon enorm gegroeid. Ik durf meer en ben veel mondiger geworden. Wildvreemde mensen spreken me aan op straat omdat ze me herkennen van televisie. Ze vinden het knap dat ik heb meegedaan aan het programma. Mijn vrienden zeggen ook dat ze daardoor meer respect voor me hebben gekregen. Ondertussen heb ik verschillende sollicitatiebrieven verstuurd en ben ik op gesprek geweest. Het gesprek verliep goed, maar er is nog niets uitgekomen. Ik blijf solliciteren en stap af en toe een parfumerie binnen om te vragen of ze een visagiste nodig hebben.”

Duwtje in de rug

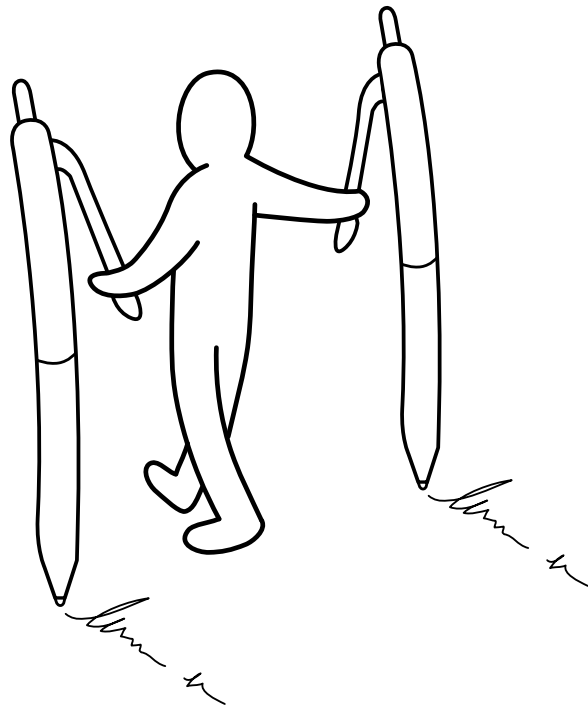
“Ik beschouw mezelf niet meer als laaggeletterd en al zeker niet als dom. Ik zit lekker in mijn vel, heb overal zin in en ben veel zelfverzekerder. Dat is ook goed voor mijn zoon, want dat straalt ook op hem af. Mijn verhaal wil ik graag met anderen delen om hen een duwtje in de rug te geven om ook iets aan hun taalprobleem te doen. Het lijkt me leuk om mensen te adviseren over waar ze terecht kunnen voor taallessen. Want je bent meteen een heel andere persoon als je naar taallessen gaat. Je leven verandert: je durft meer, bent sociaal en zo veel vrolijker.”

Daniëlle Gerritsen nam deel aan de zesdelige tv-serie 'Zeg eens B' die in oktober 2014 op NPO 1 te zien was. Caroline Tensen volgt hierin zeven mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Kijk de afleveringen terug via www.npo.nl/uitzending-gemist.

3. DE IMPACT VAN TAAL VOOR HET LEVEN OP TAALVAARDIGHEDEN EN SOCIALE INCLUSIE

KWANTITATIEF ONDERZOEK

Dr. M. de Greef, prof. dr. M. Segers en dr. J. Nijhuis

Inleiding

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft Universiteit Maastricht gevraagd de opbrengsten van de aanpak Taal voor het Leven in kaart te brengen. In dit onderzoek is intensief samengewerkt met dr. J.F. Lam van adviesbureau CINOP. In het onderzoek zijn de volgende kernvragen onderzocht:

- Wat is de mate van verandering in sociale inclusie (inclusief gezondheid en arbeidsmarktpositie) en in lees- en schrijfvaardigheden bij deelnemers aan een taaltraject?
- Zijn er verschillen tussen deelnemers als het gaat om socio-demografische kenmerken, zoals geslacht, opleiding en leeftijd op verandering in sociale inclusie en lees- en schrijfvaardigheden?
- Is er een verband tussen de manier waarop deelnemers de leeromgeving ervaren en de mate van verandering in sociale inclusie en in lees- en schrijfvaardigheden?

Onderzoeksopzet

In alle zes Taal voor het Leven-regio's zijn via een aselechte steekproef in samenwerking met de taalinstellingen deelnemers geselecteerd die allemaal les krijgen volgens de aanpak van Taal voor het Leven. Deze aanpak is voor dit onderzoek gedefinieerd als een methode die minimaal de volgende elementen bevat:

- Een basistraining vanuit Taal voor het Leven voor vrijwilligers van vier dagdelen onder begeleiding van een professionele trainer.
- Begeleiding bij de matching van cursisten, vrijwilligers, docenten en organisaties.
- Gebruikmaking van les- en oefenmateriaal dat Taal voor het Leven beschikbaar stelt om de trajecten didactische invulling te geven, zowel in boekvorm als digitaal.
- Kwaliteit bewaken door als vraagbaak te fungeren voor vrijwilligers, docenten en organisaties en daarnaast bijeenkomsten deskundigheidsbevordering voor hen te organiseren.

Om de verandering in sociale inclusie te kunnen bepalen, is een eerste meting onder 443 deelnemers gedaan met het SIT-instrument (Social Inclusion after Transfer) van De Greef et al. (2010). Uiteindelijk hebben 297 deelnemers zowel aan een eerste als aan een tweede meting deelgenomen. Voor de meting van de resultaten van lessen in lees- en schrijfvaardigheid zijn speciaal ontwikkelde voortgangstoetsen afgenomen (De Greef et al., 2014). Bij de eerste meting hebben 503 deelnemers de leestoets gemaakt en 273 deelnemers hebben de leestoets zowel tijdens de eerste als de tweede meting gemaakt. De schrijftoets is bij de eerste meting door 445 deelnemers gemaakt en uiteindelijk hebben 180 deelnemers zowel tijdens de eerste als de tweede meting de schrijftoets gemaakt. De eerste meting vond plaats in de maanden december 2013 en januari 2014. De tweede meting vond plaats in mei en juni van 2014.

3.1 VERANDERING IN LEES- EN SCHRIJFVAARDIGHEDEN EN SOCIALE INCLUSIE

Kernvraag 6:

Wat is de mate van verandering in sociale inclusie (inclusief gezondheid en arbeidsmarktpositie) en in lees- en schrijfvaardigheden bij deelnemers aan een taaltraject?

Deelnemers krijgen een betere plek in de samenleving

Met het meten van sociale inclusie is onderzocht of mensen een betere plek in de samenleving hebben gekregen door ze te laten leren. Wat houdt dat in? Wanneer heb je als inwoner een betere plek in de samenleving? Concreet is met het SIT-instrument gekeken of mensen hun taalvaardigheden beter in de praktijk kunnen toepassen, bijvoorbeeld om formulieren in te vullen of dingen te begrijpen die op televisie komen. Daarnaast is gekeken naar digivaardigheid, bijvoorbeeld of deelnemers in staat zijn om gebruik te maken van het internet. Aansluitend is gevraagd naar assertiviteit en zelfvertrouwen, en het vermogen om voor zichzelf op te komen. Verder is in beeld gebracht in welke mate deelnemers functioneren op het werk en of zij voldoende weten over de opvoeding van hun kinderen. Naast variabelen die te maken hebben met de persoon zelf, is ook naar het contact met de omgeving gevraagd. Zijn deelnemers meer mensen gaan ontmoeten en activiteiten buitenshuis gaan ondernemen? Hierbij is specifiek gekeken naar deelname aan natuur- en sportactiviteiten en vergroting van het sociaal netwerk. Zo is bijvoorbeeld duidelijk geworden of deelnemers minder vaak mensen om zich heen missen en meer vrienden hebben gekregen.

Conclusie is dat een groot deel van de deelnemers een toename van hun sociale inclusie ervaart. Met name de toepassing van taalvaardigheden in het dagelijks leven is onder een groot aantal deelnemers (71 procent) gestegen. Uit een vergelijking van de scores met eerder onderzoek naar de impact van taaltrajecten in diverse leercontexten (De Greef et al., 2012), blijkt dat de deelnemers van Taal voor het Leven op elke variabele beter scoren (zie tabel 1). Met name op de variabelen nationale

Tabel 1: Percentage deelnemers m.b.t. toename in sociale inclusie

Leercontext →	Trajecten TvhL 2014	Landelijk onderzoek 2012
Aantal deelnemers met toename sociale inclusie per variabele van sociale inclusie in % ↓ <i>Sociale inclusie</i>		
Nationale taalvaardigheden	71	58
Digitale vaardigheden	66	51
Assertiviteit	66	54
Arbeids- en opvoedingsvaardigheden	48	42
Ontmoeten en ondernemen	58	49
Natuur- en sportactiviteiten	57	49
Afname sociaal isolement	51	45

taalvaardigheden (ofwel toegepaste taalvaardigheid) en assertiviteit scoren de deelnemers hoger.

Tevens blijkt dat deelnemers met een lage of gemiddelde beginscore sterker vooruitgaan dan deelnemers met een hoge beginscore. Verder laten de resultaten zien dat in vergelijking met gelijksoortig onderzoek naar met name Italiaanse en Belgische taalcursussen de deelnemers van Taal voor het Leven op alle variabelen beter scoren (Lupi et al., 2011).

Betere positie op de arbeidsmarkt

Een aanzienlijk deel van de deelnemers wordt door deelname aan een taaltraject actiever op de arbeidsmarkt (zie tabel 2). Er is verbetering zichtbaar voor een aantal mogelijke posities op de arbeidsmarkt, zoals functioneren in of het hebben van een betaalde baan, vrijwilligerswerk doen, stage lopen, actiever naar werk zoeken en functioneren in of het hebben van een betaalde baan met begeleiding. Het percentage deelnemers dat een betere arbeidsmarktpositie ervaart, is hoger dan in eerder landelijk onderzoek (De Greef et al., 2012).

Tabel 2: Percentage deelnemers m.b.t. toename in arbeidsmarktpositie

Leercontext →	Trajecten TvhL 2014	Landelijk onderzoek 2012
Aantal deelnemers met toename sociale inclusie per variabele van arbeidsmarktpositie in % ↓ <i>Arbeidsmarktpositie</i>		
Betaalde baan	21	20
Vrijwilligerswerk	28	21
Stage	26	7
Op zoek naar een baan	36	20
Betaalde baan met begeleiding	28	14

Betere gezondheid

Een groot deel van de deelnemers ervaart een betere psychische gezondheid (53 procent) en een deel een betere fysieke gezondheid (39 procent) (zie tabel 3). Dit is een uniek resultaat, omdat dit verband nog nooit met dergelijk onderzoek is aangetoond.

Tabel 3: Percentage deelnemers m.b.t. toename in gezondheid

Leercontext →	Trajecten TvhL 2014	Landelijk onderzoek 2012
Aantal deelnemers met toename sociale inclusie per variabele van gezondheid in % ↓ <i>Gezondheid</i>		
Fysieke gezondheid	39	- *
Psychische gezondheid	53	- *

* Deze variabelen zijn in dit onderzoek niet gemeten.

In vergelijking

Er zijn dus goede resultaten behaald, met name in vergelijking met eerdere internationale onderzoeken naar de invloed van vergelijkbare leertrajecten op sociale inclusie (Lupi et al., 2011; De Greef et al., 2012). Taal voor het Leven scoort op alle gemeten variabelen bovengemiddeld, zoals blijkt uit tabel 4.

Tabel 4: Vergelijking met internationaal onderzoek

Leercontext →	Trajecten TvHL 2014	Landelijk onderzoek 2012	Europees onderzoek België	Europees onderzoek Italië
Aantal deelnemers met toename sociale inclusie per variabele in % ↓				
Nationale taalvaardigheden	71	58	53	34
Digitale vaardigheden	66	51	31	42
Assertiviteit	66	54	47	30
Arbeids- en opvoedingsvaardigheden	48	42	36	24
Ontmoeten en ondernemen	58	49	41	30
Natuur- en sportactiviteiten	57	49	47	23
Afname sociaal isolement	51	45	41	21
Fysieke gezondheid	39	- *	- *	- *
Psychische gezondheid	53	- *	- *	- *
Betaalde baan	21	20	- *	- *
Vrijwilligerswerk	28	21	- *	- *
Stage	26	7	- *	- *
Op zoek naar een baan	36	20	- *	- *
Betaalde baan met begeleiding	28	14	- *	- *

* Deze variabelen zijn in dit onderzoek niet gemeten.

Hoger niveau van leesvaardigheden

De leesvaardigheden na het taaltraject van Taal voor het Leven is voor een groot aantal deelnemers beter dan voor die tijd. Bij 52,7 procent van de deelnemers is verbetering gemeten. Verder is 12,5 procent van de deelnemers een niveau (van de Standaarden en eindtermen volwasseneneducatie) gestegen. Dat houdt in dat men gestegen is van 'instroomniveau' naar 'op weg naar 1F', van 'op weg naar 1F' naar 'beheerst 1F', of van 'instroomniveau' naar 'beheerst 1F' (voor meer informatie over taalniveaus, zie bijlage 1).

Als er gekeken wordt naar de relatieve gemiddelde vooruitgang op leesvaardigheid, dan is te constateren dat deze bij de programma's van Taal voor het Leven hoger ligt dan bij de meeste andere internationale onderzoeken. Deze maat brengt in beeld hoe groot de gemiddelde vooruitgang per deelnemer is. Uitgedrukt in percentages kijkt het onderzoek naar het percentage dat de deelnemers zijn vooruitgegaan bij de tweede toets ten opzichte van de eerste toets. Kok en Scholte (2013) hebben op basis van internationale onderzoeken een gemiddelde vooruitgang van 5,2 procent berekend (Alamprese et al., 2011; Sabatini et al., 2011; Greenberg et al., 2011; Hock en Mellard, 2011). De gemiddelde vooruitgang van de taaltrajecten van Taal voor het Leven ligt met 5,6 procent hoger dan dit gewogen gemiddelde.

Hoger niveau van schrijfvaardigheden

De schrijfvaardigheden na het taaltraject van Taal voor het Leven is voor een groot aantal deelnemers beter dan ervoor, namelijk voor 57,8 procent. Bij de gemiddelde vooruitgang is te zien dat deze voor leesvaardigheden wel te vergelijken is met andere internationale onderzoeken, maar voor schrijfvaardigheden niet. De reden hiervoor is dat er geen geschikte internationale gegevens beschikbaar zijn.

Daarnaast is bij 21,1 procent van de totale groep deelnemers een niveaustijging te constateren. Dat houdt een stijging in van 'instroomniveau' naar 'op weg naar 1F', van 'op weg naar 1F' naar 'beheerst 1F', of van 'instroomniveau' naar 'beheerst 1F'. De gemiddelde vooruitgang onder de deelnemers is 3,1 procent.

3.2 VERSCHILLEN TUSSEN DEELNEMERS

Kernvraag 7:

Zijn er verschillen tussen deelnemers als het gaat om socio-demografische kenmerken, zoals geslacht, opleiding en leeftijd op verandering in sociale inclusie en lees- en schrijfvaardigheden?

Geringe invloed deelnemerskenmerken

Er is geconstateerd dat achtergrondkenmerken van deelnemers nauwelijks direct van invloed zijn. Dit betekent dat er vrijwel geen causaal verband is aangetoond tussen bepaalde achtergrondkenmerken en behaalde resultaten. Wel zijn er twee interessante bevindingen gedaan. Ten eerste is er een verschil tussen man en vrouw op het gebied van de variabele arbeids- en opvoedingsvaardigheden, waarbij een grotere toename onder vrouwen zichtbaar is. Verder is het wel of niet hebben van een diploma van invloed op de variabele psychische gezondheid, waarbij een grotere verbetering van de psychische gezondheid zichtbaar is bij mensen met een diploma.

Deze bevindingen leren dat vrouwen en mensen met een diploma op een paar dimensies van sociale inclusie betere resultaten behalen. Er is echter geen significante samenhang tussen geslacht, leeftijd, vooropleiding, vooropleidingsjaren of het hebben van een baan en de toename in lees- of schrijfvaardigheden. In 2015 wordt bekeken of het mogelijk is om deze bevindingen met een vervolgonderzoek verder uit te diepen.

Figuur 7. Randvoorwaarden voor effectieve lesaanpak

3.3 VERBAND TUSSEN LEEROMGEVING EN VERANDERING

Kernvraag 8:

Is er een verband tussen de manier waarop deelnemers de leeromgeving ervaren en de mate van verandering in sociale inclusie en lees- en schrijfvaardigheden?

Invloed van de leeromgeving is groot

Het onderzoek heeft op basis van het SIT-instrument in kaart gebracht of kenmerken van de leer- en leefomgeving van de deelnemers samenhangen met de beoogde sociale-inclusie-effecten. Hierbij is allereerst gekeken naar de ondersteuning van de docent en de inzet en het gebruik van de lesactiviteiten en leermaterialen, en naar de begeleiding door een vrijwilliger. Daarnaast is gekeken in hoeverre de mogelijkheid om het geleerde toe te passen in de praktijk (transfermogelijkheden) van invloed was.

Het blijkt dat er enkele significante verbanden zijn tussen de perceptie van de leeromgeving en de verandering in de variabelen gerelateerd aan sociale inclusie, namelijk:

- De docent heeft een verband met 'ontmoeten en ondernemen' en 'natuur- en sportactiviteiten'.
- Materialen hebben een verband met 'nationale taalvaardigheden'.
- Transfermogelijkheden hebben een verband met 'fysieke gezondheid'.
- De vrijwilliger heeft een verband met 'assertiviteit' en 'arbeids- en opvoedingsvaardigheden'.
- Werk heeft een verband met 'arbeids- en opvoedingsvaardigheden'.
- Zorg heeft een verband met 'assertiviteit'.

Elk onderdeel van de leeromgeving is gerelateerd aan één of twee variabelen van sociale inclusie. Oftewel: een betere plek in de samenleving wordt beïnvloed door met name de leer- en leefomgeving van de deelnemers. Dit geldt echter niet voor de toename in lees- en schrijfvaardigheden. Dit betekent dat de aanwezigheid van een kwalitatief goede docent met ondersteuning van een vrijwilliger, kwalitatief hoogwaardig materiaal en voldoende transfermogelijkheden ervoor kunnen zorgen dat mensen eerder een betere plek in de samenleving krijgen (zie figuur 7). Hierbij is het wel zo dat hoe beter de werksituatie is en de opvoeding van de kinderen verloopt, hoe eerder men betere arbeids- en opvoedingsvaardigheden krijgt.

In het voorjaar van 2015 bepaalt een kwalitatieve analyse van de trajecten uit dit onderzoek welke succesfactoren vast te stellen zijn.

3.4 VERBANDEN NADER BEKEKEN

Verband tussen leesvaardigheid en sociale inclusie

Uit de resultaten blijkt dat er geen significante verbanden zijn tussen veranderingen in 'nationale taalvaardigheden' en 'digitale vaardigheden', en de verandering in lees- of schrijfvaardigheden. Hier is echter de vraag of dit een terechte conclusie is. Een kleine steekproef kan hierbij een rol spelen. Het SIT-instrument meet echter niet precies dezelfde constructen als de leestoets en de schrijftoets. Het SIT-instrument meet hoe deelnemers hun gebruik van nationale taalvaardigheden en digitale vaardigheden in de dagelijkse praktijk evalueren. De leestoets en schrijftoets meten de (technische) beheersing van taal- en schrijfvaardigheden. Verder onderzoek is nodig om hier een antwoord op te kunnen geven. Er blijkt echter wel een positief verband te zijn tussen de scores op de leesvaardigheidstoets en de schrijfvaardigheidstoets; een betere score op de leesvaardigheidstoets zou ook een betere score op de schrijfvaardigheidstoets moeten betekenen.

Afname sociale inclusie door bewustwording van beperkingen

Bij een deel van de mensen valt ook een afname te constateren, en wel doordat sommigen zich tijdens het traject bewust worden van hun beperkingen op het gebied van sociale inclusie. Door de kritische zelfreflectie gaan ze de mate van sociale inclusie lager waarderen en scoren ze dus lager bij de eindmeting dan bij de beginmeting. Bij een langere meetperiode is waarschijnlijk voor een groot deel van deze groep ook een toename te constateren. Deze groep mensen is met name groot bij de variabelen die te maken hebben met sociale verbondenheid, zoals 'afname sociaal isolement'. De meer objectieve en concrete variabelen zoals 'nationale taalvaardigheden' tonen een veel kleinere afname. Daarnaast scoort bij de leestoets slechts 4,4 procent van die mensen lager bij de tweede meting.

Aanbeveling

Nader onderzoek is gewenst om meer te kunnen zeggen over wanneer welke aanpak voor de verschillende doelgroepen het meest effectief is.

Het rendement van Taal voor het Leven

PwC heeft een kosten-batenanalyse uitgevoerd om te laten zien welk rendement een investering in Taal voor het Leven kan opleveren. De taaltrajecten blijken te renderen. Elke euro investering levert 1,79 euro op. Een conservatieve schatting is dat de baten per deelnemer 3.000 euro bedragen. Met het huidige aantal van 10.337 cursisten bedragen de nettobaten 13,5 miljoen euro. Zie bijlage 4 voor een samenvatting van het onderzoek.

Referenties

- Alamprese, J.A. et al. (2011). Effects of a Structured Decoding Curriculum on Adult Literacy Learners' Reading Development. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 4, (2): pp. 154-172.
- De Greef, M., Hanekamp, M., Segers, M., Verté, D. en Lupi, C. (2012). *Leren in verschillende contexten*. 's-Hertogenbosch: CINOP.
- De Greef, M., Lam, J-F., Van Groenestijn, M. (2014). De impact van Taal voor het leven: Nieuwe toetsen voor voortgangsmeting. *Les: Tijdschrift voor Nt2 en taal in het onderwijs* (32), 187, 28 - 29.
- De Greef, M., Segers, M. & Verté, D. (2010). Development of the SIT, an Instrument to Evaluate the Transfer Effects of Adult Education Programs for Social Inclusion. *Studies in Educational Evaluation* (36), 42 - 61.
- Greenberg, D., Wise, J., Morris, R., Fredrick, L., Rodrigo, V., Nanda, A.O., & Pae, H. K. (2011). A Randomized Control Study of Instructional Approaches for Struggling Adult Readers. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 4, (2): pp. 101-117.
- Hock, M.F. & Mellard, D.F. (2011). Efficacy of Learning Strategies Instruction in Adult Education. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 4, (2): pp. 134-153.
- Kok, L. & Scholte, R. (2013). *Rendement van cursussen voor laaggeletterden*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Lupi, C., De Greef, M., Segers, M. & Verté, D. (2011). *Does Adult Education Make a Difference? The Results of a Survey in Eight European Countries*. Maastricht: EDAM.
- Sabatini, J.P. et al. (2011). Relative Effectiveness of Reading Intervention Programs for Adults with Low Literacy. *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 4, (2): pp. 118-133.

Erik

Zeventien jaar lang hield Erik Noordink (51) voor zijn vrouw en kinderen verborgen dat hij moeite had met lezen en schrijven. Hij schaamde zich daarvoor. Sinds hij hen verteld heeft over zijn geheim en naar taallessen gaat, voelt hij zich een ander mens.

“Schaamte is de enige reden waarom ik zeventien jaar voor mijn omgeving verzwegen heb dat ik moeite had met lezen en schrijven. Als kleine jongen was ik erg eenzaam, teruggetrokken en verlegen. Op school kreeg ik weinig aandacht en ik hield me bezig met spelen en tekenen. Ik heb nooit goed leren lezen en schrijven en dat heeft me veel verdriet gedaan, want hierdoor moest ik me vaak in allerlei bochten wringen.”

Begrip

“Door smoesjes wist ik me staande te houden. Ik zei dat ik mijn pen of bril was vergeten en vroeg of iemand het kon opschrijven. Gelukkig heb ik een heel goed geheugen. Zo kon ik belangrijke data, telefoonnummers en afspraken onthouden. Ik voelde me dom en dacht dat mensen mij niet waardevol vonden. Daarom verzwegen ik het, maar het was moeilijk om met zo'n enorm geheim te leven. Ook voor de relatie met mijn vrouw was het niet goed dat ik het verzwegen. Om onze relatie weer nieuw leven in te blazen, besloten we deel te nemen aan een training voor gehuwden. Toen

mijn vrouw en ik opdrachten moesten maken in een lesboekje, zag ze dat ik moeite had met schrijven. Dat was het moment dat ik het haar heb opgebiecht. Het was een grote schok voor haar. Toen ze het wist, merkte ik dat ze geleidelijk aan meer begrip voor me kreeg.”

Nieuwe wereld

“Sinds ik het heb verteld, is er een nieuwe wereld voor me opengegaan. Ik had maar één doel: leren lezen en schrijven. In eerste instantie wist ik niet waar ik terecht kon om het te leren. Binnen onze pinkstergemeente waar we lid van zijn, werd een oproep gedaan aan mensen die niet goed kunnen lezen en schrijven om naar taallessen te gaan. Mijn vrouw en de voorganger van onze kerk stimuleerden mij hierin. Toen ik de drempel eenmaal over was en naar taallessen ging, wilde ik definitief een mooie liefdesbrief kunnen schrijven voor mijn vrouw.”

Liefdesbrief

“Het was zwoegen tijdens de taallessen. Stap voor stap leerde ik beter lezen en schrijven. Uiteindelijk heb ik de brief helemaal zelf geschreven. Dat vind ik knap van mezelf en ik had nooit gedacht dat ik dat kon. Het moment dat ik haar mijn brief voorlas, greep ons allebei aan. Dat was heel bijzonder. We zijn hierdoor dichterbij elkaar toe gegroeid.”

“Het is niet te beschrijven wat het met je doet als je bevrijd bent van schaamte”

Ander mens

“Ook tijdens mijn vrijwilligerswerk voor onze pinkstergemeente merk ik nu het voordeel van goed kunnen schrijven. Vroeger nam ik nooit een pen mee naar de

vergadering, maar nu schrijf ik dingen gemakkelijker op. Misschien duurt het iets langer, maar dat vindt niemand erg. Ik ben echt een ander mens geworden. Het is niet te beschrijven wat het met je doet als je bevrijd bent van schaamte. Ik vind mezelf nu waardevol en weet dat ik veel kwaliteiten heb.”

Schaamte voorbij

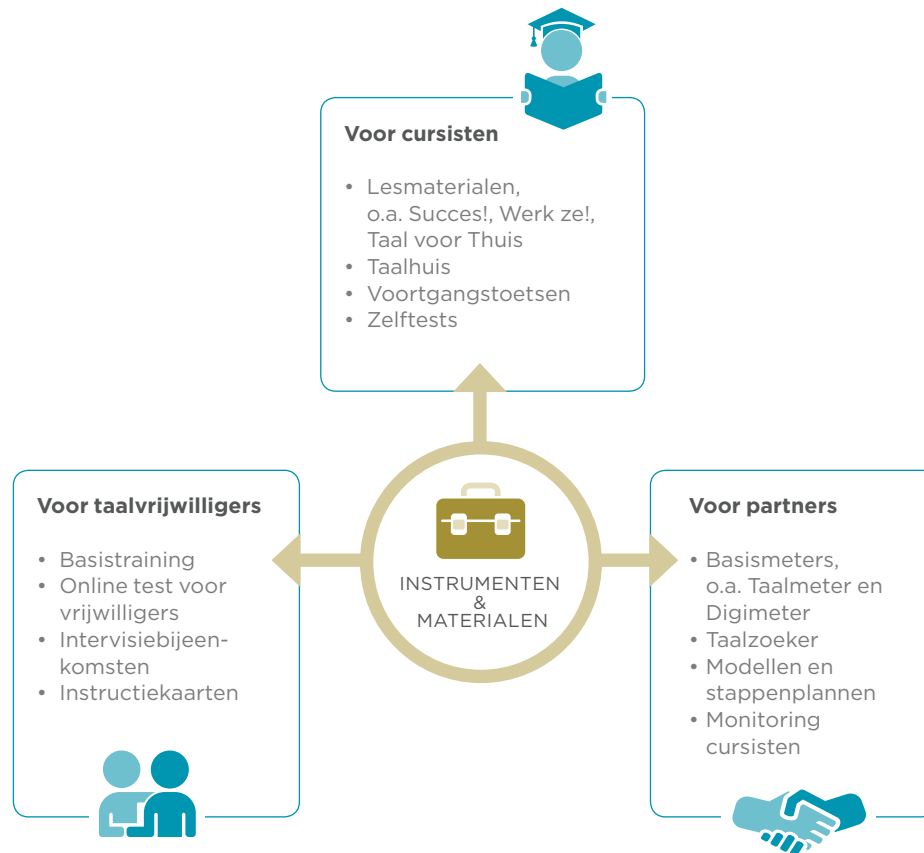
“Ik werk in de schoonmaak van een ziekenhuis en ook mijn baas en collega's wisten niet van mijn probleem af. Toen de eerste voor aankondigingen van het programma op televisie kwamen, vond ik dat heel spannend. Wat zouden de reacties zijn? Nooit verwacht dat ze zo positief zouden zijn. Het programma heeft me nog meer bevrijd van mijn schaamte. Daar ben ik enorm dankbaar voor.”

Taalpunten

“Ik wil andere laaggeletterden aanmoedigen om uit hun isolement te komen. Probeer open te zijn naar je partner en je omgeving. Vertel hen dat je een probleem hebt en dat je daar last van hebt. Je zult merken hoe groot de last is die van je schouders valt. Ga naar een Taalpunt. Hier krijg je een overzicht van bestaande taallessen en waar je deze kunt volgen. Hulp is dichterbij dan je denkt.”

Erik Noordink nam deel aan de zesdelige tv-serie 'Zeg eens B' die in oktober 2014 op NPO 1 te zien was. Caroline Tensen volgt hierin zeven mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Kijk de afleveringen terug via www.npo.nl/uitzending-gemist.

Figuur 8. Gereedchapskist Taal voor het Leven
Voorbeelden van instrumenten uit de gereedchapskist

4. GEREEDCHAPSKIST

Voor Taal voor het Leven zijn verschillende instrumenten ontwikkeld voor cursisten, vrijwilligers en partners. Deze instrumenten zijn gericht op werving, scholing, kwaliteitsbehoud en ondersteuning. Eind 2015 is een overzicht van de volledige gereedchapskist online beschikbaar voor alle organisaties en gemeenten. In dit hoofdstuk staan enkele instrumenten beschreven. Zie ook figuur 8 (p. 74) voor voorbeelden van instrumenten uit de gereedchapskist.

4.1 SCREENINGSINSTRUMENTEN

Na de ingebruikname van de Taalmeter in 2013, kwamen vanuit organisaties die gebruikmaken van het instrument verzoeken om ook instrumenten te ontwikkelen die op andere basisvaardigheden screenen. In 2014 is de basis gelegd voor diverse screeningsinstrumenten. In 2015 worden deze verder ontwikkeld.

De screeningsinstrumenten zijn met diverse experts en organisaties ontwikkeld en getest in de praktijk. Voordelen van deze screeningsinstrumenten zijn dat de afname relatief snel gaat, er weinig instructie nodig is, de instrumenten flexibel inzetbaar zijn, de uitspraak over het taalniveau wordt geobjectiveerd en dat het helpt om laaggeletterdheid bespreekbaar te maken. Op deze manier worden sneller autochtone laaggeletterden gevonden.

Leesproblemen herkennen met de Taalmeter 1F en 2F

De Taalmeter is een online instrument dat een indicatie geeft of iemands leesniveau voldoende is om zonder problemen deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Denk hierbij aan een vacaturetekst lezen of een formulier invullen. De Taalmeter is gemaakt voor organisaties die snel een indicatie willen van het taalniveau van klanten, cliënten of werknemers tot en met mbo 4-niveau. Het is geschikt voor gemeenten en organisaties als UWV Werkbedrijven, uitzendbureaus, schoonmaakbedrijven, maatschappelijke instellingen zoals het Leger des Heils, zorginstellingen, de Voedselbank en de Kringloopwinkel. De Taalmeter heeft 24 meerkeuzevragen die zijn verdeeld over verschillende opdrachten en screent in 12 tot 15 minuten op twee niveaus; 1F en 2F. Het instrument is valide, objectief en betrouwbaar.

Beide Taalmeters kunnen laaggeletterden vinden die anders buiten het bereik vallen. Iedere organisatie kan kosteloos gebruikmaken van deze instrumenten. De organisatie krijgt tevens begeleiding en ondersteuning bij de implementatie. Stichting Lezen & Schrijven helpt ook met monitoring en effectmeting.

In 2014 heeft de Taalmeter een grote vlucht genomen. 14.500 mensen hebben inmiddels een van de twee Taalmeters gemaakt (zie figuur 6, p. 42). Ruim een derde van de deelnemers (met maximaal mbo-4 opleidingsniveau) is waarschijnlijk laaggeletterd. De jongste deelnemer is 17 jaar, de oudste maker van de Taalmeter is 70 jaar. Ruim 160 organisaties maken gebruik van een van de Taalmeters.

Rekenproblemen herkennen met de Rekenmeter

In 2014 is gestart met de ontwikkeling van de Rekenmeter. De Rekenmeter wordt getest bij een aantal organisaties en de oplevering is gepland in het voorjaar van 2015. De Rekenmeter is een instrument dat screent op de rekenvaardigheid van

mensen op niveau 1F. Het komt online beschikbaar en bestaat uit een aantal rekenopdrachten dat klanten, cliënten of werknemers binnen een bepaalde tijd moet maken. Vanuit Taal voor het Leven kunnen organisaties begeleiding krijgen bij de implementatie van dit instrument.

Zelf je lees- en diginiveau testen

In het afgelopen jaar zijn twee zelftests beschikbaar gemaakt voor iedereen die benieuwd is naar zijn of haar eigen niveau: een voor taalvaardigheden en een voor digitale vaardigheden.

Zo is sinds eind 2014 de zelftest voor digivaardigheden online beschikbaar gekomen. Met deze test kunnen mensen thuis of onder begeleiding kijken hoe digivaardig zij zijn. Organisaties die steeds meer digitaal klantcontact hebben, zoals UWV Werkbedrijven en gemeenten, zullen met name gebruikmaken van dit instrument. Net als bij de Taalmeter en Rekenmeter kunnen organisaties ondersteuning krijgen bij de implementatie via Taal voor het Leven.

Taalverkener

De Taalverkener is geen online instrument; de afname vindt plaats op papier. Het geeft snel een indicatie van mogelijke laaggeletterdheid bij klanten, cliënten of medewerkers. De Taalverkener bestaat uit zes vragen. De afname duurt ongeveer drie minuten en het resultaat is meteen beschikbaar. De taalverkener kan ook de omvang en vindplaatsen van laaggeletterdheid in een gemeente, stadsdeel of wijk in kaart brengen. Bij een dergelijk veldonderzoek hoort een vragenlijst over achtergrondkenmerken.

De Hogeschool van Amsterdam heeft de Taalverkener ontwikkeld in opdracht van Stichting Lezen & Schrijven. In Amsterdam Nieuw-West heeft al een veldonderzoek plaatsgevonden. Huis-aan-huis en op drukke locaties zijn 2300 mensen geïnterviewd. Ongeveer 27 procent van deze mensen bleek laaggeletterd te zijn. In 2015 vinden tests plaats waarbij professionals de Taalverkener integreren in hun werk. Ook is een Taalverkener speciaal voor de zorgsector (ziekenhuizen en gezondheidscentra) in ontwikkeling.

Structurele inzet screeningsinstrumenten

Structurele inzet van screeningsinstrumenten als de Taalmeter bij alle klanten, cliënten of werknemers is een voorwaarde voor het behalen van goede resultaten. Bijvoorbeeld door inzet bij een intake of tijdens een functioneringsgesprek. Het Taal voor het Leven-team heeft een faciliterende rol en adviseert hoe organisaties de screeningsinstrumenten het beste kunnen inzetten binnen bestaande processen. Ook kijkt het Taal voor het Leven-team samen met de organisaties welk taalaanbod lokaal beschikbaar is, zodat zij cursisten zo goed mogelijk naar een taaltraject kunnen begeleiden.

 Zie www.basismeters.nl voor meer informatie.

4.2 LESMATERIALEN

Materialen voor cursisten en vrijwilligers

Voor Taal voor het Leven-cursisten zijn verschillende lesmaterialen beschikbaar waarmee zij zelfstandig en samen met hun taalvrijwilliger kunnen oefenen met lezen, schrijven, spreken en luisteren. Er zijn bijvoorbeeld leesboeken in eenvoudige taal van De Stiep Educatief en de Leeslicht-serie beschikbaar. Daarnaast kunnen cursisten werken met werkboeken en digitale programma's, zoals Oefenen.nl van ETV.nl en Alfabet Lezen en Schrijven. Deze materialen vormen, samen met de producten die door Stichting Lezen & Schrijven zijn ontwikkeld, een basis voor alle cursisten die samen met een taalvrijwilliger aan hun taalvaardigheid willen werken.

Succes!

Uit onderzoek van Steunpunt Volwasseneneducatie bleek dat er geen geschikte papieren methode beschikbaar was om autochtone én allochtone laaggeletterde volwassenen van taalniveau 'Instroom' naar 'Niveau 2F' te helpen. In de praktijk is hier wel behoefte aan. Daarom is de Vrije Universiteit in opdracht van Stichting Lezen & Schrijven in 2013 gestart met de ontwikkeling van de lees- en schrijfmethode Succes! De methode zal uiteindelijk bestaan uit ruim zeventig katernen met opdrachten op 'instroomniveau', 'niveau 1F' en 'niveau 2F'. Succes! is speciaal ontwikkeld voor cursisten die worden begeleid door een getrainde vrijwilliger. De eerste drie katernen zijn in februari 2015 beschikbaar gekomen.

Thema's

Functionaliteit en herkenbaarheid staan voorop bij de ontwikkeling van Succes! Cursisten lezen en schrijven functionele teksten uit het dagelijks leven. De katernen hebben thema's die aansluiten op de contexten 'dagelijks leven' en 'werk' en zijn flexibel in te zetten. Per katern bekijkt de taalvrijwilliger welk thema en welke context past bij waar de cursist op dat moment mee bezig is. Met de Taalhulp kan de cursist meer een aanbod op maat krijgen. Via dit instrument kan de taalvrijwilliger aandacht besteden aan de specifieke leervraag van de cursist en krijgt hij concrete tips voor relevante oefeningen op dit gebied.

Testen zijn positief

DUO Onderwijsonderzoek heeft onderzocht wat taalvrijwilligers van het concept Succes! vinden door middel van kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Het blijkt dat taalvrijwilligers zeer positief zijn over (de opzet en de verschillende aspecten van) Succes! en een groot deel van hen geeft aan verder te willen werken met Succes! Ook de testpanels met (ex-)laaggeletterden bevestigen dit beeld.

Taal voor Thuis

De gezinsaanpak Taal voor Thuis is er voor ouders van kinderen in de leeftijd van 2 tot 12 jaar. De aanpak heeft als doel om de taalstimulering vanuit ouders richting de kinderen te verbeteren en de ouderbetrokkenheid te vergroten. Indirect werken deelnemers aan de oudercursus Taal voor Thuis ook aan hun eigen taalvaardigheid.

Achtergrond

Voor ouders die zelf moeite hebben met lezen en schrijven, is niet altijd gemakkelijk om de taalontwikkeling van hun kinderen goed te ondersteunen. Deze ouders weten vaak niet hoeveel invloed ze kunnen hebben op de taalontwikkeling van hun (jonge) kinderen en zijn daarom thuis beperkt met taal bezig. Zo zijn er vaak weinig boeken in huis. Daarnaast is het voor laaggeletterde ouders een uitdaging om te communiceren met leerkrachten die hun kinderen begeleiden. Dit kan ervoor zorgen dat laaggeletterde ouders minder betrokken zijn bij de schoolactiviteiten van hun kind dan ze zelf zouden willen. Hierdoor ontstaat regelmatig het beeld dat de ouders niet geïnteresseerd zijn in wat er op school gebeurt.

Taal voor Thuis helpt laaggeletterdheid voorkomen

Kinderen die opgroeien in een taalarme omgeving, lopen een groter risico om zelf laaggeletterd te raken op latere leeftijd. De gezinsaanpak Taal voor Thuis is er om laaggeletterdheid te helpen voorkomen. Taal voor Thuis biedt ouders dus de mogelijkheid om meer te leren over thema's en te werken aan vaardigheden waar ze dagelijks mee te maken hebben. Op deze manier worden ze ook gestimuleerd om na te denken over hun eigen (taal)vaardigheden. De cursus heeft daarom een activerende werking: deelnemers zijn na afloop vaak gemotiveerd om verder te leren. De materialen van Taal voor Thuis sluiten aan bij de andere lesmaterialen die binnen Taal voor het Leven zijn ontwikkeld. Deelnemers van Taal voor Thuis kunnen dus, als ze dat willen, na afloop van de cursus direct doorstromen naar een passende taalcursus.

Wat leert het de ouders?

Taal voor Thuis is een oudercursus van twintig bijeenkomsten die wordt gegeven door speciaal getrainde vrijwilligers. Tijdens de cursus werken ouders met themaboekjes die aansluiten op waar de kinderen in de groep mee bezig zijn. De cursus leert ouders de volgende zaken:

- De taalontwikkeling van hun kinderen stimuleren, bijvoorbeeld door veel open vragen te stellen aan het kind en kindertaal in de goede vorm te herhalen (in plaats van meteen te corrigeren).
- Het kind ondersteunen bij wat hij of zij op school doet en leert, bijvoorbeeld helpen bij huiswerk of thuis oefenen met lezen.
- Communiceren met school, bijvoorbeeld een gesprek aangaan met de leerkracht en omgaan met adviezen van school.

- Meer weten over de praktische gang van zaken op school, bijvoorbeeld bij wie ze moeten zijn voor extra zorg voor hun kind.

Feiten & Cijfers

Taal voor Thuis wordt gegeven op peuterspeelzalen, basisscholen en andere plekken waar ouders komen. In totaal zijn hiermee in 2013 en 2014 566 ouders bereikt, die zijn begeleid door 181 getrainde vrijwilligers en docenten. In 2014 stond de verfijning van de aanpak centraal. Denk hierbij aan het uittesten en bijstellen van de speciaal ontwikkelde lesmaterialen, uitzoeken welke ondersteuning en training vrijwilligers en scholen nodig hebben en welke effecten het programma heeft bij de ouders. Sinds eind 2014 zijn de ondersteunings- en lesmaterialen gereed. Begin 2015 starten ruim 1.280 ouders met de cursus. In 2015 doen minstens 2.000 ouders actief mee. Zij worden begeleid door minstens 350 getrainde vrijwilligers.

Belangrijke uitgangspunten bij de ontwikkeling van nieuwe lesmaterialen zijn onder andere vraaggestuurd leren en aansluiten bij de leefwereld van de cursist. Ook is van belang dat een getrainde vrijwilliger in een training in de context van non-formeel leren de goede begeleiding kan bieden. Daarom is de methode Succes! ontwikkeld.

Lesmaterialen ontwikkeld en in ontwikkeling

Voorbeelden van recent ontwikkelde lesmaterialen zijn:

- Werk ze! – een methode voor mensen in re-integratietrajecten. Cursisten werken aan hun taalvaardigheid en leren ondertussen over zaken als werk zoeken en solliciteren.
- Taal voor Thuis (zie kader, p. 78).
- Spreektaal 2 – een spreekvaardigheidsmethode voor cursisten op niveau A1 tot A2. Dit is een vervolg op de spreekvaardigheidsmethode Spreektaal (voor niveau A0 – A1). Dit lesmateriaal is in opdracht van Het Begint met Taal ontwikkeld door de VU en Stichting Lezen & Schrijven heeft hieraan een bijdrage geleverd.

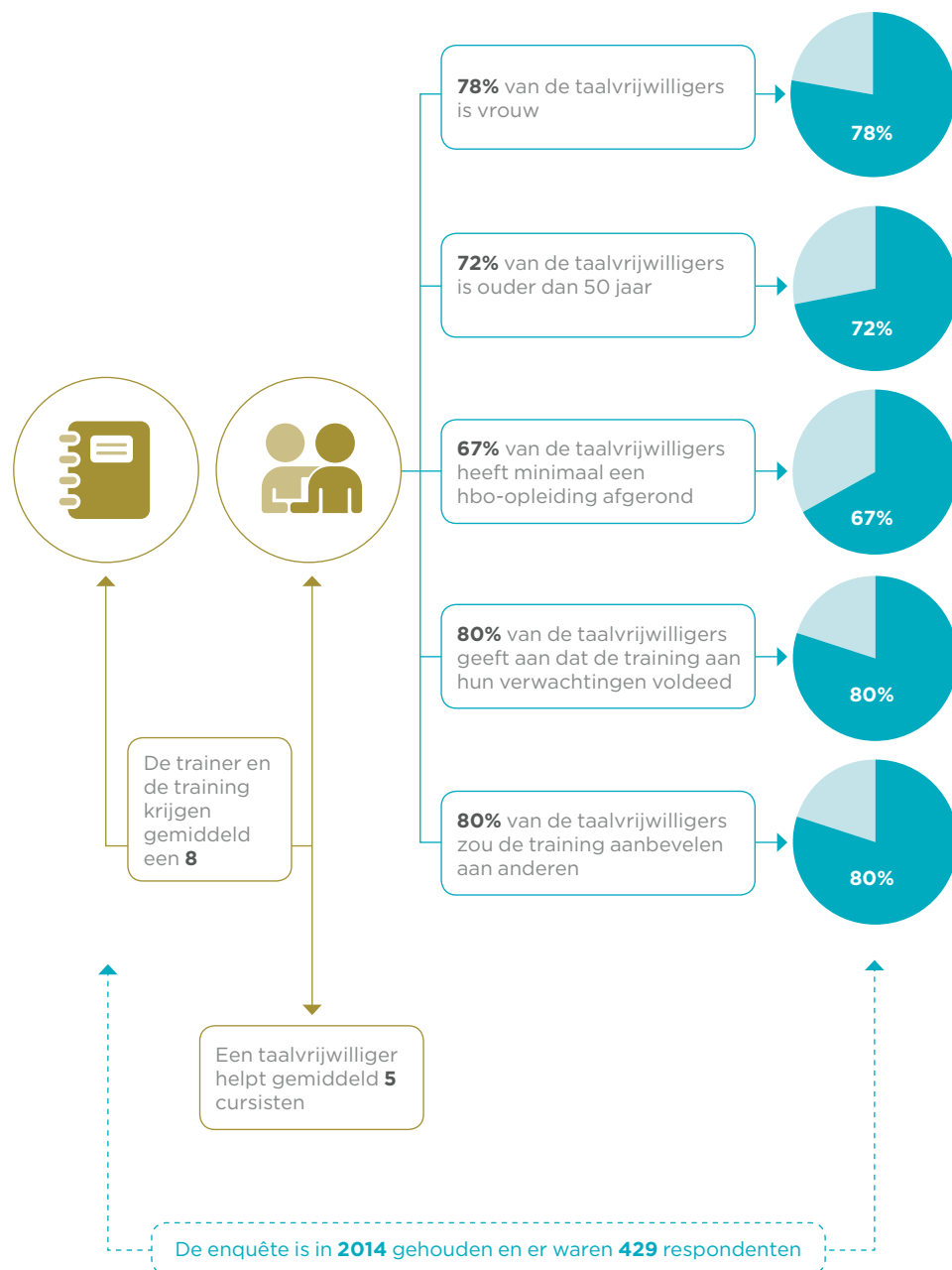
Voorbeelden van lesmaterialen die in ontwikkeling zijn:

- Lesmateriaal voor mensen die met de Schuldhulpverlening te maken hebben of hebben gehad. Het doel van deze methode is dat cursisten aan hun taalvaardigheid werken en dat ze meer leren over bijvoorbeeld schulden voorkomen en met geld omgaan. De methode is medio 2015 gereed voor gebruik.
- Succes! (zie kader, p. 77).

Voor taalvrijwilligers zijn ook materialen ontwikkeld om hen te ondersteunen bij het werk. Zo krijgen zij tijdens de training tot taalvrijwilliger Instructiekaarten uitgereikt. Deze kunnen zij raadplegen voor tips voor begeleiding bij leren lezen, schrijven, spreken en luisteren. Daarnaast zijn Taalopdrachten ontwikkeld. Via dit instrument krijgt de Taalvrijwilliger een indruk van het taalniveau van een cursist en wat de leerbehoefte is. Hiermee kan hij of zij een passend leertraject samenstellen, samen met de lesmaterialen die beschikbaar zijn via Taal voor het Leven.

Zie www.taalvoorhetleven.nl/lesmateriaal voor meer informatie.

Figuur 9. Resultaten enquête vrijwilligerstraining

4.3 VRIJWILLIGERSOPLEIDING

Op veel plekken zijn al vele jaren vrijwilligers actief om cursisten taalkundig te begeleiden. Begeleiden van laaggeletterde cursisten is een vak apart en daarom is de kennis hierover gebundeld en ontwikkeld tot een algemene basistraining voor taalvrijwilligers. Dit verhoogt de kwaliteit (en daarmee de effectiviteit) van vrijwilligers. Dit blijkt ook onderzoek van Universiteit Maastricht.

Basistraining

Via Taal voor het Leven krijgen zowel actieve als nieuwe taalvrijwilligers (kosteloos) een training. De basistraining bestaat meestal uit vier dagdelen, afhankelijk van waarvoor de vrijwilliger wordt opgeleid. Daarin leren vrijwilligers wat laaggeletterdheid is en hoe ze cursisten beter kunnen begeleiden bij leren lezen, schrijven, spreken en luisteren. De taalvrijwilligers maken kennis met de materialen die ze kunnen inzetten in de praktijk, oefenen met verschillende werkvormen en leren ze hoe ze feedback kunnen geven. Ook ontmoeten ze andere vrijwilligers en professionals die ze bij hun werkzaamheden ondersteunen. Zo ervaren taalvrijwilligers direct dat ze er nooit alleen voorstaan. Ervaren en speciaal opgeleide taaltrainers verzorgen de trainingen. Zij maken deel uit van een landelijke pool van trainers.

Onderwerpen die na een vrijblijvende informatiebijeenkomst in de training aan bod komen, zijn:

- achtergronden, leerstijlen en niveaus
- begeleiden bij leren lezen
- begeleiden bij leren schrijven
- spreken, luisteren en gesprekken voeren
- lesmaterialen goed inzetten

Vrijwilligersondersteuning

Taalvrijwilligers krijgen ook kosteloos toegang tot diverse papieren en online les- en oefenmaterialen. Bij aanvang van de training krijgen zij een map met werkmateriaal en aanvullende achtergrondinformatie. Via de website www.taalvoorhetleven.nl en regionale nieuwsbrieven blijven zij op de hoogte van het actuele aanbod. Ook worden zij via deze kanalen geïnformeerd over de mogelijkheden om aanwezig te

Taalvrijwilligerscheck

Voorafgaand aan de training kunnen taalvrijwilligers thuis met de online taalvrijwilligerscheck 'Waar begin je aan?' kijken of ze een goed idee hebben van wat hen als taalvrijwilliger te wachten staat. Middels drie fictieve situaties maken de vrijwilligers kennis met mogelijke taalcursisten, dilemma's en vraagstukken. Na de check zijn (potentiële) taalvrijwilligers zich bewust van hun vaardigheden op het gebied van geduld, sociale contacten en zakelijk instinct, en kunnen zij zelf bepalen of het begeleiden van cursisten bij hen past.

Via www.taalvrijwilligerscheck.nl

zijn bij intervisiebijeenkomsten, netwerkbijeenkomsten en verdiepingsbijeenkomsten. Zo zijn er naast de basistraining verdiepingsbijeenkomsten ontwikkeld over dyslexie en digitale vaardigheden.

Enquête

Om kwaliteit te waarborgen, waardering te peilen en aansluiting te houden op de praktijk worden alle taalvrijwilligers gevraagd om na afloop van de training een digitale enquête in te vullen. De training wordt als goed beoordeeld. Zie figuur 9 (p. 80) voor uitkomsten van de enquête.

Taalambassadeurs

Taalambassadeurs (voormalig laaggeletterden) weten uit eigen ervaring hoe het is om niet te kunnen lezen en schrijven. Zij zijn getraind om, in presentaties en via de media, uiteenlopende doelgroepen - van politici tot laaggeletterden - te overtuigen van het belang van goede basisvaardigheden voor iedereen. Zij doen dit op vrijwillige basis. In 2014 is in samenwerking met Stichting ABC de training van Taalambassadeurs vernieuwd en uitgetest in Flevoland en Midden-Utrecht. Deze training is vanaf april 2015 beschikbaar.

 Zie www.taalvoorhetleven.nl/taalvrijwilliger voor meer informatie.

4.4 TAALHUIS

Een Taalhuis is een herkenbare, fysieke plek die als huiskamer van de wijk, het dorp of de stad fungeert en waar informatie over basisvaardigheden is verzameld. Het is een plek waar iedereen terecht kan die aan de slag wil met basisvaardigheden als lezen, schrijven, spreken, rekenen en digitale vaardigheden. Ook iedereen die als vrijwilliger aan de slag wil, kan er terecht. Het merendeel van de Taalhuizen bevindt zich bij bibliotheken. Een klein deel, zo'n 20 procent, is niet opgericht in een bibliotheek, maar bijvoorbeeld in een ziekenhuis of bij een gemeentelijk loket.

Een Taalhuis is een samenwerkingsverband tussen lokale partners dat Stichting Lezen & Schrijven ondersteunt. Welke partners dit zijn, verschilt per gemeente of regio. Belangrijke partijen kunnen zijn: de gemeente, de bibliotheek, roc's, private taalaanbieders, lokale vrijwilligersorganisaties en welzijnsorganisaties.

Taalhuis en Taalpunt

Bij een Taalpunt kan men terecht voor advies over een passende (digi-)taal cursus, overzicht van aanbod in de buurt en aanmelding als vrijwilliger. Een Taalhuis biedt meer mogelijkheden. Daar kan men ook terecht voor intakes, (digi-)taalcursussen, computers om op te oefenen en er is een helpdesk voor vrijwilligers.

In 2013 en 2014 zijn er 65 Taalhuizen geopend in heel Nederland (zie figuur 2, p. 24). 46 daarvan bevinden zich in een Taal voor het Leven-regio. In 2015 staan momenteel nog 34 openingen gepland.

Een Taalhuis dient ook als katalysator van de lokale samenwerking rondom taal. Uit ervaring blijkt dat het een ideaal instrument kan zijn om met verschillende organisa-

ties de mogelijkheden op elkaar af te stemmen en de cursisten en vrijwilligers zo goed mogelijk van dienst te zijn.

Intervisie

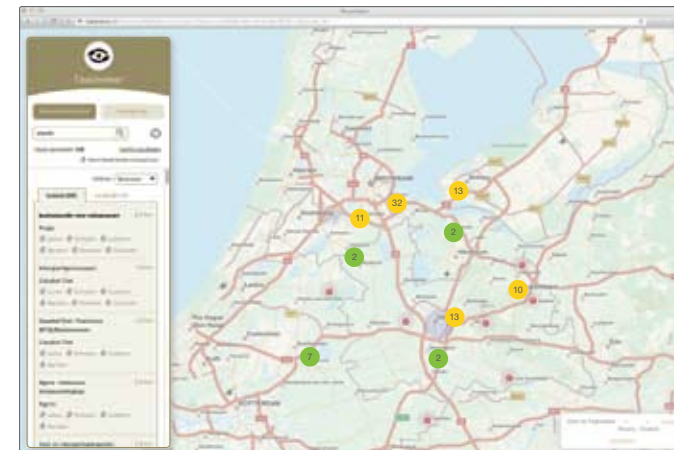
In heel Nederland werken vrijwilligers met het concept Taalhuizen. Om van elkaar te kunnen leren en te blijven werken aan de kwaliteit, is het essentieel dat de Taalhuis-coördinator regelmatig deelneemt aan de kennisdeling- en intervisiebijeenkomsten van Stichting Lezen & Schrijven.

Samenwerking KB en PSO's

Naast de opening van nieuwe Taalhuizen intensiveert Stichting Lezen & Schrijven in 2015 de samenwerking met het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB), onderdeel van de Koninklijke Bibliotheek (KB), en Provinciale Service Organisaties (PSO's) als de Rijnbrink Groep en ProBiblio. Gemeenschappelijk inspanning heeft als doel om zo veel mogelijk Taalhuizen duurzaam te verankeren in de regionale aanpak van laaggeletterdheid.

4.5 TAALZOEKER

De online Taalzoeker biedt voor professionals en doorverwijzers, op basis van postcode of woonplaats, een overzicht van scholingsmogelijkheden in de buurt op het gebied van basisvaardigheden. Dit kunnen cursussen in lezen, schrijven, spreken, luisteren, digitale vaardigheden van zowel formele als non-formele aanbieders. De Taalzoeker is een unieke samenwerking tussen lokale taalaanbieders en landelijke partijen. Stichting Lezen & Schrijven faciliteert het instrument.

De Taalzoeker heeft de volgende functionaliteiten:

- Eenvoudig een geschikte cursus vinden voor basisvaardigheden.
- Zoeken in de eigen buurt met behulp van een handige kaart.
- Zoeken op basis van relevante kenmerken, zoals taalniveau of cursusvorm.
- Taalcursussen vinden bij opleidingscentra of andere taalaanbieders die vaak samenwerken met taalvrijwilligers.

Ruim 2.000 cursuslocaties

In 2014 zijn grote stappen gezet in de ontwikkeling van de Taalzoeker. Inmiddels staan er 1.606 cursussen op 2.068 locaties van 694 verschillende aanbieders online. Sommige cursussen worden op meerdere locaties gegeven. Meer dan 175 organisaties beheren zelf hun aanbod in de Taalzoeker. Inventarisaties van de regioteams, maar ook effectieve samenwerking met organisaties zoals Blik op Werk, SIOB/KB, Het Begint met Taal en tal van lokale organisaties hebben dit mogelijk gemaakt. De koppeling van de diverse databases levert voor zowel de organisaties als de doelgroep een meerwaarde op.

De Taalzoeker is een zeer geschikt instrument voor intermediairs om laaggeletterden door te verwijzen naar concrete, passende scholing. In 2014 is Stichting Lezen & Schrijven begonnen om mensen die bellen naar 0800 - 023 44 44 ook via de Taalzoeker door te verwijzen. De baliemedewerkers van Taalhuizen helpen mensen ook verder via de Taalzoeker. De Taalzoeker heeft tot nu toe gemiddeld meer dan 1.000 bezoekers per maand.

 Zie www.taalzoeker.nl voor meer informatie.

4.6 VOORTGANGSTOETSEN

Behoeftte aan samenhangend geheel van meetinstrumenten

Uit inventarisatieonderzoek blijkt dat er weinig geschikt toetsmateriaal beschikbaar is op het gebied van taal en rekenen. Er is vooral behoefte aan een samenhangend geheel van meetinstrumenten: 'Met name op taal is weinig toetsmateriaal dat is ontwikkeld voor de volwassenen in de educatie. Voor de lagere niveaus grijpt men terug op de toetsen die voor NT2-leerders of voor het (v)mbo zijn ontwikkeld. Voor rekenen is er meer keuze. Wat ontbreekt voor zowel taal als rekenen is een samenhangend systeem van toetsing, waarin intake, voortgangsmeting, diagnostische toetsing, niveautoetsing, portfolio e.d. een plek hebben.'

Uit: Bohnenn, E. & De Greef, M. (2012), *Aan de slag met leer- en toetsmateriaal voor volwassenen*, 24.

Uit praktijkervaring blijkt ook dat er behoefte is aan eenvoudig toepasbare instrumenten die de voortgang van cursisten in kaart brengen.

Uitbreiding bestaande toetsen

Universiteit Maastricht en Stichting Lezen & Schrijven hebben in 2013 en 2014 de effecten gemeten van leertrajecten van cursisten van partnerorganisaties van Taal voor het Leven. Er zijn hiertoe aparte voortgangstoetsen voor lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden afgenomen. Cursisten maken een toets twee keer, aan het begin en aan het eind van een traject. Zij kunnen per toets een maximaal aantal punten behalen. Het verschil in behaalde punten, uitgedrukt in percentages, brengt het niveau en de voortgang in beeld.

De voortgangstoetsen zijn veelvuldig gebruikt en worden in 2015 door inhoudelijke experts uitgebreid, gedigitaliseerd en gebundeld. Ook worden ze geschikt gemaakt voor de context van diverse leeromgevingen.

Karakterisering van de voortgangstoetsen

De huidige en nieuwe voortgangstoetsen voldoen aan de volgende kenmerken:

- * De toetsen geven aan in hoeverre er sprake is van voortgang tussen twee momenten.
- * De toetsitems sluiten aan bij de Standaarden en eindtermen voor de volwasseneducatie.
- * De meeste items in de toets zijn op 'niveau 1F' (meer dan de helft) en daarnaast zijn er items op 'niveau instroom' en 'niveau 2F'.
- * Het zijn geen diagnostische toetsen: het resultaat geeft geen aanwijzingen ten behoeve van de bijstelling van het leertraject.
- * De items vallen binnen de contexten werk, leren en persoonlijk leven.
- * De toetsen doen geen uitspraken over de effectiviteit van een leertraject, alleen over de voortgang van de cursist.

In 2015 zijn de Voortgangstoetsen voor de partners van Taal voor het Leven beschikbaar. Met dit instrument kunnen partnerorganisaties op grote schaal de vorderingen van cursisten tijdens en na een leertraject meten.

Tarik

Aan de buitenkant is Tarik (37) een goedlachse jongen die het goed voor elkaar lijkt te hebben. Maar hij kan niet goed lezen en schrijven. Daardoor heeft hij geen rijbewijs en is hij altijd afhankelijk van andere mensen of het openbaar vervoer als hij ergens naartoe wil. Tarik was vastbesloten om zijn theorie-examen te behalen en dat is hem gelukt. Een belangrijke stap naar meer zelfstandigheid.

"Ik ben opgegroeid in Engeland. Mijn vader was Engelsman en mijn moeder Nederlandse. We spraken altijd Engels thuis. Uitgaan met vrienden en leuke dingen doen, vond ik belangrijker dan leren. Dat schoof ik voor me uit. Ondersteuning van de leraren had ik niet. Dat alles is er de oorzaak van dat ik niet goed heb leren lezen en schrijven. Mijn oma stimuleerde mij altijd om Nederlands te praten als ik bij haar op vakantie was. Zo heb ik Nederlands geleerd."

Eerlijk

"Na mijn schooltijd werkte ik acht jaar aan de receptie van het Hilton Hotel in Londen. Ze namen me aan omdat ze in mij geloofden, dus ook zonder diploma. Door hard te

werken, bewees ik wat ik waard was voor mijn werkgever. Uiteindelijk was ik zelfs assistent-manager van de receptie. Ik heb altijd eerlijk aangegeven dat ik minder goed was in lezen en schrijven dan anderen. Daar hadden ze begrip voor."

Award 'beste werknemer'

"Op 26-jarige leeftijd verhuisde ik naar Nederland. Al vrij snel vond ik een baan bij Xerox en daar werk ik nog steeds. In het begin deed ik makkelijk werk, zoals het begeleiden van drukwerk. Ondertussen ben ik servicemonteur en heb ik regelmatig klantencontact, voornamelijk via e-mail. De mails kan ik lezen, maar ze beantwoorden vind ik lastiger. Ik doe dat meestal in het Engels. Maar als het even kan, dan ga ik naar de klant toe in plaats van terug te mailen. Klanten waarderen dat, want je helpt hen snel en persoonlijk. Als ik vragen of problemen heb, dan staan mijn collega's voor me klaar. Mijn baas weet dat ik niet goed ben met de Nederlandse taal. Dat vind hij niet erg, want hij is heel blij met mij omdat ik hard werk, altijd klaarsta en goed met klanten kan omgaan. Ik heb zelfs een award voor beste werknemer gewonnen."

"Focus op dat wat je wel kunt, in plaats van wat je niet kunt"

Hulp vragen

"Ik schaam me er niet voor dat ik niet goed kan lezen en schrijven. Ik heb genoeg andere kwaliteiten, zoals het goed om kunnen gaan met mensen. In plaats van te denken wat je niet kunt, moet je juist focussen op dat wat je wel kunt. Ik kan gelukkig goed met de computer overweg. Ik heb genoeg mensen om me heen die me willen helpen. Ik heb mijn leven aangepast aan mijn beperking en geaccepteerd dat ik een taalprobleem heb. Maar ik wilde er wel iets aan doen. Daarom ga ik naar school. De leraren en taalvrijwilligers staan altijd voor ons klaar."

Theorie-examen

"Er is iets waar ik wel moeite mee heb: ik kan niet autorijden. Ik ben altijd afhankelijk van anderen of het openbaar vervoer om ergens naartoe te gaan. Ook voor mijn werk zou het veel gemakkelijker zijn als ik kan autorijden. Ik zag enorm op tegen mijn theorie-examen omdat ik de lesstof en de vragen moeilijk kan begrijpen. Toch ben ik er helemaal voor gegaan. Ik heb veel hulp gekregen van mijn taalcoach. We hebben samen heel het lesboek doorgenomen om alles te begrijpen. Uiteindelijk ben ik geslaagd!"

Waardevol en uniek

"Mijn vrienden en collega's reageerden allemaal heel positief op mijn deelname aan 'Zeg eens B'. Een collega zei: 'Je bent een held, maar dat wisten we al.' Dat is fijn om te horen. Ik ben blij dat ik heb meegedaan en dat ik een voorbeeld kan zijn voor anderen. Ik zie mensen om me heen die niet kunnen accepteren dat ze een taalprobleem hebben. Ze zijn verdrietig en lopen tegen een muur aan. Ze komen niet verder in het leven. Maar je hebt zo veel dingen die je wel kunt. Iedere persoon is waardevol en uniek."

Tarik Gürses nam deel aan de zesdelige tv-serie 'Zeg eens B' die in oktober 2014 op NPO 1 te zien was. Caroline Tensen volgt hierin zeven mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Kijk de afleveringen terug via www.npo.nl/uitzending-gemist.

BIJLAGE 1

Taalniveaus

Er zijn verschillende manieren om aan te geven welk niveau van Nederlands iemand beheerst. Deze niveau-indelingen zijn afhankelijk van iemands taalachtergrond en onderwijsverleden. Elke niveau-indeling kent haar eigen manier om de niveaus aan te duiden, zodat er geen verwarring ontstaat over welke indeling er is gebruikt. Binnen Taal voor het Leven wordt met name gewerkt met volwassenen die hun Nederlands willen verbeteren. Iemand die een taal aan het leren is, wordt ook wel een taalleerder genoemd.

Standaarden en eindtermen volwasseneneducatie

Deze indeling is van toepassing op alle volwassen taalleerders van het Nederlands. De niveaus binnen deze indeling worden aangeduid met: instroom, 1F en 2F.

Lezen op instroomniveau

Iemand die leest op instroomniveau kan het volgende:

- Op papier en beeldscherm korte, zeer eenvoudige teksten lezen en begrijpen over concrete, bekende onderwerpen binnen de vertrouwde leef-, werk- en leeromgeving.
- In eenvoudige authentieke teksten herkennen wat voor hem of haar bekend en belangrijk is.

Lezen op niveau 1F

Komt overeen met het taalniveau aan het eind van de basisschool.

Iemand die leest op niveau 1F kan het volgende:

- Op papier en beeldscherm eenvoudige teksten lezen en begrijpen over concrete, herkenbare onderwerpen binnen de dagelijkse leef-, werk- en leeromgeving.

Lezen op niveau 2F

Komt overeen met het taalniveau aan het eind van een vmbo-opleiding.

Iemand die leest op niveau 2F kan het volgende:

- Op papier en beeldscherm teksten met een heldere structuur lezen en begrijpen over concrete onderwerpen, gerelateerd aan de leef-, werk- en leeromgeving.

Formeel en non-formeel leren

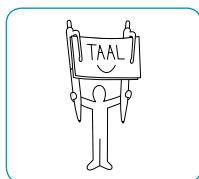
Bij Taal voor het Leven zijn formeel, non-formeel en informeel leren belangrijke begrippen. Taal voor het Leven hanteert de volgende definitie: 'Wat zich in de school afspeelt, wordt aangeduid met schools of formeel leren. Het gaat dan om intentionele en systematische overdracht van kennis, vaardigheden en attitudes, waarbij sprake is van interactie tussen de docent als kennisoverdrager en de lerenden als kennisontvangers. Formeel leren leidt in de regel tot erkende diploma's en kwalificaties gerelateerd aan een bepaald civiel effect. Met non-formeel leren wordt ook intentioneel en systematisch leren bedoeld, maar dat speelt zich af in een andere setting dan de school. Voorbeelden daarvan zijn zowel te vinden in werkgerelateerde activiteiten als in op maatschappelijke participatie gerichte activiteiten en in activiteiten die primair gericht zijn op persoonlijke ontplooiing. Informeel leren ten slotte is leren dat min of meer spontaan plaatsvindt in contexten die niet expliciet rond leren zijn georganiseerd.'

Uit: Doets, C., Esch, W. van, Houtepen, J., Visser, K. en Sousa, J. de (2008). *Palet van de non-formele educatie in Nederland*. CINOP.

BIJLAGE 2

Rollen van taalvrijwilligers

Binnen Taal voor het Leven kunnen taalvrijwilligers verschillende rollen vervullen. Afhankelijk van de interesse, kennis en ervaring van de vrijwilliger wordt een keuze gemaakt voor een rol. Iedereen die goed Nederlands spreekt en schrijft kan, na de basistraining gevolgd te hebben, aan de slag als taalvrijwilliger. Een onderwijsachtergrond is niet voor elke rol noodzakelijk. Een aantal basiscapaciteiten, zoals inlevingsvermogen, enthousiasme, creativiteit en doorzettingsvermogen, is wel vereist.

Taalsupporter

Als taalsupporter help je op vele manieren. Je beantwoordt uiteenlopende vragen, helpt in een organisatie of werft vrijwilligers en cursisten. Een onderwijsachtergrond is hierbij niet nodig.

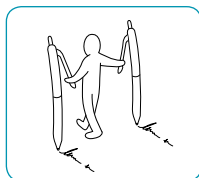
Voorlezer

Als voorlezer kun je bij mensen thuis voorlezen of een leesgroepje begeleiden. Een onderwijsachtergrond is hierbij niet nodig.

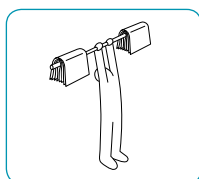
Taalmaatje

Als taalmaatje help je een cursist, begeleid je een groepje cursisten of ondersteun je een trainer bij de lessen. Het is handig als je ervaring hebt in het onderwijs, maar dat is niet noodzakelijk. Je maakt gebruik van bestaande leerroutes.

Taalcoach

Als taalcoach help je een cursist of een groepje cursisten beter te leren lezen en schrijven. Je kunt zelf ook nieuwe lessen ontwikkelen die je vervolgens uitvoert. Je beschikt over ervaring als docent of coach in het onderwijs.

Taaltrainer

Als taaltrainer kun je zowel cursisten begeleiden als taalvrijwilligers trainen en ondersteunen bij hun werkzaamheden. Je beschikt over onderwijservaring en hebt bij voorkeur ervaring met de doelgroep.

In 2014 is in samenwerking met Stichting ABC de training voor Taalambassadeurs vernieuwd. Deze training is vanaf april 2015 beschikbaar.

Zie www.taalvoorhetleven.nl/taalvrijwilliger voor meer informatie.

Registratie van cursisten en vrijwilligers

De criteria die Taal voor het Leven hanteert bij de registratie van cursisten en vrijwilligers zijn als volgt:

- Een cursist is een laaggeletterde die door een taalvrijwilliger wordt begeleid.
- Een taalvrijwilliger heeft een Taal voor het Leven-training gehad en daarvoor een certificaat ontvangen.
- Een taalvrijwilliger kan zelfstandig werken, maar functioneert ook in een formele onderwijssetting met een docent.

Voor de registratie krijgt een taalvrijwilligersrol een maximum aantal cursisten (zie tabel 5). Dit aantal is afhankelijk van de achtergronden van de begeleider en de lessituatie. In de praktijk kan een groep groter zijn.

Tabel 5: Registratie van cursisten en vrijwilligers

Rol taalvrijwilliger	Maximum aantal cursisten per groep
Voorlezer (of begeleider van een leesgroep)	12
Taalmaatje (zelfstandig werkend)	4
Taalmaatje (ondersteuning van een professionele docent)	8
Taalcoach (met onderwijsachtergrond)	12
Taaltrainer (met onderwijsachtergrond)	12

BIJLAGE 3

Handreiking Educatie voor gemeenten

VNG, Steunpunt Volwasseneneducatie en Stichting Lezen & Schrijven hebben gezamenlijk een Handreiking Educatie uitgebracht. Samenvattingen van de handreiking en de rondetafelgesprekken (elf gesprekken gevoerd met een bereik van een kwart van alle gemeenten in Nederland) die eraan voorafgingen, zijn hieronder weergegeven.

Samenvatting Handreiking Educatie voor gemeenten

De transitie van educatie naar het sociaal domein

Wat biedt deze handreiking?

- De belangrijkste informatie om de invoering van de WEB te begeleiden en uit te voeren.
- Ondersteuning bij de vormgeving van de regionale samenwerking, de financiële relatie met aanbieders en de sturing op kwaliteit van het educatieaanbod.
- Handvatten voor de verantwoording van de inzet van educatiemiddelen en de monitoring van de kwaliteit.
- Een gedetailleerd stappenplan voor de ontwikkeling van een regionaal programma educatie en een aantal actuele voorbeelden uit de praktijk.

Waar gaat het om?

De invoering van de wetwijziging in de WEB per 1 januari 2015 heeft een aantal gevolgen voor de gemeenten:

- De verplichte inkoop bij de roc's wordt stapsgewijs afgebouwd.
- Gemeenten kunnen zowel formele als non-formele educatietrajecten bieden.
- De wet voorziet in gemeentelijke samenwerking op regionaal niveau.
- Contactgemeenten krijgen een coördinerende rol in het regionale educatiebeleid.

Door deze veranderingen krijgen gemeenten sinds 1 januari 2015 meer bestedingsvrijheid bij het samenstellen van een educatieaanbod dat past bij de diversiteit van de doelgroep. Tegelijkertijd kunnen zij zich voorbereiden op de inhoudelijke veranderingen die over enige tijd plaatsvinden. Het is de bedoeling dat bij een positieve evaluatie het educatiebudget over drie jaar opgaat in het gemeentefonds. Het educatiebeleid zou dan integraal onderdeel moeten zijn van het gemeentelijk beleid in het sociaal domein.

Wat komt er op de gemeenten af?

De verplichte inkoop bij de roc's wordt afgebouwd. Gemeenten en roc's kunnen hier samen afspraken over maken. Als partijen er samen niet uitkomen, voorziet de wet in een afbouwregeling van de verplichte inkoop. Deze regeling betekent 75 procent inkoopverplichting van de educatiemiddelen in 2015, 50 procent in 2016, 25 procent in 2017 tot 0 procent in 2018.

Alle gemeenten moeten zorgen voor een educatieaanbod dat past bij de behoefte van de doelgroepen in de eigen gemeente. Ze moeten daarvoor samenwerken in de arbeidsmarktregio's. Contactgemeenten krijgen een regierol in de taak om samen met de andere gemeenten in hun regio een onderwijsprogramma op te stellen en

afspraken te maken met aanbieders. Contactgemeenten krijgen het budget voor de hele regio overgemaakt en moeten de besteding hiervan verantwoorden. De WEB versterkt samenwerking met collega-gemeenten in de regio substantieel.

Objectieve verdeelmaatstaven vormen jaarlijks de basis voor het educatiebudget. De uitkering educatie wordt per regio vastgesteld en toegekend aan de contactgemeenten. Voor de verdeling van het educatiebudget is in de wetwijziging opgenomen dat het voor 2015 beschikbare budget verdeeld wordt naar rato van de budgetverdeling van 2014. De berekeningswijze vanaf 2016 wordt vastgesteld in een AMvB (Algemene Maatregel van Bestuur) in het voorjaar van 2015. Geleidelijk zal worden toegewerkt naar een budgetverdeling op basis van louter objectieve maatstaven, zoals allochtone, laagopgeleide en volwassenen met recht op WWB (Wet werk en bijstand).

Welke nieuwe mogelijkheden ontstaan er?

- Doordat de verplichte besteding van educatiemiddelen bij roc's komt te vervallen, kunnen gemeenten zelf bewust kiezen voor meerdere aanbieders. Dit kan helpen om een diverse doelgroep te bedienen.
- Door samen te werken, ontstaan meer mogelijkheden om koppelingen te maken binnen het sociaal domein, van elkaars aanpak te leren (kennisontwikkeling), efficiënter in te kopen en de kwaliteit van het aanbod te versterken.
- Samenwerking kan ook heel praktische voordelen met zich meebrengen, bijvoorbeeld door inwoners van een andere gemeente te helpen als daar de wachtlijsten onacceptabel lang zijn of als er vraag is naar een andere leslocatie. Dit kan door gezamenlijk vrijwilligers te werven en door te verwijzen.
- De problematiek van laaggeletterdheid staat niet op zichzelf. Door de verbinding met andere onderdelen van het sociaal domein te zoeken, ontstaan meer invalshoeken voor educatie.

 De volledige publicatie is te downloaden via www.vng.nl.

Rondetafelgesprekken over Handreiking Educatie

Op verzoek van de VNG, het Steunpunt Volwasseneneducatie en Stichting Lezen & Schrijven zijn in 2014 rondetafelgesprekken gevoerd met gemeenten met als thema de wetwijziging Educatie en de kansen die dit biedt. Het doel was het achterhalen van de behoefte van met name kleinere gemeenten en deze inbreng mee te nemen in de Handreiking Educatie. In totaal hebben er elf bijeenkomsten plaatsgevonden, verspreid door heel Nederland met vertegenwoordigers van 55 gemeenten met een bereik van 111 gemeenten.

De bijeenkomsten waren gebaseerd op zes thema's. Hieronder een kleine impressie van de bevindingen per thema.

Thema 1: Doelgroep

- Focus verschilt per gemeente. De ene richt zich vooral op allochtone cursisten (NT2), de andere op autochtone cursisten (NT1).
- Arbeidsmarktbeleid en onderwijsachterstandenbeleid zijn vaak vehikels.
- Meest genoemde doelgroepen waren: mensen in de bijstand (via Wet werk en bijstand en Wet sociale werkvoorziening), mensen met een korte afstand tot de

arbeidsmarkt, kaartenbak van Sociale Zaken en zelfmelders. Vervolgens arbeidsmigranten/niet-inburgeringsplichtigen en jongeren (zodat ze kunnen doorstromen). Sommigen richten zich speciaal op de onderkant binnen volwassenen-educatie (tot niveau 1F) of werken samen met het bedrijfsleven om de doelgroep te vinden.

- Actieve werving van laaggeletterden is noodzakelijk. Hiervoor is behoefte aan ondersteuning, middelen en goede voorbeelden uit andere gemeenten. Ook is er behoefte aan meer kennis en kunde over manieren om mensen te bereiken.
- Beter samenwerking met het bedrijfsleven is nodig om beter aan te kunnen sluiten op wat bedrijven nodig hebben.

Thema 2: Taalaanbod

- De gemeenten zien veel in de combinatie waarbij formeel taalaanbod met behulp van vrijwilligers bijvoorbeeld geschikt kan zijn voor de prioritaire groep van mensen zonder startkwalificatie, kan goedkoper non-formeel aanbod bijvoorbeeld voor laaggeletterden met een startkwalificatie een goede optie zijn. Meer maatwerk kunnen bieden, is een streven voor de toekomst. Taalaanbod zou meer vraaggestuurd moeten worden.
- Alle gemeenten hechten waarde aan slimme combinaties: welke professionele docenten zijn inzetbaar en welke vrijwilligers? En hoe combineer je deze?
- Taalaanbod is per regio verschillend georganiseerd en over het algemeen is er geen totaaloverzicht. De mate van overzicht verschilt per regio. Er is behoefte aan overzicht van een lokale (taal)structuur en voldoende lesplaatsen om naar door te verwijzen. Ook is er behoefte aan meer kennis en manieren om dit op een goede, effectieve, maar vooral duurzame manier op te zetten, die past bij de doelgroep en het werkveld.
- Soms verloopt de samenwerking met het roc goed en soms niet. Er is een verschil in toekomstplannen: in sommige regio's bouwt het roc zijn educatieopleidingen af tot aan 2018, en in andere regio's loopt de samenwerking nog door.

Thema 3: Inbedding in het sociaal domein

- Taal vormt de basis om duurzaam te kunnen participeren in de samenleving. Koppeling tussen WEB en participatie is wenselijk. Alle gemeenten zijn het erover eens dat zonder een minimum aan basisvaardigheden er geen sprake kan zijn van participatie. Als individueel beleidsdomein heeft educatie eigenlijk geen bestaansrecht.
- Er zijn verbindingen met onder andere de schuldhulpverlening, jeugdzorg, het minimabeleid, wijkwelzijnsorganisaties, de 3D-operatie, voor- en vroegschoolse educatie en ouderbetrokkenheid.
- Sociale wijkteams zijn een belangrijke partner bij herkennen en doorverwijzen van laaggeletterden. Dit is een kansrijke koppeling. De vraag is vooral hoe hen op een goede manier hierbij te betrekken. Hoe geef je taal een plek in de drie decentralisaties? Een gemeente zegt hierover: het idee is om taal mee te nemen bij de welzijnswerkers binnen het sociaal domein, bijvoorbeeld in relatie tot de Zelfredzaamheid-Matrix. Er komt veel op gemeenten af met de decentralisaties. In samenwerking met andere organisaties moeten ze ontdekken wat werkt. Er is behoefte aan kennis, informatie en goede voorbeelden.
- Een deel van de mensen moet binnenkort een bepaald taalniveau hebben om in aanmerking te komen voor uitkering. De gemeenten vinden het heel logisch om

deze beide beleidsterreinen aan elkaar te koppelen. Datzelfde geldt voor onderwijsachterstandenbeleid.

- Door verbindingen te leggen met andere beleidsterreinen binnen de overheid, bijvoorbeeld vanuit educatie richting het sociaal domein, ligt er een kans om meer NTI-cursisten te vinden.

Thema 4: Financiering

Op dit punt zijn er nog veel vragen, een greep uit de reacties:

- Centrale vraag is wat nu en straks in aanmerking komt voor aanbestedingen. Ook als je zegt bijvoorbeeld de 25 procent ruimte in 2015 direct aan een roc te willen geven. Ben je dan aanbestedingsplichtig als gemeente? Hoe zit dat in het nieuwe regime na 2018? Blijft het educatiegeld geoormerkt?
- Zijn de aanbestedingen op gemeenteniveau of op regioniveau? Worden ze Europees? Als de gemeenten bijvoorbeeld een kwart miljoen (de 25 procent die niet bij het roc wordt besteed) moeten wegzetten, geldt dan dat de gemeenten moeten aanbesteden in verband met de aanbestedingseisen of zijn de budgetten per gemeente dan uitgangspunt? Wat doe je met btw, met name bij andere aanbieders dan het roc?
- Mag je als gemeente ook deels geld doorsluizen naar andere gemeenten, zodat zij non-formeel aanbod kunnen inkopen?
- Is het ook mogelijk het geld als subsidie weg te zetten in plaats van het aan te besteden?
- Vragen met betrekking tot non-formeel aanbod: wat zijn de mogelijkheden om het WEB-budget in te zetten om kwaliteit van vrijwilligers te vergroten? Hoe kan dit zo goed mogelijk gebeuren? Welke voorwaarden zijn voor die 25 procent verbonden aan de besteding van dat deel? Moet dit direct besteed worden aan deelnemers, of kan de gemeente dit ook uitgeven aan bijvoorbeeld advies en opleiding van vrijwilligers? Mogen gemeenten straks bibliotheken financieren vanuit educatie? Aan welke criteria moet een non-formele taalaanbieder voldoen zodat gemeenten daarop kunnen sturen?

Thema 5: Regionale samenwerking

- De gemeenten zijn het erover eens dat het goed is om op sommige punten (regionaal) samen te werken. Dit sluit aan bij logische, bestaande verbanden. Niet redeneren vanuit potjes, maar vanuit de mens biedt schaalvoordelen en flexibiliteit, bijvoorbeeld als er in de ene gemeente een wachtlijst is voor een cursus of vraag naar een leslocatie. Gemeenten kunnen gezamenlijk vrijwilligers werven en naar elkaar doorverwijzen. Wel is het van belang om een en ander zo in te richten, dat een gemeente eigen accenten kan leggen. Dit in verband met diversiteit tussen gemeenten en lokale politiek.
- Regionale samenwerking heeft voor de gemeenten voordelen binnen een aantal kaders: zo veel mogelijk taallessen voor de doelgroep in de eigen gemeente, liefst in de eigen wijk. Als er sprake is van samenwerking dan met direct aangrenzende gemeenten, zodat het logisch is om groepen te combineren. Non-formeel aanbod heeft waarschijnlijk het meeste baat bij een kleinschalige aanpak. Voor regio Haaglanden geldt: geen van de gemeenten heeft een logische link met Den Haag, de centrumgemeente. Vanuit dat opzicht heeft het dus de voorkeur om een aantal zaken decentraal te regelen.

Thema 6: Kwaliteitsborging en monitoring

- Er is behoefte aan (landelijke) kaders voor de kwaliteit van alle educatie (formeel en non-formeel), zonder dat het een streng keurmerk wordt. De gemeenten willen hierbij graag ondersteuning.
- Voor de gemeenten is het steeds een kwestie van balanceren tussen zicht houden op voortgang en je (intensief) met het proces bemoeien. Voor alle gemeenten zouden gestandaardiseerde processen en monitoring die makkelijk toepasbaar is een uitkomst zijn. Dan hoeven ze niet alles zelf uit te vinden. Zeker de sociale-inclusietoetsen zijn interessant.
- De monitoring met het roc gaat er nu in verschillende gemeenten verschillende aan toe. Veel gemeenten vinden dat de rapportages van roc's niet altijd even concreet en tastbaar zijn. De vooruitgang is moeilijk te duiden. De gemeenten vragen zich af of zij strengere resultaatafspraken moeten maken. De verwachting is dat meer vooruitgang best haalbaar is, zeker voor mensen in een traject richting werk. De gemeenten vragen zich af hoe andere gemeenten/regio's dit aanpakken.
- Het zou de gemeenten enorm helpen als er inzichtelijk kan worden gemaakt wat een taaltraject oplevert. Sommige gemeenten merken dat het onderwerp niet altijd leeft bij de gemeenteraad en ze zouden deze resultaten als onderbouwing van het belang van educatie kunnen gebruiken. Andere gemeenten merken juist dat de aandacht voor laaggeletterdheid op landelijk niveau ervoor zorgt dat de raad juist wel wil weten hoe het lokaal zit.
- In verschillende gemeenten werd aangegeven dat er bij kwaliteit van het non-formele onderwijs werd gedacht aan:
 - Een algemene goede opleiding voor taalvrijwilligers, en handvatten hoe zij daarbij geholpen kunnen worden. Borging van kwaliteit door verbinding met professionals.
 - Kwalitatief goed en eenvoudig beschikbaar lesmateriaal waar opgeleide vrijwilligers mee kunnen werken.
 - Algemene monitoring van de voortgang op taalniveau.
- Ook via de opdrachtverlening met welzijnsorganisaties en de bibliotheek kan de gemeente sturen op kwaliteit door bijvoorbeeld afspraken te maken over de opleiding van vrijwilligers en de inzet van inhoudelijke ondersteuning. Ook de stijging op de Participatieladder en een controle achteraf bij de re-integratie via de Regionale Sociale Dienst zorgen voor een bewaking van de kwaliteit.

BIJLAGE 4**Het rendement van taaltrajecten binnen Taal voor het Leven**

PwC, januari 2015

Om te laten zien welk rendement een investering in Taal voor het Leven kan opleveren, heeft PwC een kosten-batenanalyse uitgevoerd. De kosten en baten van de aanpak staan hieronder samengevat. De focus ligt op kwantificeerbare en financiële aspecten (namelijk gezondheidszorg, productiviteit en sociale zekerheid), waarbij de resultaten staan weergegeven in euro's per deelnemer.

Taal voor het Leven rendeert

De taaltrajecten van Taal voor het Leven renderen; elke euro investering levert 1,79 euro op. Dit rendement bestaat voor 70 procent uit een stijging van de arbeidsproductiviteit van laaggeletterden en voor 30 procent uit een daling van de kosten van de gezondheidszorg. Naast deze harde baten zijn er nog de zachte – niet kwantificeerbare – baten, namelijk de verhoging van de sociale inclusie (zie hoofdstuk 3).

De baten per deelnemer bedragen 3.025 euro. PwC geeft aan dat deze schatting conservatief is, omdat het alleen gaat om de baten waarvan zeker is dat ze in geld uit te drukken zijn. De verdeling van deze baten is in tabel 6 weergegeven.

Tabel 6. Overzicht van maatschappelijke baten van het programma Taal voor het Leven

Maatschappelijke baten	Begunstigde	Soort baten	Baten per deelnemer
Stijging arbeidsproductiviteit	Overheid	• Meer belastinginkomsten (deelnemers gaan aan het werk of kunnen meer verdienen) • Minder uitkeringen	€ 896
	Deelnemers/Werkgevers	• Hoger inkomen of hogere arbeidsproductiviteit door effectiever kunnen werken	€ 1.252
Daling gezondheidskosten	Deelnemers/zorg-verzekeraars	• Minder ziekteverzuim door betere gezondheidskeuzes en minder onjuist gebruik van medicijnen	€ 877
Totaal			€ 3.025

De kosten per deelnemer bedragen 1.690 euro en bestaan uit directe en indirecte kosten. De kosten die Stichting Lezen & Schrijven per deelnemer maakt, bedragen 460 euro per deelnemer. In tabel 7 zijn deze kosten weergegeven.

Tabel 7. Overzicht van maatschappelijke kosten van het programma Taal voor het Leven

Maatschappelijke kosten	Kosten-drager	Soort kosten	Kosten per deelnemer
Directe kosten van het programma	Overheid/ Stichting Lezen & Schrijven	• Programmaontwikkeling, ontwikkeling van instrumenten en lesmaterialen, docenten, ondersteuning lokale partners • Monitoring/evaluatie	€ 460
	Overheid	• Kosten docenten aanbieder formele educatie (10% van de Taal voor het Leven-trajecten vindt plaats bij een aanbieder formele educatie in combinatie met een vrijwilliger)	€ 200
Indirecte kosten: tijdsbesteding vrijwilligers	Vrijwilligers/ maatschappij	• Tijdsinvestering van vrijwilligers gedurende het taaltraject (opportuniteitskosten)	€ 1.030
Totaal			€ 1.690

Het berekende rendement is sterk afhankelijk van de mate waarin deelnemers aan Taal voor het Leven-trajecten hun leesvaardigheid verbeteren. De gebruikte meetperiode is betrekkelijk kort; het rendement kan mogelijk nog hoger als gedurende een langere periode metingen worden verricht. Daarnaast maakt het uit of een deelnemer werkt of niet. Bij de werkende deelnemer stijgt het rendement meer, bijvoorbeeld van 3.300 euro naar 3.810 euro als de leesvaardigheid met 0,5 procent stijgt.

PwC heeft berekend dat met het streefgetal van 6.000 Taal voor het Leven-cursisten per jaar de netto baten circa 8 miljoen euro bedragen. Met het huidige aantal van 10.337 cursisten is dat zelfs 13,5 miljoen. Het hoge rendement van het programma laat zich verklaren door een relatief hoge stijging in leesvaardigheid, bijkomende hogere arbeidsproductiviteit en lagere gezondheidskosten, en relatief lage kosten voor de uitvoering van het Taal voor het Leven-programma.

Taal voor het Leven

www.taalvoorhetleven.nl

Deze uitgave is gefinancierd door de overheid en tot stand gekomen in samenwerking met alle lokale en landelijke partners, en in het bijzonder:

Bureau Wending - drs. R. van Dijk
Universiteit Maastricht - dr. M. de Greef, prof. dr. M. Segers en dr. J. Nijhuis
PwC
Deelnemers tv-serie 'Zeg eens B'

Maart 2015 © Stichting Lezen & Schrijven

Taal voor
het Leven

Mira Media • Mitros • MOvector • Moviera • NCB • NL Training • Regiobibliotheek Het Groene Hart • Regiocultuurcentrum Idea • ROC Midden Nederland • Rode Kruis Utrecht Midden • Samen Oplopen • Seguro • Soda-Producties • Steunpunt Vluchtelingen De Bilt • Stichting Al Amal • Stichting de Binding • Stichting Kerk en Samenleving • Stichting MENS De Bilt • Stichting Prago • Stichting Pulse • Stichting VluchtelingenWerk Vianen • Stichting Welzaam (Vleuten-De Meern) • STIL • Taal doet meer • Taal in het Bedrijf • TalenTonen • Tusenvoorziening • U Centraal • UMC Utrecht • Van Houten & Co • Villa Vrede • VluchtelingenWerk IJsselstein • Vluchtelingen Werkgroep Bunnik • Vluchtelingen Werkgroep Wijk bij Duurstede • VluchtelingenWerk Houten • VluchtelingenWerk Midden Nederland • VluchtelingenWerk Montfoort-Linschoten • VluchtelingenWerk Stichtse Vecht • VluchtelingenWerk Vitras Nieuwegein • Voedselbank Stichtse Vecht • Volksuniversiteit Het Groene Hart • Vooruit • Vrijwilligerscentrale Utrecht • VrouwenTaalgroep Zeist • Welnuh • Welzijn Oudewater • Welzijn Stichtse Vecht • Welzijn Woerden • Werk en Inkomen Lekstroom • Wijk & Co • Wijkbedrijf Utrecht • Zorgverzekeraars Nederland

REGIO RIJNMOND Aafje Thuiszorg • Accent Avondschool • Albada College • Alsare ontwikkeling en advies • Antes • Bibliotheek A tot Z • Bibliotheek Groene Venen • Bibliotheek Maassluis • Bibliotheek Oostland • Bibliotheek Rotterdam • Bibliotheek Schiedam • Bibliotheek Vlaardingen • Boekenberg Bibliotheek Spijkenisse • Bureau Frontlijn • Buurtkracht • Calibris • CED-Groep • Centrum Voor Dienstverlening • Champs on stage • CMC (Capels Multicultureel Centrum) • ContourdeTwern Krimpen • De nieuwe kans • De Welplaat • Dock Charlois • Dock Feijenoord • Dona Daria • Erasmus Universiteit • Gebied Centrum Rotterdam • Gebied Charlois Rotterdam • Gebied Delfshaven Rotterdam • Gebied IJsselmonde Rotterdam • Gebied Kralingen-Crooswijk Rotterdam • Gebied Noord Rotterdam • Gebied Prins Alexander Rotterdam • Geloven in Spangen • Gemeente Albrandswaard • Gemeente Capelle aan den IJssel • Gemeente Goeree-Overflakkee • Gemeente Hoeksche Waard • Gemeente Krimpen aan den IJssel • Gemeente Maassluis • Gemeente Ridderkerk • Gemeente Rotterdam • Gemeente Schiedam • Gemeente Spijkenisse • Gemeente Vlaardingen • Gemeente Zuidplas • Gilde Rotterdam • Gilde SamenSprak Ridderkerk • Gilde Schiedam • GOM • Irado • KANS-RIJK Overschie/Thermiek • Kerk en Buurtwerk Lombardijen • Leger des Heils • Lions District 110 CW • Lionsclub Schiedam te Riviere • MEE Rotterdam Rijnmond • Mommers Schoonmaakservice • Museum Boijmans van Beuningen • Nederlands op Maat • Nivon Rotterdam • Oleander Bloeit • Ondernemersontbijt Rotterdam • Opzoomer MEE • Pauluskerk • Pit010 Charlois • Pit010 IJsselmonde • PKN Maassluis • Radar Uitvoering • Samaritaan / Wijkgebouw de Bron • Samen Schrijven • Samenlevingswerk • SINL Scholingsinstituut Nederland • SKIN Rotterdam (Samen Kerk in Nederland) • Sport en Welzijn • STC-Group: Scheepvaart en Transport College • Stichting Aanzet • Stichting Big Brothers Big Sisters Rotterdam • Stichting bij Corrie • Stichting BoBB • Stichting Buurtwerk Alexander • Stichting de Ontmoeting • Stichting de Paraplu • Stichting Hoedje van Pier • Stichting Humanitas • Stichting Jarige Job • Stichting Krachtvrouwen • Stichting KSA/GCW (Stichting voor Kerkelijke Sociale Arbeid) • Stichting LOV • Stichting Mara • Stichting Music Matters • Stichting Noord-Plus • Stichting Thuis in West • Stichting VluchtelingenWerk Maasdelta • Stichting Welzijn Albrandswaard • Stichting Wilskracht Werkt • SWO Gilde Spijkenisse • SWS Welzijn in de Wijk (Stichting Welzijn Schiedam) • Thuis op Straat • Unie van Vrijwilligers • UWV Werkbedrijf • Vlietlandziekenhuis • VluchtelingenWerk Maasdelta • VoorleesExpress Capelle en Krimpen • VoorleesExpress Rotterdam-Rijnmond • VrijwilligersWerk Rotterdam • Vrijwilligerswinkel • Wijkleerbedrijven • Wilskracht Werkt • Woonbron • Zadkine • Zangexpress • Zonta Rotterdam • Zowel Delfshaven

REGIO TWENTE AB Hulp • Aksept • Alifa • Almelo doe(t) mee • Aveleijn • Beterwonen • Bibliotheek Almelo • Bibliotheek Enschede • Bibliotheek Hengelo • Bibliotheek Oldenzaal • Bibliotheek Twenterand • Carint Regeland • Cogas • De Blokstoek • De Fontein Hoofdweg • De Werkwijzer • Dimence • Evangelische gemeente Hebron • FC Twente • Gemeente Almelo • Gemeente Enschede • Gemeente Hengelo • Gemeente Oldenzaal • Gemeente Twenterand • GGD Twente • Humanitas • Humanitas Onder Dak • Humanitas Tandem • Impuls Oldenzaal • ISM Fatih Moskee • IVIO-integratie • Jarabee • KOV De Cirkel • Kringloopwinkel De Beurs • Leger des Heils • Leger des Heils - Bij Bosshardt • Life-center Almelo • Loes • Maatschappelijk Werk NWT • MEE Twente • Oranjeschool • Power • Rabobank • Rabobank Hengelo • Rabobank Oldenzaal • RIBW • ROC van Twente • Saxion • Scala • Scoop Thuisadministratie • Scoop Welzijn • Shalomschool • Soweco • Stichting Palet Oldenzaal • SWB Hengelo • Taalcafé Twenterand • Tocontinuity • Trivium Meulenbelt • Univé • VoorleesExpress • VoorleesExpress Twente • VU Enschede • Welbions • ZorgAccent • Zorgfederatie Oldenzaal • ZorgSaam Twenterand / IVT en Loes

EEN GREEP UIT DE LANDELIJKE PARTNERS Alles is gezondheid • Amstelveen e.o. • Belastingdienst • Blik op Werk • Breda e.o. • ECBO • Het Begint met Taal • KRO-NCRV • Leger des Heils • MBO Raad • Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap • Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid • Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport • Nederlands Jeugd Instituut • Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk • Nederlandse Vereniging Logopedie en Foniatrie • Nibud • NTRO • NVVK • Radboud Universiteit • Sardes • SIOB • Stichting ALFAbeter • Stichting CINOP • Stichting Expertisecentrum ETV.nl • Stichting Opvoeden • Universiteit Maastricht • Universiteit van Amsterdam • VOB • Vrije Universiteit Amsterdam

Taal voor het Leven werkt samen met meer dan 450 partners en dat aantal groeit nog steeds.

www.taalvoorhetleven.nl

Met de aanpak Taal voor het Leven kan elke gemeente en elke organisatie effectief en duurzaam laaggeletterden vinden en hen naar een hoger niveau van taal, rekenen en digitale vaardigheden brengen.

De aanpak blijkt een goede impact te hebben op de lees- en schrijfvaardigheden en de mate van sociale inclusie van de deelnemers. Belangrijk daarbij is dat een leertraject uit een goede mix van vier factoren bestaat: een docent in de buurt, goede ondersteuning van een taalvrijwilliger, kwalitatief hoogwaardig lesmateriaal en voldoende mogelijkheid om het geleerde toe te kunnen passen in de praktijk. Succesvolle implementatie en borging van de aanpak zorgen voor behoud van kwaliteit. Dit blijkt uit onderzoek naar de resultaten van Taal voor het Leven in 2013 en 2014.

In 2013 en 2014 hebben meer dan 460 lokale partners in zes regio's ruim 10.320 cursisten geschoold en 3.710 taalvrijwilligers opgeleid. Om hen hierin te faciliteren, zijn verschillende instrumenten ontwikkeld, zoals de Taalmeter, een basistraining voor vrijwilligers, Taalhuizen, lesmaterialen, campagnes en modellen voor samenwerking.

Taal voor het Leven wordt uitgevoerd door Stichting Lezen & Schrijven in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

www.taalvoorhetleven.nl

**Taal voor
het Leven**